

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

**SURİYE'DE İNSANİ YARDIM-KALKINMA-BARIŞ DENKLEMİ (HDP
NEXUS) UYGULANABİLİRLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

KERİM SUBAY

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

**SURİYE’DE İNSANİ YARDIM-KALKINMA-BARIŞ DENKLEMİ (HDP
NEXUS) UYGULANABİLİRLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

KERİM SUBAY

Tez Savunma Jürisi

1. Danışman: Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA
2. Jüri Üyesi: Prof. Dr. Yaşar KABATAŞ
3. Jüri Üyesi: Prof. Dr. Adem ESEN

İSTANBUL, 2025

ÖZET VE ANAHTAR KELİMELELER

SURİYE'DE İNSANİ YARDIM-KALKINMA-BARIŞ DENKLEMİ (HDP NEXUS) UYGULANABİLİRLİĞİ

Bu çalışma, İnsani Yardım-Kalkınma-Barış denklemi (HDP Nexus) modelinin Suriye bağlamında uygulanabilirliğini ve bu modelin karmaşık kriz ortamlarındaki etkinliğini değerlendirmektedir. Modelin teorik altyapısı ve tarihsel gelişimi incelenmiş, Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak gibi ülkelerdeki uygulamaları üzerinden karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Çalışma, HDP Nexus'un Suriye bağlamında karşılaştığı zorluklara, özellikle uluslararası koordinasyon eksikliği, yerel aktörlerin sürece yeterince dahil edilmemesi ve finansal sürdürülebilirlik sorunlarına odaklanmaktadır.

Tezin bulguları, Suriye'deki çok yönlü krizlerin, Nexus modelinin dinamiklerini hem operasyonel hem de teorik düzeyde yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Etnik ve mezhepsel çatışmaların yanı sıra jeopolitik aktörlerin müdahaleleri, bu modeli uygulamayı daha karmaşık hale getirmiştir. Çalışmada, yerel aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının süreçlere daha fazla dahil edilmesinin, modelin etkinliğini artıracığına işaret edilmektedir.

Sonuç olarak, Nexus modelinin Suriye'de etkin bir şekilde uygulanabilmesi için entegre bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, insani yardım, kalkınma ve barış inşası süreçlerinin birbirinden bağımsız değil, karşılıklı olarak destekleyici bir çerçevede ele alınması gerekmektedir. Çalışma, Nexus modelinin uluslararası ve yerel bağlamda geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunarak, gelecekte benzer kriz bölgelerinde daha etkili stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları, STK, Suriye, Nexus, İnsani Yardım, Kalkınma, Barış İnşası

ABSTRACT AND KEYWORDS

THE APPLICABILITY OF THE HUMANITARIAN-DEVELOPMENT-PEACE NEXUS (HDP NEXUS) IN SYRIA

This study evaluates the applicability of the HDP Nexus (Humanitarian-Development-Peace) model in the Syrian context and examines its effectiveness in addressing complex crises. The theoretical framework and historical evolution of the model are analyzed, with comparative insights drawn from its implementation in countries such as Rwanda, Bosnia-Herzegovina, and Iraq. The research focuses on challenges specific to Syria, including the lack of international coordination, limited involvement of local actors, and issues related to financial sustainability.

The findings indicate that the multidimensional crisis in Syria have reshaped the operational and theoretical dynamics of the Nexus model. Ethnic and sectarian conflicts, as well as geopolitical interventions, have further complicated its implementation. The study emphasizes that greater inclusion of local actors and civil society organizations in the process could enhance the model's effectiveness.

In conclusion, the research underscores the necessity of adopting an integrated approach to implement the Nexus model effectively in Syria. Humanitarian aid, development, and peacebuilding processes should not be treated as separate entities but as interdependent frameworks that reinforce one another. The study provides recommendations for refining the Nexus model at both international and local levels, aiming to contribute to the development of more effective strategies in similar crisis-affected regions in the future.

Keywords:

Civil Society, Non-Governmental Organizations, NGOs, Syria, Nexus, Humanitarian, Development, Peace Building

ÖNSÖZ

Bu tez, Suriye'nin geleceği için onurla mücadele eden ve bu uğurda canlarını feda eden aziz şehitlere, barış, insanlık ve adalet için en zor zamanlarda dahi kararlılıkla çalışan, insani yardım sahasında hayatlarını riske atan cesur kahramanlara, ve insanlığın en karanlık demlerinde dahi umut ışığını taşımaktan vazgeçmeyen tüm yüreklere adanmıştır.

Araştırmanın asıl gücü, sadece bilgiye katkıda bulunmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda değişim ve yenilik için bir tetikleyici olmasındandır. Bu tez, insani krizlerin, savaşların ve afetlerin dünyasında, hiçbir bireyin açlık, sefalet ve çaresizlik içinde olmaması gerektiği, bu amacı gerçekleştirmek için uluslararası mekanizmaların yeniden şekillendirilmesi gerektiği inancıyla kaleme alınmıştır. Burada elde edilen bulguların, hem akademik çevrelerde hem de saha çalışmalarında bir fark yaratmasını ümit ediyorum.

Bu tez, sadece akademik bir çalışmanın tamamlanması değil, aynı zamanda kişisel yolculuğumun ve insani sorumluluğumun bir yansımasıdır. Krizlerin etkilerini sahada gözlemlemek ve bu sürecin içinde aktif olarak bulunmak, küresel sistemlerin yerel ihtiyaçlara daha duyarlı hale getirilmesi gerektiği inancımı daha da pekiştirdi. Bu araştırma, hem sahadaki pratik deneyimleri hem de yerel liderlerin sesini dikkate alarak, teori ile uygulama arasındaki boşluğu kapatmayı amaçlamaktadır.

Bu süreçte bana rehberlik eden ve bilgi birikimiyle bu tezin bilimsel derinliğini şekillendiren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Yüksel Demirkaya'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, her zaman yanımda olan aileme sonsuz minnettarlık duyuyorum. Akademik yolculuğum boyunca bana her zaman inanan ve destek olan Tarek Alkurdi'ye özel bir teşekkür etmek istiyorum. Eleştirel düşünceleri ve teknik katkılarıyla bu çalışmaya önemli katkılar sağlayan arkadaşım Zaid Jarkas'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Kerim Subay (Karim Alsibai)

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER	i
ABSTRACT AND KEYWORDS	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
2. HDP NEXUS‘ GELİŞİM SÜRECİ	4
2.1. İkili (İnsani Yardım - Kalkınma) Denklem (“Double Nexus”)	4
2.1.1. Double Nexus’un Tarihsel Gelişimi	4
2.1.2. Double Nexus’un Uygulamaları	4
2.1.3. Double Nexus’a Yönelik Eleştiriler	5
2.1.4. Triple Nexus’a Geçiş	5
2.2. Üçlü Nexus (İnsani Yardım - Kalkınma - Barış) (“Triple (HDP) Nexus”)	6
2.2.1. İnsani Yardım	7
2.2.2. Kalkınma	8
2.2.3. Barış İnşası	9
2.3. Tarihsel Gelişim	10
2.4. HDP Nexus ile İlgili Eleştiriler	11
2.5. Nexus Teorisinin Uygulama Alanları	12
3. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ YÖNTEMİ İLE HDP NEXUS’UN DEĞERLENDİRİLMESİ	14
3.1. Ruanda Örneği	14
3.1.1. Tarihsel Bağlam	14
3.1.2. Aktörler	16
3.1.3. HDP Nexus Uygulamaları	16
3.1.4. Ruanda Tecrübesine İlişkin Değerlendirme	19
3.2. Bosna-Hersek Örneği	19
3.2.1. Tarihsel Bağlam	19
3.2.2. Aktörler	21
3.2.3. HDP Nexus Uygulamaları	21
3.2.4. Bosna-Hersek Tecrübesine İlişkin Değerlendirme	23
3.3. Irak Örneği	23
3.3.1. Tarihsel Bağlam	23
3.3.2. Aktörler	25
3.3.3. HDP Nexus Uygulamaları	25
3.3.4. Irak Tecrübesine İlişkin Değerlendirme	27
3.4. Karşılaştırmalı Değerlendirme	28

3.4.1.	Çok Taraflı iş birliği:	28
3.4.2.	Çatışma Duyarlı Programlama:	29
3.4.3.	Bölünmüş Yönetişim ve Siyasi İstikrarsızlık:	29
3.4.4.	Uluslararası Yardımlara Bağımlılık:	29
3.4.5.	Etnik ve Dini Bölünmeler:	29
3.4.6.	Koordinasyon ve Uygulama Açıkları:	29
4.	SURİYE KRİZİ VE İNSANİ YARDIMIN GELİŞİM SÜRECİ: GÜNCEL DURUM VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ	31
4.1.	Suriye Krizinin ve İnsani Yardımın Gelişimi	31
4.2.	Suriye İnsani Yardımındaki Temel Aktörler ve Paydaş Analizi	32
4.3.	Suriye’de İnsani Yardım Koordinasyon Yapılarının Değerlendirilmesi	34
4.4.	Suriye’deki Jeopolitik Durum ve Hukuki Çerçeve	36
4.4.1.	Suriye’deki Sınır Ötesi Operasyonlar	37
4.4.2.	Suriye’ye Yönelik Yaptırımlar ve Terörizmle Mücadele Politikaları	38
4.5.	Aralık 2024 Sonrası Dönemdeki Gelişmeler ve İnsani Yardımın Geleceği	39
5.	SAHA ÇALIŞMASI: SURİYE’DE YENİ REALİTENİN IŞIĞINDA NEXUS UYGULAMASI	42
5.1.	Saha Çalışması ve Veri Toplama; Suriye Örneğinde Nexus Yaklaşımı	42
5.2.	Saha Çalışması Bulguları Ve Veri Analizi; İnsani Yardım’dan Nexus’a: Geçiş Süreci	51
5.3.	Değerlendirme ve Tespitler Irak, Bosna-Hersek ve Ruanda Örneklerinden Suriye’ye öneriler	54
5.4.	Bulgular ve Öneriler	58
5.4.1.	Değerlendirme	58
5.4.2.	Öneriler	58
5.5.	Suriye Örneğin Nexus Dinamikleri Üzerindeki Etkisi	60
5.5.1.	Çatışmanın Sürekliliği ve İnsani Yardımın Merkeziliği	60
5.5.2.	Yerel Aktörlerin Güçlendirilmesi ve Katılımı	61
5.5.3.	Mezhepsel ve Etnik Çatışmaların Yönetimi	61
5.5.4.	Güvenlik ve Kalkınma Arasındaki Bağlantı	61
5.5.5.	Uzun Vadeli Stratejiler ve Dayanıklılık İnşası	62
5.5.6.	Suriye’nin Nexus Modeline Katkıları	62
6.	SONUÇ	63
7.	KAYNAKÇA	66

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

OSCE (AGİT): Organization for Security and Co-operation in Europe ("Avrupa Güvenlik ve iş birliği Teşkilatı")

UN (BM): United Nations ("Birleşmiş Milletler")

HDP Nexus - Humanitarian-Development-Peace Nexus ("İnsani Yardım-Kalkınma-Barış Denklemi")

ICMP - International Commission on Missing Persons ("Uluslararası Kayıp Kişiler Komitesi")

ICVA - International Council of Voluntary Agencies ("Uluslararası STK'lar ve Gönüllü Kuruluşlar Konseyi")

IASC - Inter-Agency Standing Committee ("Ajanslararası Daimi Komite")

İŞİD: Irak ve Şam İslam Devleti

MFA - Ministry of Foreign Affairs ("Dışişleri Bakanlığı")

MRND: National Revolutionary Movement for Development ("Ulusal Kalkınma için Devrimci Hareket")

OCHA: Office for the Coordination of Humanitarian Affairs ("Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi")

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development ("Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı")

OSCE: Organization for Security and Co-operation in Europe ("Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı")

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

PYD: Demokratik Birlik Partisi

RPF: Rwandan Patriotic Front ("Ruanda Yurtsever Cephesi")

SDG: Syrian Democratic Forces ("Suriye Demokratik Güçleri")

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

UNAMIR: United Nations Assistance Mission for Rwanda ("Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonu")

UNDP: United Nations Development Programme ("Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı")

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees ("Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği")

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund ("Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu")

USAID: United States Agency for International Development ("Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı")

1. GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşları (STK), insani krizlerin yönetimi, kalkınma projelerinin uygulanması ve barışın inşası gibi temel alanlarda ulusal ve uluslararası düzeyde kritik bir rol oynamaktadır. STK'lar, özellikle kriz sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde etkin aktörlerdir. Literatürde, STK'ların kriz anlarında hızlı müdahale kapasitesi ve topluluklara doğrudan erişim sağlama yetenekleri üzerinde durulmaktadır (Hansen, 2014; Lewis vd., 2020; Morris, 2000). Kriz bölgelerinde sağladıkları esneklik ve yerel topluluklara yönelik adaptasyon kapasiteleri ile STK'lar, uluslararası yardım politikalarının uygulanmasında önemli bir köprü görevi üstlenmektedir (Lewis vd., 2020). Örneğin, Türkiye'deki sığınmacılara yönelik çalışmalar, STK'ların hem insani yardım hem de uzun vadeli kalkınma perspektifine sahip müdahale programlarının geliştirilmesinde etkin bir role sahip olduğunu göstermektedir (Ferris & Kirisci, 2016; Lenner & Turner, 2019). Ancak, bu kapasitenin artırılabilmesi için daha güçlü bir koordinasyon altyapısına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, Suriyeli sığınmacılara yönelik desteklerde, STK'ların finansman eksiklikleri ve uluslararası aktörlerle entegrasyon zorlukları dikkat çekmektedir (Ferris & Kirisci, 2016).

Bu kapsamda Double Nexus (DB), uygulamaları ve tarihsel süreci, insani yardım, kalkınma ve barış inşası arasındaki ilişkiyi anlamak ve entegre bir yaklaşım geliştirmek amacıyla önemli bir gerektirmiştir. Bu bağlamda, Double Nexus ve sonrasında Triple Nexus (Üçlü Nexus veya HDP Nexus), sürdürülebilir kalkınma ve uzun vadeli barış inşası hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla ortaya çıkmış, daha önce birbirinden ayrı tutulan bu alanların daha yakın bir şekilde ilişkilendirilmesini amaçlamıştır.

Birleşmiş Milletler (BM), insani yardım, kalkınma ve barış inşasının birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğuna vurgu yaparak, bu üç alandaki faaliyetlerin entegre bir biçimde yürütülmesini sağlayan "Humanitarian-Development-Peacebuilding Nexus" (HDP Nexus, Üçlü Nexus) modelini geliştirmiştir. 1990'lı yıllarda daha yaygın hale gelen ve kriz yönetimi süreçlerinde temel bir paradigma olarak kabul edilen bu model, 2016 yılında resmi olarak BM tarafından benimsenmiştir, insani yardımın kalkınma ve barış inşası süreçleriyle entegrasyonunu sağlamayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, HDP Nexus'un teorik temelleri sağlam olduğu iddia edilsede, sahada karşılaşılan zorluklar ve eleştiriler modelin etkinliğini sorgulamaktadır. Yerel ve uluslararası aktörlerin koordinasyonu, finansal sınırlamalar ve yerel toplulukların karar alma süreçlerine etkin bir şekilde dahil edilmesi gibi engeller, bu modelin uygulanabilirliğini sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır.

Suriye, son on üç yılını devam eden savaş ve insani krizle geçiren bir ülke olarak, HDP Nexus modelinin uygulanabilirliğini test etmek için kritik bir örnek sunmaktadır. 8 Aralık 2024 tarihinde Esad rejiminin sona ermesiyle, Suriye yeni bir siyasal ve toplumsal döneme girmiştir. Bu değişim, hem STK'lar hem de uluslararası yardım aktörleri için yeni fırsatlar yaratırken, barışın inşası ve kalkınma sürecindeki engelleri de daha belirgin hale getirmektedir. Ortadoğu'daki değişen güç dengeleri,

özellikle Suriye krizinden sonra ortaya çıkan yeni gerçeklik, STK'ların faaliyetlerini yeniden değerlendirmelerini zorunlu kılmıştır. Beşar Esad rejiminin ülkeden kaçması ve sonrasında oluşan siyasi boşluk, yerel ve uluslararası STK'ların rolünü artırmaktadır (Reuters, 2024). Bu süreçte STK'ların yalnızca insani yardım sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda geçiş süreçlerinde kalkınma ve barış inşası hedeflerine de katkı sağlaması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Saha çalışmaları, yerel toplulukların dayanıklılık kapasitelerini artırmaya yönelik uzun vadeli programların önemini vurgulamaktadır (UNHCR, 2024b).

Bu çalışma, HDP Nexus modelinin Suriye bağlamındaki uygulanabilirliğini değerlendirmeyi ve karşılaşılan engelleri ile ortaya çıkan fırsatları incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, "HDP Nexus'u yeniden düşünmek. Dolayısıyla, bu araştırmanın hipotezi şu şekildedir:

HDP Nexus modeli, birçok ülkede farklı seviyelerde başarı ve başarısızlık göstermiştir. Bu kapsamda, verimsizliğin nedenleri yalnızca operasyonel sorunlara değil, aynı zamanda tezin genel çerçevesine dayanmaktadır. Modelin daha verimli bir şekilde uygulanabilmesi için, üç sürecin koordinasyonunu sağlayacak şekilde revize edilmesi ve yerel düzeydeki ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Sürecin işleyişi, aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen bir yöntemle ele alındığında daha etkin sonuçlar verecektir. Bu çalışmanın sorusu, "Suriye'nin yeni döneminde HDP Nexus nasıl uygulanabilir ve bu modelin önündeki engeller nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, araştırma aşağıdaki üç ana soruya yanıt aramayı hedeflemektedir:

- HDP Nexus nedir ve savaş sonrası uygulamalarından hangi dersler çıkarılmıştır?
- HDP Nexus'un uygulanmasının önündeki engeller nelerdir ve bu engeller nasıl aşılabılır?
- Suriye'nin yeni siyasi ve insani gerçekliği, HDP Nexus modeline hangi fırsatları ve zorlukları sunmaktadır?

Bu araştırma, nitel bir yöntem izleyerek, HDP Nexus'un Suriye bağlamındaki etkinliğini ve uygulanabilirliğini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, HDP Nexus modeline dair mevcut akademik literatür taranacak, modelin teorik temelleri ve sahada karşılaşılan zorluklar üzerinde durulacaktır. Literatür taraması sırasında, HDP Nexus'un daha önce uygulandığı kriz bölgelerinde elde edilen deneyimler ve bu deneyimlerden çıkarılan dersler de değerlendirilecektir. Özellikle, savaş sonrası dönemde HDP Nexus'un nasıl işlediği ve hangi engellerle karşılaştığı konusundaki literatür, Suriye örneği için kıyaslama yapabilmemizi sağlayacaktır.

Bu teorik çerçeveye dayanarak, araştırma karşılaştırmalı bir analiz yöntemiyle, Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak gibi savaş sonrası yeniden inşa süreçlerine sahip ülkelerdeki HDP Nexus uygulamalarını incelenecektir. Bu ülkelerdeki deneyimler, HDP Nexus'un sahadaki etkinliğine dair pratik çıkarımlar sunacak ve Suriye bağlamında modelin karşılaşılabileceği olası engelleri daha iyi kavrayabilmemizi

sağlayacaktır. Karşılaştırmalı analiz, farklı bağlamlarda HDP Nexus'un nasıl işlediği ve hangi zorlukların üstesinden geldiği hakkında önemli bilgiler sunacaktır.

Araştırmanın en kritik aşamalarından biri ise saha çalışması yoluyla yerel ve uluslararası aktörlerle yapılacak yarı yapılandırılmış mülakatlardır. Mülakatlar, Suriye'nin mevcut siyasal ve insani gerçekliği üzerine derinlemesine görüşler almayı amaçlayan ve HDP Nexus'un bu bağlamda nasıl algılandığını, ne gibi engellerle karşılaşıldığını daha iyi anlamamıza olanak tanıyacaktır. STK temsilcileri, BM yetkilileri, yerel yönetimler ve diğer insani yardım aktörleriyle yapılacak bu mülakatlar, modelin Suriye'deki sahada nasıl işlerlik kazanabileceği üzerine önemli bulgular sunacaktır.

Son olarak, elde edilen veriler analiz edilerek araştırmanın hedeflerine yönelik somut öneriler geliştirilecektir. Hem literatür taraması hem de saha verileri ışığında, HDP Nexus'un Suriye'deki uygulamalarına dair engeller, bu engellerin üstesinden gelme yöntemleri ve modelin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için öneriler sunulacaktır.

2. HDP NEXUS‘ GELİŞİM SÜRECİ

2.1. İkili (İnsani Yardım - Kalkınma) Denklem (“Double Nexus”)

Double Nexus, insani yardım ve kalkınma arasındaki ilişkiyi güçlendiren bir kavram olarak gelişmiştir. Tarihsel olarak, insani yardım ve kalkınma alanları genellikle birbirinden ayrı tutulmuş, birincisi kısa vadeli acil ihtiyaçları karşılamak, ikincisi ise uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemek amacıyla geliştirilmiştir. Ancak çatışmaların, doğal felaketlerin ve diğer krizlerin artan etkisi, bu iki alanın entegrasyonunu gerektiren bir ihtiyaç doğurmuştur. Bu ihtiyaç, daha etkili bir kriz yönetimi ve kriz sonrası iyileşme için çözüm arayışını tetiklemiştir (Hanatani vd., 2018, ss. 4-6).

Double Nexus, insani yardım ve kalkınma arasındaki sınırları kaldırarak, bu iki alandaki müdahalelerin birbiriyle uyumlu ve birbirini tamamlayıcı olmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Double Nexus’un temel amacı, acil ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra, kriz sonrası sürdürülebilir kalkınma hedeflerini de göz önünde bulundurarak daha entegre bir yaklaşım benimsemektir (Lischer, 2018).

2.1.1. Double Nexus’un Tarihsel Gelişimi

Double Nexus’un tarihi, 1990 ların sonlarına kadar uzanır. Bu dönemde, özellikle 1990’ların sonlarında ve 2000’li yılların başlarında, insani yardımların ve kalkınma projelerinin birbirinden ayrıldığı bir dönemde, uluslararası yardım organizasyonları arasındaki tartışmalar, bu iki alanın entegrasyonunun gerekliliğini ortaya koydu. 1990 ların sonlarına doğru, Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, insani yardım ve kalkınma arasındaki iş birliğinin önemini vurgulamaya başlamış ve bunun için çeşitli stratejiler geliştirmiştir (OECD, 2012)

2003’teki Irak Savaşı ve 2011’deki Arap Baharı gibi büyük krizler, insani yardım ve kalkınma arasındaki entegrasyonu daha fazla tartışmaya açmıştır. Bu krizlerin etkisiyle, yardım kuruluşları, hem acil yardım sağlamak hem de uzun vadeli kalkınma projeleri oluşturmak adına daha fazla iş birliği yapmaya başlamıştır. Bununla birlikte, Double Nexus’un kurumsal yapıları hala gelişim aşamasında olmakla birlikte, bu dönemdeki en önemli ilerleme, iki alanın birbirine bağlılığının daha fazla anlaşılmasıdır.

2.1.2. Double Nexus’un Uygulamaları

Double Nexus’un uygulamaları, özellikle insani yardım ve kalkınma projelerinin birleştirilmesi ve birbirine entegre edilmesi yoluyla kendini göstermektedir. Birçok uluslararası organizasyon, özellikle Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi kurumlar, bu yaklaşımı kendi stratejik planlarında

ve operasyonlarında kullanmaya başlamıştır. Double Nexus'un başarılı örneklerinden biri, acil yardım sürecinin hızla kalkınma projelerine dönüştürülmesiyle ilgili modeldir. Özellikle Afrika ve Orta Doğu gibi çatışma sonrası bölgelerde, bu model, kriz sonrası iyileşme ve uzun vadeli kalkınma için etkili bir araç olmuştur (Lie, 2020).

Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani yardım ve kalkınma projelerinin entegrasyonuna yönelik projelerde önemli bir rol oynamıştır. Bu programlar, acil durumlarda sağlık, eğitim ve altyapı hizmetlerine yönelik yardım sağlamanın yanı sıra, aynı zamanda uzun vadeli kalkınma hedeflerine de odaklanmıştır. Bu projeler, altyapının yeniden inşa edilmesi, yerinden edilmiş kişilerin yerleşim alanlarına dönmesi ve ekonomik kalkınma gibi alanlarda büyük ilerleme kaydetmiştir.

2.1.3. Double Nexus'a Yönelik Eleştiriler

Double Nexus'a yönelik eleştiriler, genellikle iki ana alanda yoğunlaşmaktadır. Birincisi, insani yardım ve kalkınma arasındaki entegrasyonun, her iki alanın da doğasındaki farklılıkları göz ardı edebileceği yönündedir. İnsani yardım genellikle acil ve kısa vadeli bir odaklanma gerektirirken, kalkınma uzun vadeli bir perspektif gerektirir. Bu farkların, organizasyonların ve çalışanlarının işlevselliklerini zorlaştırabileceği ve her iki alanın hedeflerinin birbirine ters düşebileceği eleştirileri yapılmaktadır (Claes Lindahl, 1996, s. 10). Özellikle acil durumlarda insani yardımların öncelikli olmasının gerektiği, ancak kalkınma projelerinin zaman alıcı ve bazen daha az acil olduğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır.

İkinci eleştiri ise, Double Nexus'un uygulamalarının her zaman sürdürülebilir olmamasıdır. Bazı durumlarda, acil yardım projelerinin kalkınma projeleriyle entegrasyonu, kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını engelleyebilir ve yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamaktan çok, dış müdahale ve finansal desteğe bağımlı hale gelmelerine yol açabilir. Bu, yerel kapasitenin gelişmesini engelleyebilir ve uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz yönde etkileyebilir (Claes Lindahl, 1996, ss. 10-11). Ayrıca, Double Nexus'un net bir tanımı olmaması, çeşitli eleştirilere yol açmıştır (Cochrane & Wilson, 2023, s. 5).

2.1.4. Triple Nexus'a Geçiş

Double Nexus, insani yardım ve kalkınma arasındaki bağları güçlendirmek ile birlikte, barış inşası gibi daha geniş kapsamlı hedefleri ele almanın önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Double Nexus'un ötesinde bir adım olarak Triple Nexus ortaya çıkmıştır. Triple Nexus, insani yardım, kalkınma ve barış inşasını birleştiren daha kapsamlı bir yaklaşımı ifade eder. Çatışma sonrası toplumlarda, bu üç alanın birbirini tamamlaması, daha sürdürülebilir ve kapsamlı bir iyileşme sürecini mümkün kılmaktadır.

Triple Nexus'un gelişimi, Double Nexus'un sınırlamalarına yanıt olarak şekillenmiştir. Barış inşası, genellikle insani yardım ve kalkınma projelerinin ötesinde, toplumsal uyum, güç paylaşımı ve uzun vadeli barış için stratejiler geliştirmeyi gerektirir. Bu bağlamda, Triple Nexus, daha fazla iş birliği, koordinasyon ve bütünsel bir yaklaşım benimsemektedir. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası organizasyonlar, Triple Nexus'u, insani yardım, kalkınma ve barış inşası arasındaki sinerjiyi sağlamak amacıyla önermektedir.

Sonuç olarak, Double Nexus ve Triple Nexus, insan odaklı kalkınma ve barış inşası süreçlerinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu modeller, hem insani yardım hem de kalkınma alanlarında daha etkili ve sürdürülebilir çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Triple Nexus, bu iki alanda sağlanan iş birliği ve entegrasyonun yanı sıra, barış ve toplumsal uyum gibi daha geniş hedeflere de odaklanarak, uzun vadeli iyileşme ve kalkınmayı teşvik etmektedir.

2.2. Üçlü Nexus (İnsani Yardım - Kalkınma - Barış) ("Triple (HDP) Nexus")

Son dönemde yaşanan çalkantılar ve büyük krizler, örneğin Covid-19 pandemisi, iklim krizi, artan çatışma düzeyleri, borç krizi ve yaşam maliyetlerindeki yükseliş, giderek daha karmaşık bir hale gelmiş ve birbiriyle etkileşim içinde evrilmiştir. Bu düzeyde, krizler durumu aksi durum olmaktan çıkarak devam eden bir gerçekliğe dönüşmüştür. Böylelikle yeni bir dönem bir belirsizlik kompleksi ile önümüze çıkmaktadır. Buna karşın, klasik doğrusal düşünce yapımız krizleri çözmekte yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizliğin arkasında, krizlerin birbiriyle etkileşim halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kriz dönemleri istisna olmaktan çıkarak yeni dönemin kuralı haline gelmiştir.

Bu bağlamda, Nexus kelimesi dilbilimsel olarak bağlantı ve denklem durumunu ifade etmektedir. Bu bağlantı durumunu açıklayan Nexus modeli, karmaşık ve devam eden krizlere karşı, bağlantılı, koordinasyon içinde olan ve birbirine hizmet eden çözümlerin bütünü ifade etmektedir. Buna istinaden, İnsani, Kalkınma ve barış İnşasının üçlüsü, paralel ve bağlantılı olarak hareket etmesinin sonucunda, sürdürülebilir ve gelecekteki krizlere karşı daha dayanıklı bir ortamı sağlayacaktır. HDP Nexus dolayısıyla, birçok operasyonu, hedefi ve amacı içinde barındıran kompleks bir süreci anlatmaktadır.

Doğrusal Düşünce (Linear Thinking) modelinde, insani, kalkınma ve barış inşası operasyonlarının arasındaki koordinasyon daha nadir nitelikte görülmekteydi. Başka bir dilde, bu üç süreç, birbirinden ayrı olarak ilerlemektedir. Fakat üçlü Nexus, bu üç süreci bağlantılı bir biçimde ilerlemesine odaklanarak, çıkacak sonuçların daha verimli olmasını sağlamaktadır (Brown vd., 2024, s. 12). Dolayısıyla, HDP Nexus, aslında bu üç sürecin daha verimli işlemesini amaçlamaktadır.

İnsani Yardım-Kalkınma-Barış İnşası (İngilizce: "Humanitarian-Development-Peace Building Nexus") (HDP Nexus), Birleşmiş Milletler tarafından kriz sonrası insani yardım sektörünün çalışma

modelini yeniden şekillendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu kavram, insani yardım, kalkınma ve barış inşası olmak üzere üç temel mekanizmayı bir araya getirerek sürdürülebilir bir müdahale ortamı oluşturmayı hedeflemektedir (UNDP, 2023).

HDP Nexus, özellikle uzun süren çatışma ortamlarında ve karmaşık insani krizlerde kritik bir öneme sahiptir. Bu model, çatışma sonrası toplumların yeniden inşasında insani yardım operasyonlarının kalkınma hedefleriyle entegrasyonunu savunur. Bununla birlikte, kriz sonrası barış süreçlerine yerel aktörlerin dahil edilmesini teşvik eder. HDP Nexus'un temel prensipleri arasında sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yerel kapasitenin güçlendirilmesi ve çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi yer almaktadır (OECD, 2022).

HDP Nexus'un uygulama alanları, özellikle Suriye gibi çok boyutlu krizlerin yaşandığı bölgelerde öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımın başarısının anahtarı, çatışma hassasiyetine uygun uygulamaların geliştirilmesi ve uluslararası yardım aktörlerinin yerel topluluklarla etkili bir şekilde koordinasyon sağlamasıdır. Ancak, uygulamada çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. Örneğin, fon kaynaklarının entegrasyonu ve bu kaynakların etkin yönetimi, HDP Nexus'un sürdürülebilirlik kapasitesini sınırlayan temel faktörler arasında yer almaktadır (ALNAP, 2023).

2.2.1. İnsani Yardım

Doğal afetler ve savaşlar sırasında zarar gören siviller ile askerlere yönelik insani yardımların kökeni oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu yardımların arkasında insanlık tarihinin birikmiş tecrübeleri ve felsefi altyapısı yer almaktadır. Batı'da kiliselere bağlı yardım kuruluşları tarih boyunca aktif bir rol oynarken, İslam dünyasında zekat gibi dini kurumlar bu tür yardımları teşvik etmiştir. Görüldüğü üzere, insani yardımlar tarih boyunca kriz dönemlerinde etkili olmuş ve krizlerin sonuçlarını hafifletmekte önemli bir işlev üstlenmiştir (Rysaback-Smith, 2015, ss. 5-7).

20. yüzyılda artan savaşların yol açtığı yıkım ve buna paralel olarak gelişen liberal düşünceler, küresel sorunların küresel çözümlerle ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu fikir, Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulmasıyla birlikte hukuki bir zemine oturtulmuş ve uluslararası insani yardım çabalarını düzenleyen temel bir yapı oluşturmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri, sivil toplum kuruluşlarının (STK) hızlı bir şekilde gelişmesine zemin hazırlamış ve insani yardım sektörünün daha geniş bir ölçeğe yayılmasını sağlamıştır (Rysaback-Smith, 2015).

1980 lerin ortalarına gelindiğinde, uluslararası yardım sisteminde köklü bir değişim gerçekleşmiştir. Bağışçı ülkeler, yardımlarını doğrudan hükümetlere yönlendirmek yerine, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gibi aktörleri desteklemeyi tercih etmiştir. Bu dönemde, insani yardımlara ayrılan kamu kaynakları önemli ölçüde artarken, sivil toplum kuruluşlarının yardımları organize etme ve dağıtma konusundaki rolleri belirginleşmiştir. Aynı zamanda, yardım dağıtımının çevre bölgelerden

çatışma merkezlerine kaydırılması, siyasi krizlerin etkilerini istikrarsız bölgelerle sınırlandırma eğiliminin bir yansıması olmuştur (Arcos González & Gan, 2024, s. 5).

20. yüzyılın büyük bir kısmını etkileyen iki Dünya Savaşı, Soğuk Savaş ve bunların ardında bıraktığı küresel insani sorunlar, kamuoyunun ve hükümetlerin insani konulara daha fazla odaklanmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllarda Vietnam Savaşı gibi olaylarla birlikte, insani Soğuk Savaş'ın sona ermesi, insani yardım alanında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Komünist bloğun dağılmasıyla Liberal Batı üstünlük sağlamış, demokratik ve liberal düşünceler küresel düzeyde yayılmıştır. Ancak, bu durum insani yardımların tamamen liberalizme dayandığı anlamına gelmez. Bununla birlikte, liberalizmin etkisinin artışı, insani yardım faaliyetlerinin küresel ölçekte düzenlenmesi ve işlevsellik kazanması için önemli bir temel oluşturmuştur (HSU, 2001, ss. 6-7).

21. yüzyılda ise, insani yardım sistemleri giderek daha karmaşık ve çok boyutlu hale gelmiştir. Küresel iklim krizleri, kitlesel göç dalgaları, pandemiler ve artan bölgesel çatışmalar, insani yardım faaliyetlerinin kapsamını genişletmiş ve önceliklerini yeniden şekillendirmiştir. Özellikle, 2000'li yıllarda Afganistan ve Irak gibi çatışma bölgelerindeki insani krizler, uluslararası toplumun yardım kapasitesini ciddi şekilde zorlamış ve insani yardımların yalnızca acil müdahaleyle sınırlı kalmayıp sürdürülebilir çözümler üretmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Rysaback-Smith, 2015, s. 7).

Buna ek olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, insani yardım operasyonlarının daha hızlı ve etkin bir şekilde organize edilmesini sağlamış, ancak aynı zamanda veri güvenliği ve etik konularda yeni sorular gündeme getirmiştir (OCHA, 2021, s. 15).

21. yüzyılın insani yardım ekosistemi, küresel iş birliği ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir. BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), insani yardımların yalnızca kriz anlarında değil, uzun vadeli kalkınma süreçlerinde de kritik bir rol oynaması gerektiğini vurgulamaktadır (UNDP, 2023, s. 8). Bu bağlamda, Triple Nexus (insani yardım, kalkınma ve barışı inşa) yaklaşımı, yardımların farklı sektörler arasında daha iyi koordine edilmesini hedeflemektedir (OECD, 2020, s. 21). Ancak, artan jeopolitik gerilimler ve büyük ekonomik krizler, insani yardım kaynaklarının daralmasına neden olmuş, yardım kuruluşlarını daha yenilikçi ve iş birliğine dayalı yöntemler geliştirmeye zorlamıştır (ICVA, 2023, s. 4). Bu durum, 21. yüzyılda insani yardımların, yalnızca krizlere müdahale eden bir yapı olmaktan çıkarak, küresel dayanıklılık ve toplumsal dönüşüm süreçlerine katkıda bulunan bir araç haline gelmesine yol açmıştır.

2.2.2. Kalkınma

Soğuk Savaş dönemi süresince, insani müdahaleler çoğu zaman acil müdahaleler ile sınırlı olmakla yetiştir. Dünyadaki gündemin sert kutuplaşmadan ötürü, müdahaleler her zaman politik olma riski ile karşılaşarak, krizlerin aktif olduğu bölgelerde faaliyet göstermekten çekinmiştir. Buna

rağmen bazı uluslararası STK'lar, sınırlı ölçüde sınır ötesi operasyonlarda bulunmuştur. Savaşın son bulması ile birlikte, önceki bölümde tartışıldığı gibi, liberal yaklaşım kalkınma süreçlerine de yansımıştır.

1990'lı yıllarda, ani müdahaleler yetersiz olduğu ölçülmesiyle birlikte bu tür operasyonların, krizlere neden olan kök nedenlere çözüm bulamadığı gibi, kriz ve afetlerin oluşturduğu yeni durumlara yeterli çözüm üretemediği kanaati küresel düzeyde hakimiyet kazanmıştır (HSU, 2001) . Bu kanaat 'Developmental Humanitarianism' adını almıştır. Gelişimsel insani yardım, insani yanıtları kalkınma girişimleriyle birleştirerek, krizlerden etkilenen topluluklar için dayanıklılığı artırmayı ve sürdürülebilir çözümler oluşturmayı hedefler. Yani, acil yardımın (kriz sonrası etkilenen nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamak için hemen müdahale odaklı kalkınma yaklaşımı veya uzun vadeli planlama ile birleşmesi, krizlerin kök nedenlerine müdahale edilmesi ve toplulukların gelecekteki felaketlere ya da çatışmalara karşı daha dirençli hale getirilmesi hedeflenir (Arcos González & Gan, 2024, s. 4).

Kalkınma süreçlerinin planlanması, çatışma sonrası istikrarın sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir. Uzun vadeli kalkınma politikaları, krizlerden etkilenen bölgelerin yeniden yapılanmasını desteklerken, Demirkaya (2019), bu süreçte stratejik planlamanın önemine vurgu yapmaktadır. Kamu yönetimi bağlamında kalkınma planlarının toplumun ihtiyaçları ile uyumlu hale getirilmesi, özellikle kırılgan bölgelerde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir. "Stratejik planlama, yalnızca kısa vadeli hedeflere değil, uzun vadeli kalkınma süreçlerine de rehberlik eden bir araçtır" (Demirkaya, 2019, s. 519).

Kalkınmanın HDP Nexus bağlamındaki önemi, insanların ekonomik durumlarını ve yaşam standartlarını iyileştirerek barışın inşasına ve çatışmaların önlenmesine sağladığı katkılardan kaynaklanmaktadır (Uvin, 2002, s. 6 McCandless, 2021, s. 135).

2.2.3. Barış İnşası

Daha öncesinde tartışıldığı gibi, STK'ların çalışma mekanizmaları doğrusal bir yöntemi takip ederek, üç sürecin ayrı ve müteakiben işlenmesini sağlayan bir yöntem benimsemiştir. Bununla birlikte, kompleks vakalardaki çözümlerin uzun vadede başarı oranının azalması, bir koordinasyon anlayışının önemini çizmiştir.

1950-1990'lı yıllar arasında, insani yardım ve kalkınma şebekeleri arasındaki koordinasyon çabaları artmıştır. Bu çabalar "Double Nexus" adlı tez içinde işlenmiştir. Fakat, Suriye, Güney Sudan ve Myanmar gibi kompleks örneklerde, barışının temelli olarak sağlanmaması, çatışmanın tekrar çıkması, önceki müdahalelerden alınan sonuçların verimliliğini önemli ölçüde azaltmıştır (Brown vd., 2024, s. 570).

2016 Dünya İnsani Zirvesi, daha önceki koordinasyon çabalarını ve giderek daha karmaşık ve çatışmalardan etkilenen ortamlarda çalışmanın zorluklarını ele alarak, “yeni bir çalışma yöntemi”ni gündeme getirmiştir (OCHA, 2017). Bu yaklaşım, insani yardım ve kalkınma aktörlerinin iş birliğini güçlendirmeyi, aynı zamanda barış hedeflerini de sürece entegre ederek yardımların daha etkili ve uyumlu hale gelmesini sağlamayı amaçlamıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmayı destekleyen bu anlayış, insani yardım, kalkınma ve barış (HDP) üçlü bağı veya “triple nexus” olarak adlandırılmıştır (OCHA, 2017)).

Barış konusu, akademik ve pratik açıdan her zaman tartışmalı bir alan olmuştur ve bu konuda pek çok akademik tartışma yürütülmüştür. Özellikle, barışın tanımı ve bu alandaki politika ve projelerin değerlendirilmesinde kullanılacak kriterlere yönelik tartışmalar önem arz etmektedir. Bu bağlamda, genel olarak iki ana yaklaşım öne çıkmaktadır. Bir görüşe göre, barış, sosyal uyumun güçlendirilmesi, topluluk düzeyinde uzlaşmanın sağlanması ve yerel sorunların çözülmesi gibi unsurları içeren bir barış inşası süreci olarak ele alınmaktadır. Diğer bir görüş ise barışı, daha makro bir düzeyde, bir topluluk veya toplum genelinde barışı tesis etmeyi hedefleyen kapsamlı bir sosyal ve siyasi strateji olarak tanımlamaktadır (Brown vd., 2024, s. 574). Böyle bir görüş ayrılığın varlığı, aslında, Nexus’tan beklentileri, onun ışığında yapılacak projeleri ve onların yapımındaki strateji ve ilişkileri etkilemektedir. Bu tartışma, BM’in düzeyinde, barışa yönelik farklı departmanların bulunmasından da kaynaklanmaktadır (Barnett vd., 2007, ss. 40-42) .

2.3. Tarihsel Gelişim

Sivil Toplum Kuruluşlarının çalışmalarını geliştirmek ve daha verimli kılmanın arayışında, entegrasyon ve koordinasyon düzenlemeleri yaklaşık 1980’li yıllarından beri gündem olmuştur. Bu tartışmalar, STK’larının çalışmalarını, bir acil durum müdahalesinden, daha sürdürülebilir çözümler üretme amacıyla yürütülmüştür. 1980’li yıllarda bu tartışmalar, İnsani Yardım ve Kalkınma süreçlerinin arasında bir bağlantı kurmanın daha verimli olmasını savunmuştur.

2002 yılında, Peter Uvin, kalkınma ile barış inşası üzerine önemli bir analiz gerçekleştirmiştir. Yaptığı analizde farklı yedi kriter üzerinden kırılğan ülkeleri değerlendirerek, kalkınmanın gerçekleştirilmediğinde, çatışmanın tekrar olma olasılığının arttığını ifade etmiştir. Bu yedi kriter arasında, ekonomik düzeyde kalkınma, koordinasyon, çatışma sonrası yardımlar, zarar verme ilkesi, çatışma önlenmesine ilişkin yapılan politikalar, İnsan Güvenliği ve Küresel sistemlerin güncellenmesi (McCandless, 2021, s. 137). Görüleceği üzere bu yedi kriterlerin bazıları yerel bağlama ilişkin yapılırken, koordinasyon ve küresel sistemlerin güncellenmesi aslında teorilerin ve yapılan müdahalelerin global düzeyde revize edilmesine ilişkindir. Fakat, bu tartışmalar, ikili Nexus’un önemli bir etkenini arkaplanda bırakmıştır. Devam eden bir krizlerin nedeniyle, barışın olmadığı bir durumda, ilk iki sürecin sonucunda alınacak tüm sonuçların aslında eksik kalma ve hatta krizin yenilenmesiyle alınan bu sonuçların yok olma riski ortadan kalkmaktadır.

HDP Nexus, kriz sonrası bağlamlarda insani yardım, kalkınma ve barış inşası süreçlerinin entegre bir şekilde ele alınmasını gerektirir. Bu bağlamda, uluslararası işbirliği ve yerel aktörlerle koordinasyon mekanizmaları büyük önem taşır. Demirkaya (2020), bölgesel düzeyde işbirliği ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik rollerine dikkat çekerek, bu tür mekanizmaların etkin yönetiminin hem sürdürülebilir kalkınma hem de barış süreçlerine katkı sağlayacağını vurgulamaktadır.

Bu tür bağlantıların varlığı göz önüne alındığında, insanların ihtiyaçlarını ve kırılganlıklarını etkili bir şekilde ele almak için üç sütun arasında uyumlu bir yaklaşım gereklidir. Aksi takdirde, boşluklar, tekrar eden çabalar, örtüşen alanların yeterince anlaşılabilmesi, gelecekteki insani yardım ihtiyacını azaltmaya yönelik önlemlerde yetersiz yatırım ve diğer alanlardaki çabaların baltalanması riski ortaya çıkabilir.

Bu tartışmaların sonucunda, on yıllara dayanan insani yardım, kalkınma desteği ve barışı inşa etme alanlarındaki uygulamalardan ve Birleşmiş Milletler'in (BM) daha önceki ortak insani yardım-kalkınma çabalarına (Double Nexus) ilişkin deneyimlerinden hareketle, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Aralık 2016'da Genel Kurulda yaptığı konuşmada Üçlü Bağlam (Triple Nexus) kavramını ortaya koymuştur. Guterres, üye devletleri ve paydaşları, ortak ülkelerde insani yardım, kalkınma ve barış inşası (HDP) faaliyetlerini koordine etmek amacıyla kolektif bir çaba içine girmeye davet etmiştir (Gloria Nguya & Nadia Siddiqui, t.y., s. 8).

2.4. HDP Nexus ile İlgili Eleştiriler

HDP Nexus, kriz sonrası süreçlerde etkili bir model olarak görülse de, akademik çevreler ve saha uygulamaları bu modele eleştirel yaklaşmaktadır. İlk olarak, bu modelin yerel topluluklara adaptasyonu ve çatışma hassasiyetine uygun uygulamalar geliştirilmesi konusunda yetersizlikler tespit edilmiştir. Özellikle Suriye gibi çok taraflı bir kriz ortamında, uluslararası aktörlerin koordinasyonu sağlayamama ve yerel aktörleri dışlaması, HDP Nexus'un etkinliğini sınırlayan faktörler arasındadır (Barakat & Milton, 2020, s. 150).

Bir diğer önemli eleştiri, HDP Nexus'un saha uygulamalarında görülen finansal kısıtlamalar ve uluslararası kuruluşların hegemonik etkisidir. Bu durum, yerel STK'ların bağımsızlıklarını zedelemekten ve müdahale süreçlerini karmaşılaştırmak dır. HDP Nexus modelinin başarısında en kritik unsurlardan biri, fonların etkin bir şekilde yönetilmesidir. Ancak, mevcut finansman mekanizmaları, genellikle birbirinden bağımsız ve kısa vadeli hedeflerle sınırlıdır. Bu durum, insani yardım, kalkınma ve barış inşası arasındaki entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Örneğin, Irak'ta yerel kapasite geliştirme projeleri için sağlanan fonların kısa vadeli olması, bu projelerin sürdürülebilirliğini baltamış ve Nexus yaklaşımının hedeflerine ulaşmasını engellemiştir. Ayrıca, uluslararası bağışçıların çoğu zaman kendi politik önceliklerine odaklanması yerel ihtiyaçları geri plana itilmiştir (European Commission, 2022).

Ayrıca, kriz sonrası geçiş süreçlerinde çatışma hassasiyetine uygun uzun vadeli planlamalar yetersiz kalmaktadır. Örneğin, Güney Sudan’da uygulanan HDP Nexus modeli, yerel toplulukların ihtiyaçlarına yanıt vermekte sınırlı kalmış ve bu da modelin etkinliğine yönelik eleştirileri artırmıştır (ALNAP, 2023).

HDP Nexus’un bir diğer eleştirisi, yerel kapasitelerin geliştirilmesi yerine uluslararası aktörlerin çıkarlarının önceliklendirilmesidir. Bu, yerel aktörlerin karar alma süreçlerinden dışlanmasına ve dolayısıyla müdahalelerin sürdürülebilirlik açısından yetersiz olmasına yol açmaktadır. Örneğin, Suriye bağlamında, uluslararası aktörlerin yerel STK’larla iş birliği eksikliği, HDP Nexus’un etkinliğini olumsuz yönde etkilemiştir (Barakat & Milton, 2020, s. 146). Bununla birlikte, bazı yazarlar, Nexus programların bir bağışçı kontrol mekanizması olarak görmektelerdir (e.g. Airey 2022; Cochrane and Thornton 2016; Cochrane & Wilson, 2023, s. 8).

HDP Nexus modelinde barış unsuru, hem kavramsal hem de pratik düzeyde net tanımlanmamış bir bileşen olarak öne çıkmaktadır. İnsani yardım ve kalkınma programlarının daha somut hedeflere sahip olmasına karşın, barış inşası süreçleri genellikle soyut hedefler ve uzun vadeli sonuçlarla ilişkilendirilir. Bu durum, barışın sahada nasıl uygulanacağı konusunda kafa karışıklığı yaratmaktadır. Örneğin, Güney Sudan’da barış sürecini desteklemeyi amaçlayan projelerde, barış inşasına yönelik yeterli planlama ve kaynak sağlanmadığı için uzun vadeli etkiler sınırlı kalmıştır. Bunun sonucunda, insani yardım ve kalkınma projelerinin sürdürülebilirliği tehlikeye girmiştir (European Commission, 2022).

HDP Nexus’un uygulanmasındaki önemli zorluklardan biri, farklı sektörlerden aktörler arasındaki iş birliği ve koordinasyonun zayıflığıdır. İnsani yardım kuruluşları genellikle krizlere hızlı müdahaleye odaklanırken, kalkınma aktörleri uzun vadeli hedeflere yönelir. Barış inşası aktörleri ise toplumsal uyumu ve güveni artırmaya çalışır. Bu farklı öncelikler, birbiriyle çelişen stratejilere yol açabilir. Örneğin, Suriye’deki insani yardım ve kalkınma projeleri arasında uyum sağlanamaması, bazı bölgelerde kaynakların çakışmasına ve gereksiz harcamalara neden olmuştur. Bu da Nexus modelinin verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir (European Commission, 2022)..

2.5. Nexus Teorisinin Uygulama Alanları

HDP Nexus üzerine yapılan literatür taraması, bu modelin kriz sonrası süreçlerde karşılaştığı sorunlara yönelik yeterli vaka çalışmasının bulunmadığını ortaya koymuştur. Özellikle Suriye bağlamında, HDP Nexus’un etkinliğini artıracak stratejilere dair çalışmaların eksik olduğu görülmektedir. Suriye krizinden öğrenilen dersler, bu modelin gelecekteki uygulamaları için kritik bir rol oynayabilir.

Suriye özelinde HDP Nexus’un uygulama kapasiteleri, STK’ların güçlendirilmesi, uluslararası aktörlerle etkin iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi ve uzun vadeli kalkınma programlarının

entegre edilmesi konularına odaklanılmasını gerektirmektedir. Ancak, mevcut literatür bu alanlarda yetersizdir. Örneğin, geçiş süreçlerinde yerel aktörlerin karar alma mekanizmalarına katılımı, HDP Nexus'un başarılı olabilmesi için kritik bir unsurdur (Global Compact on Refugees, t.y.).

Bu bağlamda, çalışmamız Suriye bağlamında HDP Nexus'un karşılaştığı zorlukları ele alacak ve bu modelin etkinliğini artırmak için somut öneriler sunacaktır. Özellikle, yerel ve uluslararası aktörlerin koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi, geçiş süreçlerinde barış ve kalkınma hedeflerinin entegrasyonu ve yerel toplumların ihtiyaçlarının önceliklendirilmesi bu önerilerin temelini oluşturacaktır. Bu çalışmanın, literatürdeki boşlukları doldurarak HDP Nexus'un Suriye özelindeki uygulamalarına yönelik yeni bir perspektif sunması beklenmektedir.

3. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ YÖNTEMİ İLE HDP NEXUS'UN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Ruanda Örneği

3.1.1. Tarihsel Bağlam

1994 yılında meydana gelen soykırımın ardından Ruanda'nın deneyimi, insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlantıya benzer ilkelerin uygulanmasını anlamak için önemli bir vaka çalışması sunmaktadır (Bradley, 2023, s. 76). Yaklaşık 800 bin Tutsi ve ılımlı Hutu'nun 100 gün boyunca öldürülmesine yol açan bu yıkıcı olay, Ruanda'yı derin bir siyasi, sosyal ve ekonomik kaos içinde bırakmıştır (Reyntjens, 2004, s. 180). Soykırım sonrası yeniden inşa dönemi, acil insani ihtiyaçların karşılanmasıyla birlikte uzun vadeli kalkınma ve barış inşasını teşvik etmeye yönelik koordineli çabalara tanıklık etmiştir.

Sömürge öncesinde Ruanda, merkezi bir monarşi tarafından yönetilen oldukça merkeziyetçi bir krallık (Wagner, 1998, s. 31). Toplum, Hutu (çoğunluk), Tutsi (azınlık) ve Twa (en küçük grup) arasında bölünmüştü. Ancak bu bölünmeler daha çok sosyal ve ekonomik nitelikteymiş; etnik bir yapıdan ziyade, servet ve sığır mülkiyetine dayalı olarak gruplar arasında geçişkenlik bulunmaktaydı (Lambourne, 2019, s. 1615). Alman ve daha sonra Belçika yönetimi altında (1897-1962), bu bölünmeler daha da pekiştirilmiş. Sömürge yönetimi, azınlık olan Tutsi grubunu kayırarak onlara idari pozisyonlar ve eğitim fırsatları sağlamış, buna karşılık çoğunluk olan Hutu grubu marjinalize edilmiş. Kimlik kartları, bu ayrımları resmi bir yapıya dönüştürmüştür (Lambourne, 2019, s. 1620).

Ruanda, 1962 yılında bağımsızlığını kazandı ve iktidar, Hutu çoğunluğuna geçti. Başkan Grégoire Kayibanda liderliğinde Hutu yönetimi kurulmuş. Bağımsızlık sonrası dönem, Tutsi azınlığına karşı sistematik ayrımcılık, şiddetli misillemeler ve zorunlu sürgünlerle şekillenmiştir. Hutu liderleri, iktidarlarını sağlamlaştırmak amacıyla bu politikaları uygulamış. 1970'lere gelindiğinde, on binlerce Tutsi, özellikle Uganda olmak üzere komşu ülkelerde mülteci olarak yaşamıştır.. 1973 yılında, Juvénal Habyarimana bir darbe düzenleyerek yönetimi ele geçirmiş ve Ulusal Kalkınma için Devrimci Hareket (MRND) liderliğinde tek partili bir devlet kurmuştur. Habyarimana'nın rejimi, etnik ayrımcılığı sürdürerek Tutsileri siyasi ve sosyal hayattan dışlamaya devam etmiştir (Vincent Duclert, 2021, s. 38).

1990 yılında, Uganda'daki Tutsi sürgünlerinden oluşan Ruanda Yurtsever Cephesi (RPF), Habyarimana hükümetine karşı silahlı bir isyan başlatmış. Bu durum, iç savaşın patlak vermesine ve etnik bölünmelerin daha da derinleşmesine yol açmış. 1993 yılında, güç paylaşımı ve demokrasiye geçişi vaat eden kırılgan bir barış anlaşması (Arusha Anlaşmaları) imzalanmış, ancak ülkedeki gerilimler yüksek seviyede kalmaya devam etmiş. 6 Nisan 1994'te Başkan Juvénal Habyarimana'nın

uçağı düşürülmüş ve bu saldırı sonucu hayatını kaybetmiş. Bu olay, soykırımın fitilini ateşlemiş. Saldırının sorumluluğu halen tartışmalı olsa da, Hutu radikal liderleri için koordineli bir şiddet kampanyasını başlatmaya bahane sağlamıştır (“Leave None to Tell the Story”, 1999).

100 günden fazla süren bu savaşta, Hutu aşırı milisleri, hükümet güçleri ve sıradan vatandaşlar tarafından yaklaşık 800.000 Tutsi ve ılımlı Hutu öldürülmüştür. Bu sistematik şiddet, yalnızca bireyleri değil, aynı zamanda Ruanda’nın kültürel ve sosyal altyapısını da hedef almış, ülkeyi harap eden bir yıkıma yol açmıştır. Uluslararası toplumun tepkisi yetersiz kalmış. Birleşmiş Milletler, açık uyarılara rağmen etkin bir müdahalede bulunmayı başaramamış ve bu durum, soykırımın boyutlarının daha da büyümesine neden olmuştur (Barnett, 2002, ss. 98-100).

Ruanda Ulusal Cephesi (RPF), Paul Kagame liderliğinde Temmuz 1994’te Kigali’yi ele geçirerek soykırımı sonlandırdı ve yeni bir hükümet kurmuş. Soykırımın ardından ülke büyük bir yıkım yaşadı; 2 milyon üzerinde mülteci, harabe halindeki bir ekonomi ve derin toplumsal yaralar bırakılmış. Ruanda’daki iyileşme çabaları, insani yardımlar, altyapı yeniden inşası ve uzlaşma girişimleriyle barışın güçlendirilmesine odaklanılmış. Bu tarihsel süreç, Ruanda’nın soykırımdan sonra karşılaştığı zorlukları ve verdiği yanıtları anlamak için kritik bir bağlam sunmakta ve aynı zamanda savaşın etkilerinden zarar gören diğer bölgelere, özellikle Suriye gibi bölgelere dersler sunmaktadır. (UNSG, 1997).

Ruanda’daki soykırım ve sonrasındaki süreç, olayların gidişatını ve sonraki iyileşme sürecini şekillendiren yerel ve uluslararası birçok aktörü içermektedir. Yerel düzeyde, çoğunlukla sürgün mültecilerden oluşan Tutsi isyancı grubu olan Ruanda Ulusal Cephesi (RPF), soykırımı sona erdirmeye ve sonrasındaki dönemde iktidarı kurma konusunda merkezi bir rol oynamıştır. Ruanda Ulusal Cephesi’ne karşı olan Hutu aşırı milisleri, soykırımın faillerinden olan hükümet liderleri ve milis gruplar, özellikle Interahamwe, toplu katliamları planlayıp uygulamışlardır (Britannica). Sivil toplum temsilcileri, dini ve toplumsal liderler arasında derin bir bölünme varmış; bazıları soykırıma katılırken, diğerleri ise hayatlarını tehlikeye atarak kurbanları korumaya çalışmış. Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler, soykırım öncesi ve sırasında barış çabalarını izlemek amacıyla Ruanda’ya Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu’nu (UNAMIR) göndermiş, ancak sınırlı yetki ve kaynaklar, şiddeti önleme veya durdurma konusunda etkili olmalarını ciddi şekilde engellemiştir. İnsani yardım kuruluşları, hayatta kalanlar ve mülteciler için kritik acil yardımlar sağlamış, ancak koordinasyon eksiklikleri ve mülteci kamplarındaki faillerin desteklenmesi gibi zorluklar, belirgin eksikliklermiş. Komşu ülkeler de önemli roller oynamıştır: Uganda, Ruanda Ulusal Cephesi’nin askeri kampanyasını desteklerken, Zaire (şimdiki Demokratik Kongo Cumhuriyeti) kaçan Hutu faillerine ve mültecilerine sığınak olmuş, bu da bölgesel istikrarı karmaşıkleştirmiştir. Bu aktörler kolektif olarak, Ruanda’nın tarihsel yolunu şekillendirdiler ve insani krizlerde yerel ve küresel güçlerin etkileşiminin, çatışma sonrası yeniden yapılanmada nasıl bir rol oynadığını vurgulamıştır (Clark, 2010, s. 102).

3.1.2. Aktörler

Ruanda'daki soykırım ve sonrasındaki süreç, olayların gidişatını ve sonraki iyileşme sürecini şekillendiren yerel ve uluslararası birçok aktörü içermiştir. Yerel düzeyde, çoğunlukla sürgün mültecilerden oluşan Tutsi isyancı grubu olan Ruanda Ulusal Cephesi (RPF), soykırımı sona erdirmeye ve sonrasındaki dönemde iktidarı kurma konusunda merkezi bir rol oynamıştır ("Leave None to Tell the Story", 1999). Ruanda Ulusal Cephesi'ne karşı olan Hutu aşırıları, soykırımın faillerinden olan hükümet liderleri ve milis gruplar, özellikle İnterahamwe, toplu katliamları planlayıp uygulamışlardır. (Earsiv Anadolu) Sayfa 68

Sivil toplum temsilcileri, dini ve toplumsal liderler arasında derin bir bölünme varmış; bazıları soykırıma katılırken, diğerleri ise hayatlarını tehlikeye atarak kurbanları korumaya çalışmıştır. Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler, soykırım öncesi ve sırasında barış çabalarını izlemek amacıyla Ruanda'ya Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu'nu (UNAMIR) göndermiş, ancak sınırlı yetki ve kaynaklar nedeniyle, şiddeti önleme veya durdurma konusunda ciddi anlamda etkili olamamışlardır (Cotter & Palmieri, 2024, s. 313).

İnsani yardım kuruluşları, hayatta kalanlar ve mülteciler için kritik acil yardımlar sağlanmış, ancak koordinasyon eksiklikleri ve mülteci kamplarındaki faillerin desteklenmesi gibi zorluklar, belirgin eksikliklermiş. Komşu ülkeler de önemli roller oynamıştır (Barnett, 2002). Uganda, Ruanda Ulusal Cephesi'nin askeri kampanyasını desteklerken, Zaire (şimdiki Demokratik Kongo Cumhuriyeti) kaçan Hutu faillerine ve mültecilerine sığınak olmuş, bu da bölgesel istikrarı karmaşıkleştirmiştir (United States Holocaust Memorial Museum, t.y.).

Bu aktörler kolektif olarak, Ruanda'nın tarihsel yolunu şekillendirmişler ve insani krizlerde yerel ve küresel güçlerin etkileşiminin, çatışma sonrası yeniden yapılanmada nasıl bir rol oynadığını vurgulamışlardır.

3.1.3. HDP Nexus Uygulamaları

Ruanda'daki İnsani Yardım, Kalkınma ve Barış Denklemin (HDP Nexus) uygulanması, 1994'teki soykırımdan sonra acil yardım çabalarının, uzun vadeli kalkınma stratejilerinin ve barış inşası girişimlerinin entegrasyonunu vurgulamaktadır. İnsani alanda, uluslararası ve yerel kuruluşlar, milyonlarca yerinden edilmiş kişilerin acil ihtiyaçlarını karşılamaya, hayatta kalanlar ve geri dönenler için yiyecek, tıbbi yardım ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamaya odaklanmışlardır. Ancak, bu çabalar lojistik engeller ve mülteci kamplarında soykırım faillerine yönelik istemeden sağlanan destek gibi zorluklarla karşılaşmış (Yavuz & Enstitüsü, 2021, s. 10).

Kalkınma girişimleri, Ruanda'daki altyapıyı yeniden inşa etmeye, özellikle eğitim, sağlık hizmetleri ve tarım alanlarında yaşam kaynaklarını geri kazandırmaya ve ekonomik gelişmeyi teşvik etmeye yönelik yapılmıştır. Ruanda'daki duruma bakıldığında kalkınma projeleri, ekonomik nitelik

taşıymaktaydı. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğine öncelik verilmiştir; hükümet, kadınların yönetimde ve ekonomik faaliyetlerde önemli bir rol almasını sağlayarak, kapsayıcı kalkınma için bir model oluşturma (Nahla Valji, 2010, s. 21).

Barış inşası çabaları, uzlaşmanın güçlendirilmesinde ve şiddetin tekrarını önlemede kritik bir rol oynamıştır.. Gacaca Mahkemeleri, topluluk temelli bir adalet mekanizması olarak, hesap verebilirliği sağlamış ve failerin yeniden entegrasyonunu kolaylaştırmıştır (Yavuz & Enstitüsü, 2021). Ulusal Birlik ve Uzlaşma Komitesi, ulusal programlar aracılığıyla diyalogu ve birlikte yaşamı teşvik etmiş. 2003 yılında yapılan anayasa reformları, bu barış inşası çabalarını, etnik ayrımcılığı suç sayarak ve ortak bir ulusal kimliği teşvik ederek desteklemiş (Arslan, 2020, s. 230).

Ruanda'nın İnsanlık Kalkınma Bağlantısı uygulaması, insani yardım, sürdürülebilir kalkınma ve barış inşası için koordine edilmiş bir yaklaşımın, çatışma sonrası iyileşme süreçlerine nasıl katkı sağladığını ve bu ilişkili süreçler arasında denge sağlama zorluklarını nasıl vurguladığını göstermektedir.

A. İnsani Yardım

1994'teki soykırımın etkilerine karşı Ruanda'nın insani yanıtı, milyonlarca hayatta kalan ve yerinden edilmiş kişi için acil yardım sağlamaya odaklanmıştır. Birleşmiş Milletler, Kızılhaç ve çeşitli sivil toplum kuruluşları gibi uluslararası organizasyonlar, etkilenenlerin kritik ihtiyaçlarını karşılamak için yorulmadan çalışmış, özellikle yiyecek, barınma, tıbbi bakım ve psikolojik destek sağlanarak.

Mülteci krizi, 2 milyondan fazla Ruanda'nın komşu ülkelere kaçmasıyla büyük bir baskı oluşturmuş. Yardım ajansları, uzak bölgelere ulaşma, aşırı kalabalık kamplar ve mülteciler arasında saklanan suçlulara istemeden yardım sağlama gibi pek çok zorlukla karşılaşmış (Ben Parker, 2019) Bu engellere rağmen, insani yardım, durumu istikrara kavuşturmak, doğrudan acıları hafifletmek ve sonraki iyileşme ve kalkınma aşamaları için kritik bir temel sağlamak açısından çok önemliymiş. Bununla birlikte, mülteci krizinin karmaşıklığı ve hassas politik durum, uluslararası yardımların çatışmanın daha geniş sebeplerini ele alma ve yardımların tüm ihtiyacı olanlara ulaşmasını sağlama konusunda sınırlamaları ortaya koymuştur (World Bank, t.y.).

B. Kalkınma

Soykırımdan sonra, Ruanda'daki kalkınma çabaları, uzun vadeli istikrar ve büyüme için bir temel oluşturmayı hedeflemiştir. Ana öncelikler arasında ulusal altyapının yeniden inşası, ekonomik verimliliğin artırılması ve sosyal uyumun güçlendirilmesi yer almaktaydı. Hükümet, tarıma olan bağımlılığı azaltarak hizmetler ve sanayi gibi sektörlerin gelişimini teşvik etmek için ekonomik çeşitliliği destekleyen politikalar uygulamıştır. (World Bank, t.y.)

Rwanda, insan sermayesini güçlendirmeye yönelik çeşitli girişimler başlatmış ve özellikle okuryazarlık oranlarını artırmaya ve eğitime erişimi iyileştirmeye odaklanmıştır. Hükümet, 2024 yılına kadar okuryazarlık oranını %83,1'den %84,5'e çıkarmayı hedefleyerek eğitim çıktılarının iyileştirilmesine olan bağlılığını göstermektedir (Nsanziimana, 2023). Ayrıca, Dünya Bankası, 2019 yılında Ruanda'da temel eğitimi iyileştirmek için 200 milyon dolar ayırmış ve öğretmen yetkinliği ile öğrenci devamlılığını vurgulamıştır (UNESCO, 2024).

Rwanda, özel sektör büyümesini teşvik etmek ve yabancı yatırımları çekmek için kapsamlı iş reformları gerçekleştirmiştir. Son on yılda, ülke, işletmeler ve yatırımcılar için elverişli bir ortam yaratmaya odaklanmış ve özel sektör liderliğindeki ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir (U.S Department of State, 2024). Ruanda Kalkınma Kurulu Nun vizyonu, ülkeyi iş, yatırım ve yenilik için dinamik bir küresel merkez haline getirmektir; bu çerçevede, sözleşme müzakereleri, imtiyaz güvence altına alma ve turizmi teşvik etme gibi hizmetler sunulmaktadır (Clare Akamanzi, 2019).

Eğitim ve ekonomik reformlardaki bu birleşik çabalar, ekonomiyi canlandırmayı ve istihdam fırsatları yaratmayı amaçlamakta olup, Rwanda'nın sürekli gelişimi için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra, soykırım sonrası hükümet, çevresel sürdürülebilirliği vurgulamış ve orman yeniden ağaçlandırma programları ve arazi yönetimi reformları ile bu alanlarda önemli adımlar atmıştır. Sonuç odaklı bir yönetim sistemi uygulayarak kalkınma projelerinin, Ruanda'nın ulusal öncelikleriyle uyumlu olmasını sağlamış ve hükümetin, ülkeyi sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde yeniden inşa etme konusundaki kararlılığını göstermiştir

C. Barış İnşası

Ruanda'daki barış inşası süreci, ulusal uzlaşma, adalet ve toplumsal uyumun güçlendirilmesine odaklanmıştır. Bu bağlamda, düşük seviyedeki soykırım faillerinin yargılanmasına olanak tanıyan topluluk temelli bir adalet sistemi olan Gacaca Mahkemeleri önemli bir mekanizma olmuştur. Gacaca Mahkemeleri, gönüllü yargıçlar tarafından yürütülen ve toplulukların katılımını teşvik eden bir sistem olarak, hesap verebilirliği güçlendirmeyi ve topluluklarda yeniden entegrasyon ve iyileşmeyi kolaylaştırmayı hedeflemiştir (Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2011).

Gacaca'nın yanı sıra, etnik uçurumları kapatmak ve birlikteliği teşvik etmek amacıyla kamuoyu eğitimi, diyalog ve topluluk projeleri gibi faaliyetlerle Ulusal Birlik ve Uzlaşma Komitesi kurulmuştur. Bu komite, Ruanda kimliğinin yeniden inşası ve ülkede adalet, hakikat, barış ve güvenlik dengesinin kurulması için çalışmalar yürütmektedir (Yavuz & Enstitüsü, 2021, s. 39).

Hükümet ayrıca, etnik temelli siyasi partileri ve söylemleri yasaklayan anayasa reformları yaparak ortak Ruanda kimliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu reformlar, 2003 yılında kabul edilen yeni anayasa ile gerçekleştirilmiştir (Yavuz & Enstitüsü, 2021, s. 40).

Bu girişimler, hayatta kalanların yaşadığı travmalarla başa çıkabilmesi için sağlanan danışmanlık ve destek hizmetleri ile tamamlanmıştır. Barış inşası süreci, güçlü bir siyasi liderlik altında şekillenmiş, özellikle Başkan ‘nin birliği, istikrarı ve kalkınmayı vurgulaması, bölücü söylemi caydırması önemli bir etken olmuştur (Sevda Sekmen, 2021, s. 384).

Ruanda, barış inşasında büyük adımlar atmış olsa da, kalıcı sosyal uyum ve siyasi kapsayıcılığın sağlanması konusunda hâlâ bazı zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar, etnik gerilimlerin tamamen ortadan kaldırılması ve tüm grupların eşit temsili gibi konuları içermektedir (Yavuz & Enstitüsü, 2021).

3.1.4. Ruanda Tecrübesine İlişkin Değerlendirme

Ruanda’nın soykırımdan sonraki iyileşme ve dönüşüm süreci, insani yardım, kalkınma ve barış inşasında büyük ilerlemelerle birlikte devam eden zorlukları da beraberinde getirmiştir. Başlangıçta, doğrudan insani krizin çözülmesine odaklanılmıştır—hayatta kalanlara yiyecek, barınma ve tıbbi yardım sağlanması ve karmaşık mülteci durumu yönetilmesi. Zamanla, ülkenin istikrara kavuşması ile birlikte kalkınma çabaları, ekonominin ve altyapının yeniden inşasına yönelmiş, hükümet tarım, eğitim ve sağlık gibi sektörlere öncelik vererek sürdürülebilir büyümeyi sağlamayı hedeflemiştir.

Bu gelişim, ulusal uzlaşmayı ve birliği teşvik etmeyi amaçlayan barış inşası girişimleriyle sıkı bir şekilde bağlantılıymış. Gacaca Mahkemeleri, Ulusal Birlik ve Uzlaşma Komitesi’nin kurulması ve anayasa reformları, geçmişin haksızlıklarını ele almak ve toplumsal uyumu güçlendirmek adına kritik olmuştur.

Ruanda gelişmeye devam ettikçe, hükümet cinsiyet eşitliği, ekonomik güçlendirme ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden politikalar uygulamış ve bu da hızlı bir büyümeye ve bölgesel istikrara katkıda bulunmuştur. Ancak soykırımdan sonraki Ruanda’nın gelişimi, özellikle siyasi muhalefet, insan hakları kaygıları ve ulusal birliği siyasi özgürlüklerle dengeleme noktasında karışıklıklar içermektedir.

Bu zorluklara rağmen, Ruanda’nın iyileşmeden kalkınmaya ve barış inşasına olan yolculuğu, çatışma sonrası uzun vadeli ulus inşası süreci hakkında değerli içgörüler sunmaktadır.

3.2. Bosna-Hersek Örneği

3.2.1. Tarihsel Bağlam

Bosna-Hersek, Güneydoğu Avrupa’da Balkan Yarımadasında yer almakta olup, yabancı yönetimlerin, çatışmaların ve bağımsızlık ile entegrasyon çabalarının bir arada olduğu karmaşık bir

tarihe sahiptir. Bölge, Neolitik Çağdan beri yerleşim görmüştür. 6. yüzyılda Slav halkları bu bölgeye yerleşmeye başlamış, 12. yüzyıla gelindiğinde Bosna bağımsız bir krallık olarak ortaya çıkmıştır.. 1463 yılında Osmanlı İmparatorluğu Bosna'yı fethederek, dört yüzyıl süresince önemli siyasi, idari ve kültürel değişiklikler yapmıştır (Sancaktar, 2012).

Osmanlı döneminin sona ermesinin ardından, 1878 Berlin Kongresi, Avusturya-Macaristan'a Bosna-Hersek'i işgal etme ve yönetme hakkı vermiştir (Congress of Berlin | Significance & Facts | Britannica, 2025). 1908 yılında ise Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i resmen ilhak etmiştir (John R. Lampe & Paula Pickering, 2025). Bu adım, bölgesel gerilimleri artırmış ve 1914 yılında Saraybosna'da, Boşnak Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından Avusturya Arşidüklüğü Franz Ferdinand'ın suikaste uğramasıyla zirveye ulaşmıştır. Bu olay, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yol açmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Bosna-Hersek, Sırp, Hırvat ve Slovence Krallığı'na katılmış ve bu krallık daha sonra Yugoslavya olarak anılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında, bölge Mihver Devletlerinin işgali altında büyük karışıklıklar yaşamıştır. Savaş sonrası ise Bosna-Hersek, Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyetine bağlı bir cumhuriyet olarak yeniden şekillendirilmiştir (Davey & Scriven, 2015).

1990'ların başında Yugoslavya'nın çöküşüyle birlikte Bosna-Hersek, 1992 yılında bağımsızlık ilan etmiş ve ardından yıkıcı bir savaş başlamıştır. Etnik çatışmalar ve zulümlerle dolu bu savaş sırasında, Srebrenitsa Katliamı gibi trajik olaylar yaşanmıştır. Bosnalı Sırp güçleri, yaklaşık 8.000 Bosnalı Müslüman erkeği öldürmüştür. Bu, Holokost'tan sonraki Avrupa'daki en büyük katliam olarak kaydedilmiştir (Nation, 2003) .

1995 Dayton Anlaşması, çatışmayı sona erdirmiş ve Bosna-Hersek'i iki entitenin oluşturduğu tek bir devlet olarak kurmuş: Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska). O zamandan beri, ülke, siyasi uyum, ekonomik kalkınma ve farklı etnik gruplar arasında uzlaşma gibi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Avrupa Birliği ile entegrasyon çabaları devam etse de, son siyasi gelişmeler, özellikle Sırp Cumhuriyeti'ndeki yasama organlarının Avrupa Birliği ile entegrasyon için gerekli kararları almayı durdurma kararı gibi engeller, bu sürecin önünde engeller oluşturmuştur.

2024 yılının sonlarında, Bosna-Hersek, can kaybına ve altyapı hasarına yol açan büyük çevresel zorluklarla karşılaştı, bunlar arasında yıkıcı seller ve toprak kaymaları yer almaktaydı. Kurtarma ekipleri, iyileşme çabalarına yardımcı olmak için bölgeye ulaşmış. Ayrıca, Dünya Bankası, ülkenin iklim değişikliği etkilerini ele almak için önümüzdeki on yıl içinde 6.8 milyar dolarlık yatırım yapması gerektiğini bildirmiş, bu da iklim uyumuna yapılan yatırımın aciliyetini vurgulamış. Bosna-Hersek'in tarihsel bağlamını anlamak, mevcut siyasi dinamiklerini, karşılaştığı toplumsal zorlukları ve geleceğe

yönelik beklentilerini anlamak için oldukça önemlidir (*Investments in Resilience Can Help Protect Bosnia and Herzegovina from Climate Shocks*, 2024).

3.2.2. Aktörler

Bosna-Hersek'te İnsani Yardım, Kalkınma ve Barış inşası ekseninin uygulanması, çok çeşitli aktörlerin katılımını içermektedir ve çatışma sonrası iyileşme, kalkınma ve barış inşasına yönelik bağlantılı zorlukları ele almaktadır. Hükümet kurumları, yerel yönetimler ve otoriteler, insani yardım sağlama, yerel kalkınmayı teşvik etme ve yönetim reformlarını ilerletmede kritik roller üstlenmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR), UNICEF ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası organizasyonlar teknik ve finansal destek sağlamaktadır (UNDP, 2024) (UNHCR, 2024b) . Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi mali kurumlar, ekonomik istikrar ve kapasite inşasına odaklanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri, barış inşası ve taban seviyesinde ekonomik güçlendirme alanlarında katkıda bulunmaktadır. Bağışçı ajansları (örneğin, Amerikan Kalkınma Ajansı (USAID), İsveç Kalkınma Ajansı (SIDA), ve Alman Uluslararası iş birliği Ajansı (GIZ)) Avrupa Birliği üyeliği hedefleriyle uyumlu kalkınma ve yönetim programlarını finanse etmektedir (USAID Bosnia).

Avrupa Güvenlik ve iş birliği Teşkilatı (AGİT) ve Uluslararası Kayıp Kişiler Komitesi (ICMP) gibi organizasyonlar, savaş mağdurlarının tanımlanması, geçiş adaleti ve uzlaşma sürecine destek sunmaktadır (OSCE Bosnia, ICMP Bosnia).

Yerel topluluk aktörleri, dini kurumlar, gençlik grupları ve kadın örgütleri, uzlaşma ve kapsayıcı kalkınma çabalarını güçlendirmektedir. Ancak, bölünmüş hükümet yapısı, etnik ayrılıklar ve bağışçılara olan bağımlılık, müdahalelerin etkili koordinasyonunu engellemektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için Demokratik Afrika Halkları İttifakı yaklaşımı, koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesine, yerel sahipliğin teşvik edilmesine ve çatışma duyarlı programlamanın sağlanmasına vurgu yapmaktadır.

3.2.3. HDP Nexus Uygulamaları

Bosna-Hersek'te insani yardım, kalkınma ve barış inşası arasındaki bağlantı uygulamaları, çatışma sonrası iyileşme, kalkınma ve uzlaşma ile ilgili bağlantılı zorlukları ele almak amacıyla hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalar, üç ana alanda, insani yardım, kalkınma ve barış inşası, sürdürülebilir çözümler bulmak amacıyla sinerjik bir şekilde çalışmıştır, böylece uzun vadeli istikrarı teşvik etmek hedeflenmiştir.

A. İnsani Yardım

Bosna-Hersek'teki savaşın ardından, Demokratik Halklar Partisi çerçevesinde insani yardımlar, özellikle çatışmadan etkilenen ve yerinden edilen kişilerin acil ihtiyaçlarına odaklanılmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve yerel sivil toplum kuruluşları gibi insani yardım organizasyonları, yiyecek, barınak ve sağlık hizmetleri dahil olmak üzere acil yardımlar sağlamıştır. Bu çabalar, nüfusun istikrar kazanmasında ve savaşın neden olduğu kitlesel göçün ele alınmasında kritik bir rol oynamıştır. Ev inşa projeleri, geri dönenlerin evlerini yeniden inşa etmelerine ve topluluklarına yeniden entegre olmalarına yardımcı olmuştur. Acil ihtiyaçları karşılayarak, insani yardım uygulamaları, daha uzun vadeli kalkınma ve barış inşa girişimlerine zemin hazırlamıştır (UNHCR, 2024b).

B. Kalkınma

Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve Dünya Bankası gibi uluslararası bağışçılar, Bosna-Hersek'in çatışma sonrası yeniden inşa ve kalkınma süreçlerinde kritik bir rol oynamıştır. Bu kuruluşlar, ülkenin ekonomisini, altyapısını ve kurumlarını yeniden inşa etmeye odaklanarak ekonomik toparlanma, istihdam yaratma ve eğitim, sağlık ve altyapı gibi kritik sektörlerin rehabilitasyonunu önceliklendirmiştir. Dünya Bankası Grubu, Bosna-Hersek ile iş birliği yaparak ekonomik büyümeyi desteklemek ve ülkenin Avrupa Birliği entegrasyon hedefleriyle uyumlu reformları uygulamaya koymak için çalışmaktadır. Bu iş birliği, iş yaratımı için dinamik bir özel sektörün geliştirilmesi, kamu hizmetlerinin kalitesinin ve verimliliğinin artırılması ve iklim şoklarına ve doğal afetlere karşı dirençli olma kapasitelerinin güçlendirilmesi konularına vurgu yapmaktadır (World Bank, 2023). Benzer şekilde, USAID, Kurumsal Kalkınma İş Birliği Stratejisi (CDCS) aracılığıyla, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümeye yönelik kapsamlı girişimler yoluyla ülkenin kurumsal kapasitesini artırma, sivil katılımı teşvik etme ve kalkınma sorunlarını ele alma konularında aktif olarak katkı sağlamaktadır (USAID, 2023). Bu çabalar, Bosna-Hersek'te uzun vadeli istikrar ve ilerlemenin temelini atmada önemli bir rol oynamıştır.

C. Barış İnşası

Halklar Arası Demokratik İttifak çerçevesinde barış inşa girişimleri, Bosna-Hersek'teki etnik olarak bölünmüş topluluklar arasında uzlaşma sağlamak ve çatışmanın kök nedenlerini ele almak için çalışmış. Geçiş adaleti programları, örneğin kaybolan kişiler için Uluslararası Kayıp Kişiler Komitesi tarafından yürütülen programlar, savaş mağdurlarının kimliğini belirlemeye odaklanırken, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (OSCE) gibi çabalar, etnik gruplar arasında diyalog ve anlayışı teşvik etmiştir (OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina, t.y.).

Bariş inşasında yerel aktörler, dini kuruluşlar, gençlik grupları ve kadın organizasyonları, toplum tabanında güven ve sosyal uyum sağlamada önemli bir rol oynamış. Bu girişimler, insani yardımlar ve kalkınma projeleriyle birleştirildiğinde, hoşgörü, kapsayıcılık ve ortak yönetim temelinde barışçıl bir toplum inşa etmeyi hedeflemektedir. Özetle, Halklar Arası Demokratik İttifak'ın Bosna-Hersek'teki uygulamaları, insani yardımlar, kalkınma ve barış inşa çabalarını birleştirerek, çatışma sonrası toparlanma zorluklarını ele almayı amaçlamıştır. Bu bütünsel yaklaşım, ülkenin iyileşme, yeniden inşa etme ve uzun vadeli istikrar sağlama çabalarına katkıda bulunmuştur.

3.2.4. Bosna-Hersek Tecrübesine İlişkin Değerlendirme

Bosna-Hersek'teki İnsani Kalkınma Barış Programı'nın uygulanması, çatışma sonrası toparlanma konusunda büyük ilerlemeler kaydetmiş olsa da, aynı zamanda önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Entegre yaklaşım, insani yardımlar, kalkınma programları ve barış inşa çabalarını birleştirerek, acil ihtiyaçların karşılanması yanı sıra uzun vadeli istikrar için temel oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Başlıca başarılar arasında uluslararası organizasyonlar, yerel yönetimler ve sivil toplum arasında güçlü iş birliği ve yerel topluluklar tarafından yürütülen barış inşa girişimleri yer almaktadır. Ancak, siyasi parçalanma, etnik bölünmeler ve uluslararası finansmana bağımlılık gibi zorluklar, daha etkili koordinasyon ve sürdürülebilir sonuçları engellemiştir. Bu engellere rağmen, İnsani Kalkınma Barış yaklaşımları, yerel sahiplik, güçlü koordinasyon mekanizmaları ve temel etnik gerilimlerin ele alınmasının, iyileşme çabalarının başarısının devam etmesini sağlamak için önemini vurgulamıştır. Gelecekte, Bosna-Hersek, yerel kapasiteyi güçlendirme, dış yardıma bağımlılığı azaltmalı ve siyasi birliği güçlendirerek İnsani Kalkınma Barış Programı'nın tam potansiyelini gerçekleştirerek istikrarlı ve barışçıl bir gelecek inşa etmelidir.

3.3. Irak Örneği

3.3.1. Tarihsel Bağlam

Orta Doğu'nun merkezinde yer alan ve jeopolitik açıdan stratejik bir yapıya sahip olan Irak, sıklıkla “medeniyetin beşiği” olarak adlandırılan eski Mezopotamya bölgesinin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Irak, MÖ 4800 civarlarında ilk yazı sistemini geliştiren Sümerler gibi dünya tarihinin en eski medeniyetlerinden bazılarının ev sahipliği yapmıştır (Altaweel vd., 2021). Böyle köklü bir tarihe sahip olan Irak'ın insani yardım, kalkınma ve barış inşası açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Irak'ta insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlayıcı yaklaşım, çeşitli aktörler arasında koordineli bir çaba gerektiren, birbirine bağlı zorlukları ele almayı ve sürdürülebilir çözümler geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır.

Irak'ta İnsani Yardım-Kalkınma-Barış (HDP) Bağlantısı'nın uygulanması, ülkenin uzun süredir devam eden çatışma, istikrarsızlık ve insani krizlerle şekillenen tarihine bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Irak, on yıllar boyunca İran-Irak Savaşı (1980–1988), Körfez Savaşı (1990–1991), 2003 yılındaki ABD öncülüğündeki müdahale ve 2014'teki IŞİD'in yıkıcı yükselişi gibi savaşlar, yaptırımlar ve iç karışıklıklarla karşı karşıya kalmıştır. 2003 yılındaki savaş, siyasi ve sosyal bağlantıların zayıflamasına neden olmuştur. Bu durum, 2003 Savaşı sonrasında kurulan tüm yönetimlerin istikrarını sarsmış, uzun vadeli kalkınma ve barış projelerin oluşturulmasına mani olmuştur. Dolayısıyla, Irak'taki istikrara katkı sunan tüm sosyal yapıların çökmesine neden olmuştur. Bu kapsamda 2014 yılında İşid terör örgütünün yükselişi, Irak'ta Musul gibi önemli şehirleri kontrol etmesi, uluslararası düzeyde tehdit olarak algılanmıştır. IŞİD'in yükselişi, Irak düzeyinde geçmişten gelen ve çözilemeyen sorunların dernleşmesine neden olmuştur. Örgüt, Irak'ın büyük bir bölümünü ele geçirerek altı milyondan fazla kişinin yerinden edilmesine, altyapının, geçim kaynaklarının ve sosyal uyumun geniş çaplı tahrip edilmesine yol açmıştır (Iraq Country Breif Inter-Agency Standing Committee (IASC), 2024).

HDP Bağlantısı yaklaşımı öncesinde, Irak'taki müdahaleler doğrusal bir yöntem takip etmiş; insani yardım, kalkınma projeleri ve barış inşası çalışmaları büyük ölçüde bağımsız bir işleyiş yöntemi takip etmiştir. İnsani yardımlar, yerinden edilmiş nüfusların gıda, barınma ve sağlık hizmetleri gibi acil ihtiyaçlarına odaklanırken, kalkınma programları, devam eden çatışmalar ve zayıf yönetim bağlamında sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. Barış inşası girişimleri ise genellikle kapsam açısından yetersiz kalmış ve derin mezhepsel bölünmeler ile paydaşlar arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle engellenmiştir (OCHA, 2023, World Bank, 2022).

Entegre bir çerçevenin eksikliği, müdahalelerin çoğunun reaktif ve kısa vadeli olmasına, istikrarsızlığın temel nedenlerini ele almakta yetersiz kalmasına ve sürdürülebilir iyileşme için zemin hazırlanamamasına neden olmuştur. IŞİD sonrası dönemde tanıtılan Irak Yeniden İnşa ve Kalkınma Çerçevesi, insani yardım, kalkınma ve barış aktörleri arasındaki iş birliğini teşvik ederek bu boşluğu kapatmayı amaçlamıştır. Bu evrim, HDP Bağlantısı yaklaşımının benimsenmesi ile sonuçlanmış; bu yaklaşım, Irak'ın birbirine bağlı zorluklarını ele almak için kısa vadeli acil müdahaleleri uzun vadeli iyileşme, yönetim ve barış inşası hedefleriyle uyumlu hale getiren koordineli ve bütüncül bir stratejiye vurgu yapmıştır. Bu değişim, Irak'ın iyileşmesinin karmaşıklıklarını daha bütünlük ve sürdürülebilir bir şekilde ele almak için kritik bir dönüm noktası olmuştur (Susan Nicolai, Amina Khan, Vidya Diwakar, 2020).

Irak tecrübesi bu araştırmada önemli bir yer almaktadır. IŞİD'in iki ülkede paralel şekilde yükselmesi, dünyada birçok ülkeyi tehdit etmiştir. Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de uluslararası askeri müdahale olmuştur. Bu müdahale kapsamında ise yerel militanlara silah yardımı yapılarak onların güçlenmesine ve belirli konularda söz sahibi olmalarına neden olmuştur (Hassanein, 2020, ss. 74-75).

Bunun yanı sıra, hem Suriye’de hem Irak’ta mezhep ve etnik çeşitliliği iki ülke açısından HDP Nexus’un verimliliği üzerine etkisi bulunmaktadır.

3.3.2. Aktörler

Irak’taki HDP Nexus bağlamında, savaş sonrası iyileşme sürecinin karmaşık ihtiyaçlarını karşılamak için çok sayıda aktör önemli roller oynamaktadır. Irak hükümeti ve yerel otoriteler, yeniden inşa çabalarının koordine edilmesi, hizmetlerin sunulması ve barışı inşa etme girişimlerinin entegrasyonu konusunda merkezi bir role sahiptir, özellikle Göç ve Yerinden Edilmiş Kişiler Bakanlığı ile Planlama Bakanlığı aracılığıyla sürece katkı sunulmuştur (Iraq Country Brief, 2024, s.3 Inter-Agency Standing Committee (IASC), 2024). Birleşmiş Milletler ajansları, özellikle UNDP, UNHCR ve UNICEF, savaş sonrası yeniden inşa, geçim kaynaklarının iyileştirilmesi ve yerinden edilmiş nüfus için eğitim, sağlık ve koruma gibi temel hizmetler konusunda insani ve kalkınma çabalarını yönlendirmektedir. Yerel STK’lar, doğrudan yardım sağlama ve uzun vadeli kalkınma projelerine katkıda bulunma konusunda kritik bir rol oynamıştır. Daha önceki yerel süreçlerden edinilen deneyimlere dayanarak çatışmadan etkilenen bölgelerde topluluk temelli çözümleri ve dayanıklılığı artırmıştır (UNDP, 2017, s. 20). Uluslararası STK’lar da bu yerel aktörlerle ortaklık kurarak insani yardım ve barış inşa çabalarına destek vermektedir, genellikle gıda güvenliği, altyapı yeniden inşası ve psikososyal destek gibi alanlarda çalışmaktadır (Humanitarian Policy Group, 2022). Bağışçılar, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler ile Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar, iyileşme ve kalkınma programları için kritik mali destek sağlamaktadır (World Bank, 2022, s. 53), bu arada İran ve Türkiye gibi komşu ülkeler, insani yardım ve sınır ötesi iş birliği yoluyla bölgesel istikrarı sağlamada katkıda bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2024). Ayrıca, Irak’taki özel sektör, altyapı inşası, istihdam yaratma ve ekonomik büyümeyi teşvik etme açısından önemli bir rol oynamaktadır; bu da sürdürülebilir barış için gereklidir (Barakat & Milton, 2020). Bu aktörlerin iş birliği içinde yürüttükleri çabalar, insani yardım, kalkınma girişimleri ve barışı inşa etme faaliyetlerinin etkili bir şekilde entegre edilmesini ve Irak’ın uzun vadeli iyileşme ve istikrarını desteklemesini sağlamak için kritik öneme sahiptir.

Bu aktörler, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma iş birliği Çerçevesi gibi mekanizmalar ve ajanslar arası kalıcı çözümler için stratejik ve operasyonel çerçeveler aracılığıyla HDP Nexus’un koordineli ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için birlikte çalışmaktadırlar.

3.3.3. HDP Nexus Uygulamaları

Irak’ta insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlayıcı yaklaşım, yıllarca süren çatışma, yerinden edilme ve sosyal-ekonomik istikrarsızlık nedeniyle ortaya çıkan çok yönlü zorlukları ele almakta etkili olmuştur. İnsani yardım, kalkınma girişimleri ve barış inşa çabalarını birleştirerek, bu yaklaşım, acil yardımları sağlamakla birlikte uzun vadeli esneklik ve istikrarı teşvik etmeyi

amaçlamaktadır. Bu bağlayıcılığın her bir ayağı — insani yardım, kalkınma ve barış inşası — etkilenen topluluklar için sürdürülebilir çözümler yaratmada kendine özgü ve bağlı bir rol oynamıştır (Iraq Country Breif, 2024, s.2 Inter-Agency Standing Committee (IASC), 2024).

A. İnsani Yardım

Irak'ta, İnsani Yardım ve Barış Kalkınma Programı çerçevesinde insani boyut, özellikle çatışmadan etkilenen yerinden edilmiş kişiler ve tehlike altındaki topluluklar için acil ihtiyaçların ele alınmasına odaklanmıştır. Birleşmiş Milletler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları gibi insani aktörler, yiyecek, barınma, sağlık hizmetleri ve diğer temel hizmetler gibi acil yardım sağlamıştır. Bu çabalar, özellikle çatışmanın etkilerinin yoğun olduğu bölgelerde, toplulukların yerinden edilmesi ve kötü yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalması nedeniyle son derece önemli olmuştur. Ayrıca, insani yardım çabaları, hastalıkların yayılmasını önlemek ve etkilenen toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmek için hayati önem taşıyan temel altyapı rehabilitasyonuna, özellikle su ve kanalizasyon sistemlerine yönelik çabalarla birleştirilmiştir. Dahası, insani aktörler, uzun vadede daha sürdürülebilir çözümler oluşturulmasını sağlamak amacıyla kalkınma ortaklarıyla yakın iş birliği yapmıştır (*Iraq Crisis Response Plan 2024 | Global Crisis Response Platform, 2024*).

B. Kalkınma

Irak'ta İnsani Yardım ve Barış Kalkınma Programı çerçevesinde kalkınma çabaları, uzun vadeli dirençlilik inşa etmeye ve kırılganlığın temel nedenlerini ele almaya odaklanmıştır. Bu, altyapının yeniden inşası ve geliştirilmesi, sürdürülebilir geçim kaynaklarının yaratılması ve yerel yönetim sistemlerinin güçlendirilmesini içermektedir. Kalkınma girişimleri, çatışmadan etkilenen bölgelerdeki toplulukları, eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomik fırsatlar gibi hizmetlere erişimi artırarak desteklemeyi amaçlamıştır. Örneğin, okullar, hastaneler ve yollar gibi altyapıların yeniden inşasına yönelik çabalar, iş yaratma fırsatları yaratmaya, geçim kaynaklarını desteklemeye ve beceri eğitimine odaklanan topluluk kalkınma programlarıyla birleştirilmiştir. Irak hükümeti, uluslararası kalkınma örgütleri ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte, kamu hizmetlerini geliştirmeye ve özellikle yerinden edilmiş nüfus için ekonomik fırsatlar sağlamaya çalışmıştır. Bu kalkınma girişimleri, toplumların çatışmanın doğrudan etkilerinden iyileşmelerinin ardından uzun vadeli istikrar ve özgüven sağlamaları için kritik öneme sahiptir (*Iraq Crisis Response Plan 2024 | Global Crisis Response Platform, 2024*).

C. Barış İnşası

Irak'ta İnsan Kalkınması Programı çerçevesindeki barış inşası, yıllarca süren çatışmaların etkisiyle parçalanmış topluluklarda uzun vadeli istikrarı ve uzlaşmayı teşvik etmeyi hedeflemiştir. Barış inşası çabaları, şiddetin azaltılması, sosyal uyumun güçlendirilmesi ve bölünmüş topluluklar arasında güvenin yeniden inşası üzerine odaklanmıştır. Sivil toplum kuruluşları, STK'lar ve Birleşmiş Milletler ajansları, topluluk içi diyalogları, barış müzakerelerini ve çatışma çözme girişimlerini kolaylaştırmada

başlıca rol oynamıştır. Bu aktörler, çatışmayı besleyen temel sosyal ve siyasi gerilimleri ele almak için çalışmışlardır; bunlar arasında mezhepçilik, etnik bölünmeler ve tarihsel haksızlıklar yer almaktadır. Ayrıca, barış inşası çabaları, yerel yönetim yapılarını geliştirme ile yakından ilişkilendirilmiş ve kurumların çatışmaları yönetme ve temel hizmetleri sağlama kapasitesini artırmaya odaklanmıştır. Barış inşası faaliyetlerinin insan kalkınması stratejisine dahil edilmesi, insani ve kalkınma müdahalelerinin yalnızca acil ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp aynı zamanda toplulukların uzun vadede gelişebileceği istikrarlı ve barışçıl bir ortam yaratmaya da katkıda bulunmuştur (Haji, Berisk Hussein, 2019, s. 12).

3.3.4. Irak Tecrübesine İlişkin Değerlendirme

Irak'ta insani kalkınma ve barış bağlantısının uygulanması, savaş sonrası ortamda karşılaşılan karmaşık ihtiyaçları ele almakta önemli başarılar elde ederken aynı zamanda büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Bu değerlendirme, insani yardımlar, kalkınma ve barış inşası çabalarının entegrasyonunda kullanılan yaklaşımın etkinliğini incelemekte, bunun savunmasız nüfuslar üzerindeki etkisi ve ülkenin toparlanmasına ve sürdürülebilir gelişmeye ilişkisini değerlendirmektedir.

İnsan kalkınması ve barış bağlantısı yaklaşımı, hükümet ajansları, Birleşmiş Milletler organları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası bağışçılar ve toplum temelli organizasyonlar dahil olmak üzere farklı aktörler arasında daha iyi bir koordinasyon sağlanmasına, dolayısıyla sürecin verimliliğine katkı sunmuştur. Bu iş birliği çerçevesi, kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmasına ve projelerin tekrarlanmasını azaltma konusunda yardımcı olmuştur. Örneğin, acil insani yardımlar, altyapı rehabilitasyon projeleriyle sıkı bir şekilde bağlantılandırılmış, böylece kısa vadeli yardım çabalarının uzun vadeli kalkınmaya sorunsuz bir şekilde geçişi sağlanmıştır. Barış inşası, özellikle toplumsal diyalog ve çatışma çözme girişimleri yoluyla, mezhebi ve etnik bölünmelerden etkilenen bölgelerde gerilimlerin azaltılmasına ve toplumsal uyum ile istikrarın güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Altyapı, okullar, hastaneler ve su sistemleri gibi kritik alanlarda yeniden inşa edilmiştir, bu da yerinden edilen insanların topluluklarına geri dönmelerini mümkün kılmıştır. Ayrıca, geçim kaynakları ve mesleki eğitim programları, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını yeniden kazanmalarına olanak tanımış, bu da direncin artmasına ve yardıma olan bağımlılığın azalmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, barış inşası çabalarının insani ve kalkınma programlarına entegrasyonu, daha istikrarlı ve kapsayıcı bir ortam yaratmada faydalı olmuştur.

Bu başarılarla rağmen, Irak'taki kalkınma programı büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Politik istikrarsızlık ve bazı bölgelerde devam eden güvenlik endişeleri, programların verimli bir şekilde uygulanmamasına neden olmuştur. Ülkenin istikrarsız durumu ile birlikte farklı militanların bulunması egemenliği sarsmaktadır. Dolayısıyla, yapılabilecek bir çok projenin önüne geçmektedir. Bu istikrarsızlık, sadece yapılabilecek projelerin değil, aynı zamanda barış inşası konusunda yapılan projelerden alınan sonuçların da etkilenebileceği anlamını taşımaktadır.

Bir diğerk önemli zorluk ise jeopolitiktir. Irak'ta devam eden farklı bölgesel ve uluslararası güçlerin çıkar çatışmaları, yapılan tüm çapaların eksik kalmasına neden olmuştur. Özellikle, İran ve ABD arasında birçok konuda devam eden anlaşmazlıklar, diğerk aktörlerin verimli çalışmalarını baltalamaktadır.

Buna bağılı olarak, yetersiz finansman ve kaynak eksiklikleri, müdahalelerin kapsamını sınırlamış ve bu durum, bazı savunmasız nüfusları yeterli hizmetlerden mahrum bırakmıştır. Ayrıca, aktörler arasındaki koordinasyon iyileşmiş olsa da hâlâ ara sıra iletişim ve önceliklerin uyum sorunlarıyla karşılaşmakta, bu da bazı sektörlerde verimsizliğe yol açmaktadır.

Bunun yanı sıra, Irak'ın kırılganlığının arkasındaki zayıf yönetim, yolsuzluk ve kaynaklara eşit erişim eksiklikleri gibi yapısal sorunlarla mücadele etmek büyük bir zorluk oluşturmaktadır. Bu sistemsel sorunlar, uzun vadeli bir taahhüt ve siyasi irade gerektirse de ancak bu her zaman garanti bir sonuç vermemektedir. Ayrıca, insani kalkınma programı yaklaşımı, entegrasyona vurgu yapsa da acil insani ihtiyaçlar ile uzun vadeli kalkınma ve barış inşası hedefleri arasındaki denge özellikle acil krizlerin hızlı bir yanıt gerektirdiğı bölgelerde zorlayıcı olabilmektedir.

3.4. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak'ta insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlantı programının uygulanması, savaş sonrası ve kriz sonrası karmaşık durumlarla başa çıkmak için bütüncül yaklaşımların ne kadar büyük bir potansiyele sahip olduğunu kanıtlamıştır. Tüm ülkeler, tarihsel, siyasi ve sosyal bağlamları nedeniyle benzersiz zorluklarla karşılaşmış olsa da, insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlantı programı uygulamalarındaki başarılar ve sınırlamalarla ilgili bazı ortak temalar belirlenebilir.

Kapsayıcı Yeniden Yapılanma Yaklaşımları: Üç bağlamda da insani yardım, kalkınma ve barış arasındaki bağlantı programı, insani yardım, kalkınma ve barış inşası çabalarının koordinasyonunu kolaylaştırarak acil ihtiyaçların karşılanması ve uzun vadeli istikrar temellerinin atılmasını sağlamıştır. Örneğin, Ruanda'da soykırım sonrası insani yardımlar kalkınma programları ve uzlaşma girişimleri ile bağlantılı hale getirilmiştir. Benzer şekilde, Bosna-Hersek'te, konut yeniden inşa programları ve geçim kaynakları, sosyal uyumu güçlendirmek için barış inşası çabalarıyla birleştirilmiştir.

3.4.1. Çok Taraflı iş birliği:

Bağılantı programı, uluslararası kuruluşlar, yerel hükümetler, sivil toplum örgütleri ve toplum aktörleri arasında iş birliğini güçlendirmiştir. Bu, özellikle Bosna-Hersek'te, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası bağışçılar, yerel aktörlerle birlikte tutarlı toparlanma stratejilerini uygulamak için çalışırken belirgin bir şekilde görülmüştür. Ruanda'da, güçlü

hükümet liderliği uluslararası desteği tamamlamış, Irak'ta ise insani aktörler, devam eden krizlere yanıt vermek için kalkınma ajanslarıyla yakın bir şekilde koordinasyon sağlamıştır.

3.4.2. Çatışma Duyarlı Programlama:

Üç ülke de çatışma sebeplerini ele almanın önemini kabul ederek çatışmaya duyarlı bir yaklaşım benimsemiştir. Ruanda'da bu, uzlaşa ve ulusal birlik gücünü artıran programlarda belirginleşirken, Bosna-Hersek, geçiş adaleti ve etnikler arası diyalogu vurgulamış, Irak mezhebi bölünmeleri ele alarak ve savaş ve aşırı şiddetten etkilenen toplulukları yeniden inşa etmeye odaklanmıştır.

3.4.3. Bölünmüş Yönetişim ve Siyasi İstikrarsızlık:

Bosna-Hersek ve Irak'ta, bölünmüş yönetim sistemleri ve siyasi istikrarsızlık, birleşik stratejilerin etkinliğini zayıflatmıştır. Bosna-Hersek'teki merkezsiz yapılar ve Irak'taki mezhebi bölünmeler, tutarlı stratejilerin uygulanmasında zorluklar yaratmıştır. Buna karşın, Ruanda güçlü merkezi liderlikten faydalanmış ve bu da daha uyumlu bir uygulama sağlanmasına imkan tanımıştır.

3.4.4. Uluslararası Yardımlara Bağımlılık:

Üç ülkede de, uluslararası finansmana olan bağımlılık, Nexus uygulamalarının sürdürülebilirliği konusunda endişelere yol açmıştır. Uluslararası yardımlar, toparlanma için kritik öneme sahipken, yeterli yerel kapasite ve sahiplenme eksikliği, özellikle Irak ve Bosna-Hersek'te uzun vadeli istikrar için zorluklar yaratmaktadır.

3.4.5. Etnik ve Dini Bölünmeler:

Derinlemesine kökleşmiş etnik ve dini gerilimler, Bosna-Hersek ve Irak'ta ilerlemeyi engellemiş, barışçıl uzlaşa çabaları karşı dirençle karşılaşmış ve siyasi elitler sıklıkla bu bölünmeleri istismar etmiştir. Ruanda ise hükümetin öncülüğünde birliği teşvik eden girişimlerle bu zorluğu hafifletmiş ancak kapsayıcılık ve siyasi özgürlükler konusundaki sorular hala giderilememiştir.

3.4.6. Koordinasyon ve Uygulama Açıkları:

Nexus'un sunduğu vaatlere rağmen, üç bağlamda da aktörler arasında koordinasyon eksiklikleri gözlemlenmiş, bu da verimsizliklere, tekrar etmeye veya eşitsiz sonuçlara yol açmıştır. Özellikle Irak'ta devam eden çatışmalar ve güvenlik endişeleri, uygulamayı daha da karmaşık hale getirmiştir.

İnsanlık, kalkınma ve barış sonrası iyileşme, kalkınma ve barış inşası ile ilgili karşılıklı zorlukları ele almak için İnsanlık-Kalkınma-Barış Nexus Programı büyük bir potansiyel göstermiştir; bu, Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak'ta açık bir şekilde görülmektedir. Ancak, yaklaşımın başarısı güçlü yerel sahiplenmeye, etkili koordinasyon mekanizmalarına ve sürdürülebilir uluslararası desteğe

dayanmaktadır. Nexus Programı'nın etkisini en üst düzeye çıkarmak için, gelecekteki çabalar çatışma duyarlı programlamaya, yerel kapasiteyi güçlendirmeye ve yönetim zorluklarını ele almaya öncelik vermelidir. Ayrıca, çeşitli paydaşları dahil eden kapsamlı ve katılımcı bir yaklaşımın güçlendirilmesi, Nexus Programı'nın sonrası çatışma ortamlarında uzun vadeli istikrar ve dayanıklılığa katkı sağlamak için katkılarını garanti altına alacaktır.

4. SURİYE KRİZİ VE İNSANİ YARDIMIN GELİŞİM SÜRECİ: GÜNCEL DURUM VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

4.1. Suriye Krizinin ve İnsani Yardımın Gelişimi

Suriye krizi, 2011’de Arap dünyasındaki protesto dalgasının (Arap Baharı) bir parçası olarak patlak vermiştir. Başlangıçta, siyasi reformlar ve daha fazla özgürlük talep eden gösteriler, Beşar Esad’ın hükümeti tarafından şiddetle bastırılmıştır. Şiddet arttıkça, muhalefet büyümüş ve daha sofistike hale gelmiştir. Tüm bunların sonucunda Suriye’deki durum tam ölçekli bir iç savaşa dönüşmüştür. Krizin tarafları, Beşar Esad’ın liderliğindeki Suriye hükümeti, muhalefet grupları (ılımlı fraksiyonlardan aşırı uç unsurlara kadar), Kürt güçleri ve El Kaide gibi cihatçı grupları içermektedir. Zamanla, kriz iç savaş durumundan çıkmış ve daha uluslararası bir şekil almıştır. Bu nedenle yabancı aktörler ve global güçler Suriye’de kritik bir rol oynamaya başlamıştır.

2012 yılı itibarı ile çatışmaların barışçıl protestolardan silahlı isyana dönüşmüştür. 2013 yılına gelindiğinde, Esad rejimi tarafında İran, Rusya ve Hizbullah gibi dış aktörlerin, muhalefet gruplarını destekleyen Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve Körfez ülkelerinin müdahaleleri yoğunlaşmıştır. Durum, 2014 yılında IŞİD’in Suriye ve Irak’ın büyük bölümlerini ele geçirmesiyle daha da karmaşık hale gelmiştir. IŞİD’in varlığı, küresel terörizmle mücadele kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri’nin liderliğinde bir koalisyonun, IŞİD terör örgütünü yok etmek için askeri müdahalede bulunmasına yol açmıştır. Bu esnada, Suriye hükümeti, kaybedilen toprakları yeniden kazanmak için Rusya ve İran’ın desteğine güvenmektedir.

İnsani durum hızla kötüleşince milyonlarca Suriyeli, hem ülke içinde hem de dışarıda yerinden edilmiştir. 2014 yılı itibarıyla, kriz sürekli hale gelerek insani yardımlar, artan ihtiyaçları karşılamakta zorlanmaktaydı. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler, Eylül 2014’te “Suriye Geneli” yaklaşımını başlatmıştır. (Hanatani vd., 2018, s. 111). Bu girişimin ana amacı, ayrı ayrı yürütülen insani operasyonları tek bir çerçevede birleştirerek verimliliği artırmak, yinelenmeleri azaltmak ve insani programlamanın hesap verilebilirliğini, etkinliğini ve erişimini sağlamaktır (UN). Ayrıca, 2014 Temmuz ayından itibaren, Birleşmiş Milletler’in, Şam’dan yapılan çizgi içi ve sınır ötesi yardımları genişletmesiyle, insani yardım çabaları yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu çabalar, çatışma bölgelerindeki erişim sorunlarına rağmen devam etmiştir.

Çatışma, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) gibi çeşitli Kürt gruplarının, başta IŞİD’e karşı mücadele etmek amacıyla ABD liderliğindeki koalisyon ile ittifak kurması ile daha da bölünmeye başlamıştır. Buna karşılık, Esad rejimi ve müttefikleri, Suriye’nin toprak bütünlüğünü yeniden kazanmak amacıyla mücadele etmiştir. 2017 yılı itibarıyla Suriye’nin çoğu, Esad hükümeti ve

müttefiklerinin kontrolü altına girmiştir. Ancak IŞİD büyük ölçüde mağlup olmuş, geriye ise yaygın yıkım ve yerinden edilme kalmıştır. Bununla birlikte, özellikle kuzeyde, Türk Silah Kuvvetleri'nin PYD ve PKK terör örgütlerine karşı müdahalesi ve muhalefet gruplarının kontrol için verdiği mücadele gibi bu bölgelerde çatışmalar sürmektedir ("Why Has the Syrian War Lasted 12 Years?", 2016).

2020'li başlarına gelindiğinde, durum evrimleşmiştir. Esad rejimi, Rusya ve İran desteğiyle ülkenin çoğunu yeniden kontrol altına almıştır. Ancak yıllarca süren çatışmaların ardından, 2024 yılında Beşar Esad Suriye'yi terk etmesiyle, rejimi çökmüştür. Esad'ın ayrılmasının ardından, Suriye hükümeti önemli bir siyasi dönüşüm geçirmiş ve ülkenin yıkılmış altyapısını yeniden inşa etme çabaları başlatmıştır. Bu değişikliklere rağmen, Suriye hala bölünmüş durumdadır, özellikle kuzeydoğu ve kuzeyde muhalefet güçleri hâlâ belirli bölgeleri kontrol etmektedir, ülkenin geri kalanı ise savaş sonrası toparlanmaya ve yeniden inşa sürecine odaklanmıştır (CrisisWatch, 2024).

Çatışma, 08.12.2024 tarihinde, Beşar Esad'ın Suriye'den Rusya'ya ayrılması ve muhalif güçlerin "Saldırganlığı Önleme" operasyonu sonucunda Suriye'nin başkenti olan Şam şehrini kontrol altına almasıyla Suriye'de resmi olarak Esad Ailesinin rejimi bitmiş olup, Suriye'de yeni bir dönem başlamıştır. Öte yandan, insani kriz devam ederken, milyonlarca Suriyeli hem ülke içinde hem de dışında yerinden edilmiş olarak yaşamına devam etmektedir. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası ajanslar, kurtarma, barışı inşa etme ve savaşın kalıcı etkilerini ele alma çabalarını sürdürmektedir. İnsani yardım operasyonları, değişen koşullara uyum sağlamaya çalışarak, yeniden inşa, ekonomik toparlanma ve mülteciler ile yerinden edilmiş kişilerin toplumsal entegrasyonu gibi uzun vadeli hedeflere odaklanmaktadır. Çatışma hemen sona ermiş olsa da, Suriye'nin savaş sonrası toplumsal yapısını yeniden inşa etmek ve kalıcı bir barış sağlamak için uzun vadeli zorluklar devam etmektedir. (UNHCR, 2024a).

4.2. Suriye İnsani Yardımındaki Temel Aktörler ve Paydaş Analizi

Suriye'deki çatışma, uluslararası toplumun dikkatini çeken en büyük insani krizlerden birini yaratmıştır. Bu kriz, farklı düzeylerde müdahale gerektiren karmaşık bir yapı sunmaktadır. İnsani yardım operasyonları, Suriye'nin coğrafi ve siyasi gerçekliklerinden kaynaklanan zorluklarla şekillenmekte ve bu durum, çeşitli aktörlerin rollerini ve iş birliği mekanizmalarını kritik hale getirmektedir. Bu bölümde, insani yardım operasyonlarında yer alan temel aktörler ve paydaşlar analiz edilerek, mevcut koordinasyon yapıları ve iş birliği çabaları incelenecektir. Aynı zamanda, ulusal egemenlik, uluslararası hukuk ve insani yardımın etkileşimi değerlendirilecektir.

Suriye'deki insani yardım operasyonlarının ana aktörleri arasında Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşları (STK'lar), bağışçı devletler ve Suriye rejimi yer almaktadır. Birleşmiş Milletler, krizin başından bu yana merkezi bir koordinasyon rolü oynamış ve

özellikle Dünya Gıda Programı (WFP), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi kurumlar aracılığıyla temel insani yardımların ulaştırılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, BM'nin bu rolü, özellikle Suriye rejiminin kontrol ettiği bölgelerde insani yardımların ulaştırılmasında karşılaşılan siyasi ve hukuki engellerle daha da karmaşıklaşmıştır. Bu durum, uluslararası yardımın tarafsızlığı ve bağımsızlığı üzerinde önemli tartışmalara yol açmıştır (UNHCR, 2023).

Yerel ve uluslararası STK'lar, insani yardım sürecinde kritik bir role sahiptir. Yerel STK'lar, topluluklara doğrudan erişim sağlayarak saha operasyonlarının daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Ancak, bu kuruluşlar genellikle finansal ve teknik kapasiteler açısından sınırlamalarla karşı karşıyadır ve uluslararası aktörlerle koordinasyon eksiklikleri nedeniyle etkinlikleri sınırlı kalmaktadır. Uluslararası STK'lar ise genellikle daha geniş kaynaklara ve uluslararası bağış ağlarına sahip olsalar da, sahada yerel dinamikleri anlamakta zorluk yaşayabilmekte ve yerel aktörlerle ilişkilerinde gerilimler oluşabilmektedir (Barakat & Milton, 2020, ss. 155-157).

Bağışçı devletler, Suriye'deki insani yardım operasyonlarının finansmanında belirleyici bir role sahiptir. ABD, Avrupa Birliği, Körfez ülkeleri ve diğer büyük bağışçılar, Suriye'deki insani krizle mücadele için önemli mali kaynaklar sağlamışlardır. Ancak, bağışçıların siyasi öncelikleri, yardımın dağıtımında tarafsızlık ilkesinin uygulanmasını zaman zaman zorlaştırmıştır. Örneğin, bazı bağışçılar, yardımların yalnızca rejim karşıtı bölgelerde kullanılmasını şart koşarak, insani yardımların dağıtımını daha da politize etmiştir (Ferris & Kirisci, 2016, s. 135).

Suriye rejimi, insani yardımların ülkeye girişinde ve dağıtımında anahtar bir aktör olarak yer almakta, ancak bu rol sıklıkla tartışmalara neden olmaktadır. Rejim, ulusal egemenlik gerekçesiyle uluslararası yardımların bağımsız bir şekilde dağıtılmasını sınırlandırmış ve bu süreçte insani yardımları kendi siyasi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiği yönünde eleştirilmiştir (Mahmood & Snyder, 2021). Rejimin bu yaklaşımı, uluslararası toplum tarafından, yardımların erişilebilirliğini kısıtlayan önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Suriye'nin kuzeybatısındaki insani yardım faaliyetleri, özellikle BM'nin sınır ötesi operasyonları üzerinden yürütülmektedir. Bu operasyonlar, başta Bab el-Hava olmak üzere sınır kapıları üzerinden insani yardımların çatışma bölgelerine ulaştırılmasını hedeflemektedir. Ancak, BM Güvenlik Konseyi'ndeki siyasi gerilimler, bu operasyonların hukuki zeminini sürekli olarak tartışmalı hale getirmiştir. Örneğin, Rusya ve Çin'in veto yetkisini kullanması, sınır ötesi yardımların kapsamını daraltmış ve bu durum, milyonlarca insanın temel yardımlara erişimini riske atmıştır (United Nations Security Council, 2023).

Uluslararası hukuk, Suriye’deki insani yardım operasyonlarının çerçevesini belirlerken, aynı zamanda ulusal egemenlik ile insani yardım hakkı arasındaki dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, Suriye’deki kriz, bu dengeyi sürdürmenin ne denli zor olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Egemenlik ilkesinin öne çıkarılması, insani yardımların tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleriyle çatışmakta ve bu durum, insani yardım operasyonlarının etkinliğini sınırlamaktadır.

Sonuç olarak, Suriye’deki insani yardım operasyonları, farklı aktörlerin çıkarlarının, kapasitelerinin ve iş birliği düzeylerinin kesişiminde şekillenmektedir. Bu karmaşıklık, yardım operasyonlarının etkinliğini artırmak için daha güçlü bir koordinasyon mekanizmasının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle yerel ve uluslararası aktörler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, insani yardımların hem etkinliğini hem de sürdürülebilirliğini artırmak için kritik bir adım olacaktır. Ayrıca, uluslararası toplumun, yardımların politize edilmesini önlemek ve insani ihtiyaçlara odaklanmak için tarafsız ve şeffaf bir çerçeve oluşturması gerekmektedir..

4.3. Suriye’de İnsani Yardım Koordinasyon Yapılarının Değerlendirilmesi

Suriye’nin kuzeybatısında insani yardım faaliyetlerinin koordinasyonu, kriz dönemlerinde müdahale kapasitesini artırmak ve insani yardımların daha etkili bir şekilde ulaştırılmasını sağlamak amacıyla önemli bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak koordinasyon yapılarının oluşturulmasından önce, insani yardım operasyonlarının büyük ölçüde düzensiz ve verimsiz olduğu görülmektedir. Yerel ve uluslararası STK’lar tarafından genellikle bireysel girişimlerle hareket ederek ve aynı bölgelerde yoğunlaşarak bazı alanlar ihmal edilmiştir. Bu da, örneğin, bir kampta gıda yardımlarının fazlalığından kaynaklanan ticari faaliyetlere yol açarken, su ve hijyen yardımı gibi diğer temel hizmetlerin tamamen göz ardı edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu düzensizlik, insani yardımların terör örgütleri tarafından istismar edilmesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Koordinasyon yapılarının kurulması, bu tür sorunların büyük ölçüde önüne geçilmesini sağlamıştır. STK’lar arasında faaliyetlerin bölüştürülmesi, yardımların birbirini tamamlayacak şekilde planlanması ve bilgi paylaşımı mekanizmalarının geliştirilmesi sayesinde daha kapsamlı ihtiyaç analizleri yapılabilmiş ve bu analizler bağışçılara sunulmuştur. Bu süreç, özellikle Birleşmiş Milletler’in müdahalesiyle daha sistematik bir yaklaşım benimsenmesini sağlamıştır. BM’nin liderliğinde kurulan İnsani Ülke Takımı (Humanitarian Country Team) (HCT), İnsani İrtibat Grubu (Humanitarian Liaison Group) (HLG) ve Stratejik Yönlendirme Grubu (Strategic Steering Group) (SSG) gibi mekanizmalar, STK’lar arasındaki iş birliğinin artırırken, yerel ve uluslararası düzeyde daha etkin bir koordinasyon ortamı yaratmıştır. Ancak bu yapılar, çeşitli yönetim sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Koordinasyon organlarının etkinliğine ilişkin en büyük sorunlardan biri, temsil ve kapsayıcılık eksikliğidir. HCT ve SSG gibi organlar, üyelerini genellikle NGO Forum ve Suriye Ağları Birliği gibi STK Networklerinden seçmektedir. Ancak bu yöntem, bu platformlarda yer almayan STK'ların karar alma süreçlerinden dışlanmasına yol açmaktadır. Ayrıca, Suriyeli STK'ların bu mekanizmalarda yeterince temsil edilmemesi, müdahalenin yerel bağlamla uyumunu zayıflatmaktadır. Örneğin, bu organlardaki Suriyeli temsil oranı %20'yi geçmemekte ve bu durum, yerel aktörlerin sahada daha etkili bir rol oynayabilmesi için önemli bir engel oluşturmaktadır (ICVA, 2023).

Kadın ve genç temsiliyetinin eksikliği, koordinasyon mekanizmalarının kapsayıcılığını daha da zayıflatmaktadır. Yerel STK'ların yönetim kademelerinde gençlerin ve kadınların genellikle yer almaması, bu grupların karar alma süreçlerine dahil edilmesini engellemektedir. Bu sorunun çözülmesi için, koordinasyon mekanizmalarına katılımı teşvik eden reformların yapılması veya gençlerden ve kadınlardan oluşan danışma organlarının oluşturulması gerekmektedir.

Koordinasyon organlarının çokluğu, bazen aktörler arasında partizan bir yaklaşımın oluşmasına neden olmaktadır. Yerel STK'lar ve uluslararası STK'lar arasında ya da yerel STK ağları arasında belirgin bir ayrım olduğu görülmektedir. Bu ayrım, karar alma süreçlerinde bazı grupların daha fazla etkili olmasına ve müdahalelerin tarafsızlığının sorgulanmasına yol açmaktadır. Ayrıca, NGO Forum ve Suriye Ağları Ligi gibi yapıların, operasyonel düzeyde iş birliği yerine daha çok savunuculuk ve temsil konularına odaklanması, sahadaki operasyonel etkinliği sınırlamaktadır.

Kümeler yaklaşımı, insani yardım sektöründe koordinasyonun etkili bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Aynı sektörde faaliyet gösteren yerel ve uluslararası STK'lar ile BM ajanslarının bir araya gelerek ihtiyaçları değerlendirmesi, standartlar geliştirmesi ve stratejiler oluşturmaları, sektör ihtiyaçlarının daha iyi karşılanmasını sağlamıştır. Ancak NGO Forum'un çalışma grupları, bu düzeyde bir etkiye sahip olamamış ve daha çok bilgi paylaşımı ile sınırlı kalmıştır. Bunun temel nedeni, uluslararası STK'ların küresel standartlara öncelik vererek yerel bağlama uyum sağlama konusunda daha az esnek olmalarıdır.

Sonuç olarak, Suriye'deki insani yardım koordinasyon yapıları, müdahalelerin etkinliğini artırma potansiyeline sahip olmasına rağmen temsil eksikliği, partizanlık, operasyonel iş birliğinin yetersizliği ve yönetim sorunları gibi birçok zorlukla karşı karşıyadır. Bu sorunların aşılması, koordinasyon organlarının daha kapsayıcı hale getirilmesi, yerel ve uluslararası aktörler arasında daha güçlü bir iş birliği sağlanması ile mümkün olabilir. Bu tür reformlar, insani müdahalelerin daha etkili, hesap verebilir ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

4.4. Suriye’deki Jeopolitik Durum ve Hukuki Çerçeve

Suriye’deki insani yardım operasyonları, jeopolitik dinamikler, hukuki çerçeveler ve operasyonel karışıklıkların kesişiminde şekillenmekte ve yardım ulaştırmayı son derece zorlu bir süreç haline getirmektedir. Uzun süren çatışmalar, birden fazla aktörün—yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde—birbirine zıt önceliklerle hareket ettiği ve çoğu zaman acil insani ihtiyaçların karşılanmasını engellediği parçalanmış bir manzara yaratmıştır. Temel insani yardımların ulaştırılması ile ulusal egemenliğin korunması arasındaki denge, böyle bir kutuplaşmış ortamda hareket etmenin zorluklarını gözler önüne sermektedir.

Devlet egemenliği ilkesi, uluslararası hukukta temel bir unsur olarak insani yardım operasyonlarında sürekli bir gerilim noktası olmuştur. Suriye hükümeti, sıklıkla egemenlik gerekçesiyle insani yardımlara erişimi sınırlandırmış ve özellikle muhalefet kontrolündeki bölgelere erişimi zorlaştırmıştır. Bu durum, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları ile yetkilendirilmiş sınır ötesi operasyonlar gibi alternatif yardım mekanizmalarını gerektirmiştir. Özellikle 2165 sayılı (2014) karar, Suriye hükümetinin onayı olmaksızın sınır ötesi insani yardım için hukuki bir temel sağlayarak, kuzeybatı Suriye’deki milyonlarca insana ulaşmayı mümkün kılmıştır (Secretary-General, 2023). Ancak, bu operasyonlar önemli siyasi direnişle karşılaşmış ve Suriye ile müttefikleri, bu yardımların devlet egemenliğini zayıflatıldığını ve dolaylı olarak muhalif grupları destekleyebileceğini savunmuştur (International Crisis Group, 2025)/

Uluslararası insancıl hukuk (İHL), çatışma bölgelerinde insani yardımlar için yasal bir dayanak sağlar ve tüm tarafların, ihtiyaç içindeki sivillere insani erişim sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokolleri, sivillerin haklarını ve savaşıran tarafların sorumluluklarını detaylandırırsa da bu ilkelerin Suriye’de uygulanması büyük zorluklarla karşılaşmıştır. İnsani yardım çalışanlarına yönelik saldırılar, yardım erişiminin engellenmesi ve sivil altyapının hedef alınması gibi İHL ihlalleri, operasyonları daha da karmaşık hale getirmiştir (Syria, 2024).

Birleşmiş Milletler, Suriye’deki insani çabaları koordine etmede merkezi bir rol oynamaktadır. 2014 yılında başlatılan Tüm Suriye (WoS) yaklaşımı, parçalanmış insani yardım operasyonlarını tek bir çatı altında birleştirerek verimliliği arttırmayı, tekrarlamaları azaltmayı ve hesap verebilirliği sağlamayı hedeflemiştir (UNHCR, 2014, s. 13). Çatışmaların sona ermesine rağmen, operasyonel zorluklar hâlâ devam etmektedir. Özellikle bürokratik engeller nedeniyle sınırlı erişim, insani yardımların ulaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, yetersiz finansman, sağlık, eğitim ve gıda güvenliği gibi anahtar sektörlerdeki acil ihtiyaçların karşılanmasını engellemektedir (OCHA, 2025).

Gelecekte, koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi, hukuki belirsizliklerin giderilmesi ve uluslararası organizasyonlar, yerel aktörler ve hükümetler arasında sürdürülebilir ortaklıkların teşvik

edilmesi, insani yardım müdahalelerinin etkinliğini artırmak için kritik öneme sahiptir. Suriye krizinin jeopolitik gerçekleri, insani ilkeleri—tarafsızlık, ayırım gözetmeme ve bağımsızlık—koruyarak uluslararası hukuk ve siyasi engellerin sınırlarını aşmayı gerektiren dikkatli bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Bu tür bir yaklaşım, egemenlik ile hayat kurtarma zorunluluğu arasındaki gerilimleri hafifletebilir ve uzun süreli çatışmalarda daha etkili insani yardım operasyonları için bir yol sunabilir.

Sonuç olarak, Suriye’deki durum, siyasi ve hukuki olarak tartışmalı bir ortamda insani yardım ulaştırmanın karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Bu krizden çıkarılan deneyimler ve dersler, güçlü hukuki çerçevelere, geliştirilmiş koordinasyona ve uyarlanabilir stratejilere olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu faktörler, zorlu koşullara rağmen savunmasız nüfusların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için hayati önem taşımaktadır.

4.4.1. Suriye’deki Sınır Ötesi Operasyonlar

Suriye’deki sınır ötesi insani yardım operasyonları, hükümet kontrolündeki bölgelerden erişilemeyen alanlarda yaşayan milyonlarca insan için uzun yıllar boyunca bir can damarı olmuştur. 2014 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 2165 sayılı kararıyla yetkilendirilen bu mekanizma, Suriye hükümetinin onayı olmaksızın insani yardımların teslim edilmesine olanak tanımış ve ağırlıklı olarak kuzeybatıda, muhalif güçlerin kontrolündeki bölgeleri hedef almıştır. Bu karar, ulusal egemenlik gerekçesiyle insani yardımların engellenmesinin önüne geçmeyi amaçlamış ve savunmasız nüfusa zamanında ve etkili yardım ulaştırılmasını sağlamıştır (UN Security Council, 2023). Bu bağlamda, sınır ötesi yardımlar, gıda, tıbbi malzeme, barınma ve koruma hizmetleri gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında kritik bir rol oynamıştır.

Birleşmiş Milletler’in “Tüm Suriye” (Whole-of-Syria, WoS) yaklaşımı, 2014 yılında ayrı yürütülen insani yardım operasyonlarını bir çerçeveye entegre ederek verimliliği arttırmayı ve hesap verebilirliği sağlamayı hedeflemiştir. Bu model, sınır ötesi yardımların daha koordineli bir şekilde uygulanmasına olanak tanırken insani yardımların siyasi ve lojistik engellerle karşı karşıya olduğu bir ortamda etkili bir araç olmuştur (UNHCR, 2023). Ancak, sınır ötesi mekanizmanın etkinliği zaman içinde önemli zorluklarla sınanmıştır. Suriye hükümeti ve müttefikleri, özellikle Rusya, bu mekanizmaya ulusal egemenlik gerekçesiyle karşı çıkmış; bu durum, geçiş noktalarının sayısının azalmasına ve yardım ulaştırma süreçlerinin daha fazla müzakereye tabi olmasına neden olmuştur. Başlangıçta dört sınır kapısı üzerinden yapılan yardımlar, yalnızca Bab el-Hawa sınır kapısıyla sınırlı kalmıştır (International Crisis Group, 2023).

2023 yılında meydana gelen deprem, sınır ötesi insani yardım operasyonlarının çerçevesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Suriye rejimi, uluslararası baskıların da etkisiyle, BM ajanslarına ve ortaklarına sınır ötesi yardımları ulaştırmaları için onay vermiştir. Bu durum, Güvenlik Konseyi’nin

yetkilendirmesine gerek kalmaksızın insani yardımların teslim edilmesini sağlamış, ancak insani yardım operasyonlarının hukuki temelini rejimin onayına dayandırmıştır. Rejimin onayıyla yürütülen insani yardımlar, özellikle çatışmaya taraf olan bir hükümetin insani yardımlar üzerinde kontrol sağlamasıyla, insani yardım mekanizmalarını daha kırılgan ve siyasi müdahalelere açık hale getirmiştir (OCHA, 2025).

2024 yılının Aralık ayında Esad rejiminin devrilmesi, sınır ötesi insani yardım operasyonlarının rolü ve geleceği üzerinde önemli bir belirsizlik yaratmıştır. Rejimin düşüşü ile birlikte Suriye, yeni bir siyasi ve insani geçiş dönemine girmiştir. Bu süreçte, uluslararası toplumda insani yardım operasyonlarının ülke içinden yürütülmesi gerektiği yönünde görüşler artmıştır. Bu yaklaşım, sınır ötesi modelin sona erdirilerek ülke içi bir insani yardım mekanizmasına (in-country model) geçilmesini savunmaktadır. Ancak bu geçiş süreci, insani yardımların kesintiye uğramaması ve milyonlarca insanın temel ihtiyaçlarının karşılanması devam etmesi açısından dikkatle ele alınması gereken bir süreçtir.

Rejimin devrilmesine rağmen, Suriye’de güvenli bir ortam, siyasi istikrar ve uluslararası yardım aktörlerinin faaliyetlerini yürütebileceği hukuki ve idari bir zemin henüz tam anlamıyla oluşturulmamıştır. Güvenli bir operasyonel ortam olmaksızın, BM ajansları ve STK’lar gibi insani yardım aktörlerinin müdahalelerinin etkili bir şekilde devam ettirilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, geçiş sürecinin insani yardımların tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine uygun bir şekilde yönetilmesi, hem yerel hem de uluslararası aktörlerin koordinasyonunun güçlendirilmesi ile mümkündür. Ayrıca, uluslararası toplumun, geçiş döneminde hem sınır ötesi yardımların hem de ülke içi operasyonların paralel olarak yürütülebileceği esnek bir model geliştirmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Suriye’deki sınır ötesi insani yardım operasyonları, kriz boyunca hayati bir rol oynamış olsa da, ülkenin içinde bulunduğu yeni siyasi ve insani gerçeklikler, bu mekanizmaların geleceğini belirsiz hale getirmektedir. Rejimin devrilmesinin ardından insani yardım operasyonlarının güvenli, etkili ve sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesi için hem uluslararası hukuki çerçevenin hem de yerel yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi zorunludur. Bu süreç, uluslararası toplumun iş birliği ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmesiyle mümkün olacaktır.

4.4.2. Suriye’ye Yönelik Yaptırımlar ve Terörizmle Mücadele Politikaları

Suriye’ye yönelik yaptırımlar ve terörle mücadele politikaları, ülkenin ekonomik ve insani durumunu önemli ölçüde etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası aktörler tarafından uygulanan yaptırımlar, öncelikle Suriye hükümeti ve müttefiklerine siyasi tavizler vermeleri, insan hakları ihlalleri için hesap verebilirlik sağlamaları ve barış müzakerelerine uymaları için baskı yapmayı amaçlamaktadır (CNBC, 2024). Bu yaptırımlar, finansal işlemler, ticaret ve

uluslararası piyasalara erişim üzerinde kısıtlamalar getirerek Suriye'nin ekonomik zorluklarını derinleştirilmiş ve sivillerin karşılaştığı sıkıntılara katkıda bulunmuştur.

Terörle mücadele politikaları durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. IŞİD ve Heyet Tahrir el-Şam gibi aşırılık yanlısı gruplarla mücadele etmeye yönelik uluslararası çabalar, bu grupların kontrolündeki bölgelere kaynak akışını sınırlamıştır. Bu politikalar terörist ağları zayıflamayı amaçlarken aynı zamanda bu bölgelerdeki savunmasız nüfuslara insani yardım ulaştırılmasını da istemeden engellemiştir. Birçok insani yardım kuruluşu, terörle mücadele finansmanı düzenlemelerine uyum sağlamak zorluklarla karşılaşmak, bu da yardım teslimatında gecikmelere ve çatışmadan etkilenen bölgelere sınırlı erişime yol açmaktadır (Nichols, 2024).

Yaptırımlar ve terörle mücadele önlemlerinin kesişimi, insani yardım aktörleri üzerinde bir “soğutma etkisi” yaratmıştır. Bağışçılar ve yardım kuruluşları, bu önlemleri istemeden ihlal etmekten kaçınmak için genellikle aşırı bir ihtiyatla hareket etmekte, bu da yetersiz finansman ve operasyonel kapasitenin azalmasına neden olmaktadır. Örneğin, yaptırımlar kapsamındaki insani muafiyetler genellikle netlikten yoksundur veya uygulamada zorluklar içermektedir. Bu durum, özellikle tıbbi malzeme ve ekipman ithalatının sık sık geciktiği veya kısıtlandığı sağlık sektörü gibi alanları orantısız bir şekilde etkilemiştir (İrfan Tatlı, 2025).

Yaptırımların ve terörle mücadele politikalarının insani gerekliliklerle dengelenmesine yönelik çabalar, insani yardım muafiyetlerinin getirilmesi ve prosedürlerin kolaylaştırılması yönünde savunuculuk çalışmaları içermiştir. Birleşmiş Milletler ve diğer aktörler, hayati yardımların yasal çerçeveleri ihlal etmeden ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak için daha net rehberlik ve daha sağlam mekanizmalar çağrısında bulunmuştur. Bununla birlikte, Suriye krizinin jeopolitik karmaşıklığı, bu çatışan önceliklerin etkili bir şekilde uzaklaştırılmasını zorlaştırmaya devam etmektedir (KAREEM CHEHAYEB, 2025).

Sonuç olarak, yaptırımlar ve terörle mücadele politikaları, Suriye'deki devlet ve devlet dışı aktörlerin eylemleriyle başa çıkmada önemli araçlar olsa da, insani yardım çabaları üzerindeki istenmeyen sonuçları daha hassas yaklaşımlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Politikacılar arasında gelişmiş koordinasyon, insani yardım çalışmaları için daha net muafiyetler ve tutarlı uluslararası diyalog, Suriye'nin sivil nüfusu üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılmasında kritik öneme sahiptir.

4.5. Aralık 2024 Sonrası Dönemdeki Gelişmeler ve İnsani Yardımın Geleceği

2024 Aralık sonrası dönemde Suriye, önemli siyasi ve insani gelişmelerle karşılaşmıştır. Esad hükümetinin düşüşü ve ardından gelen güç boşluğu, karmaşık ve istikrarsız bir durum yaratmıştır. Bazı

Suriyeliler sevinç ve umut ifade ederken, diğerleri gelecek konusunda temkinli ve endişeli olduklarını belirtmişlerdir.

Suriye'deki insani ihtiyaçlar hala muazzam boyutlarda devam etmekte, milyonlarca insan hala yardıma muhtaç durumda bulunmaktadır. Süregelen çatışma, yerinden edilme ve ekonomik zorluklar insani krizi daha da kötüleştirmiştir. Uluslararası kuruluşlar ve STK'lar, savunmasız nüfusa temel yardım sağlamada önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

Suriye'de insani yardımın geleceği belirsizdir. Değişen siyasi ortam, güvenlik zorlukları ve erişim kısıtlamaları, yardım ulaştırımına önemli engeller oluşturmaktadır. Ancak uluslararası toplum, Suriye halkını destekleme ve acil ihtiyaçlarını karşılama konusundaki kararlılığını sürdürmeye devam etmektedir.

Avrupa Birliği (AB), Aralık 2024 ve Ocak 2025 döneminde Suriye'ye insani yardım çabalarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu destek artışı, değişen siyasi ortam ve ülkedeki devam eden insani krize verilen bir yanıttır.

Bu dönemdeki AB yardımındaki önemli gelişmeler şunlardır:

- 235 Milyon Euroluk Yardım Paketi: AB, Suriye ve komşu ülkeler için 235 milyon Euro tutarında önemli bir yardım paketi açıklamıştır. Bu fonlama, gıda güvenliği, sağlık hizmetleri, barınma ve savunmasız nüfusun korunması gibi kritik ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır.
- İnsani Hava Köprüsü: AB, Suriye'ye temel tıbbi malzemeler ve diğer kritik yardımları ulaştırmak için bir İnsani Hava Köprüsü operasyonu başlatmıştır. Bu girişim, yardımların özellikle ulaşılması zor bölgelerdeki en ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamayı hedeflemektedir.
- Koruma Odaklı Yaklaşım: AB, kadınlar, çocuklar ve içten yerinden edilmiş kişiler (IDP'ler) dahil olmak üzere savunmasız nüfusun korunmasına önem vermiştir. Bu, psikososyal destek, hukuki yardım ve savunmasız gruplar için güvenli alanlar sağlamayı içermektedir.
- Yerel Ortaklarla İş Birliği: AB, yardımların etkili bir şekilde ulaştırılmasını ve hedeflenen faydalanıcılara ulaşmasını sağlamak için yerel ve uluslararası insani yardım kuruluşlarıyla yakın iş birliği içinde çalışmaktadır.

Bu çabalar, AB'nin Suriye halkının acılarını hafifletme ve ülkede sürdürülebilir bir iyileşmeyi destekleme taahhüdünü vurgulamaktadır.

AB çabalarına ek olarak, Alman hükümeti de Suriye'ye insani yardımda önemli bir katkıda bulunmuştur. Aralık 2024 ve Ocak 2025'te Alman hükümeti, Suriye'ye ek 8 milyon Euro tutarında insani yardım sağlamıştır. Bu yardım, gıda yardımı, sağlık hizmetleri ve savunmasız nüfusun korunması

dahil olmak üzere çeşitli programları desteklemek için kullanılmaktadır. Alman hükümetinin yardımı, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi dahil olmak üzere bir dizi uluslararası kuruluş aracılığıyla ulaştırılmaktadır. Alman hükümeti ayrıca, yardımların en ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlamak için yerel ortaklarla yakın iş birliği içinde çalışmaktadır.

AB ve Alman hükümetinin ortak çabaları, milyonlarca Suriyelinin hayatında önemli bir fark yaratmaktadır. Bu çabalar, Suriye halkının hayatta kalmak ve hayatlarını yeniden inşa etmek için ihtiyaç duydukları temel yardımlara erişimlerini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir (European Commission, 2024), (DW, 2025).

5. SAHA ÇALIŞMASI: SURIYE’DE YENİ REALİTENİN IŞIĞINDA NEXUS UYGULAMASI

5.1. Saha Çalışması ve Veri Toplama; Suriye Örneğinde Nexus Yaklaşımı

Bu araştırmada gerçekleştirilen saha çalışması Suriye’deki durumun kompleks ve güncel niteliğinden, farklı STK’larda idari personel olarak çalışanlarla yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle, Suriye’deki durumun, geçmişteki zorluklar ve yakın gelecekteki süreç ile ilgili veri toplamayı amaçlamaktadır.

Saha çalışmasında örneklem, Türkiye’de yerleşik olup Suriye’de sınır ötesi faaliyet yürüten STK’lar arasından seçilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’deki NGO Forum üyeliği bulunan ve Suriye’ye yönelik insani yardım faaliyetlerinde bulunan toplam 100 STK oluşturmaktadır. Bu evren, Suriye’deki sınır ötesi insani yardım operasyonlarının sahadaki çeşitli dinamiklerini anlamak için geniş bir perspektif sunmaktadır.

Örneklem seçiminde, nitel bir araştırma bağlamında amaçlı örneklemeyöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, araştırma sorularına en uygun bilgiyi sağlayabilecek STK’ların seçilmesine odaklanmıştır. İlk etapta, evreni temsil edebilecek şekilde NGO Forum üyelerinden 20 STK ile iletişime geçilmiş ve bu STK’lar arasında farklı ölçek, sektörel odak (sağlık, koruma, gıda güvenliği gibi) ve operasyonel çeşitlilik dikkate alınmıştır. Bu çeşitlilik, mülakatlardan elde edilen verilerin geniş bir perspektifi temsil etmesini sağlamak amacıyla kritik bir öneme sahiptir.

Seçilen 20 STK’dan 15’i mülakat talebine ilgi göstermiş ve çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Bu oran, saha çalışmasında yüksek bir katılım düzeyi olarak değerlendirilebilir ve elde edilen verilerin evreni temsil etme kapasitesini artırmaktadır. Katılımcı STK’ların farklı sektörlerde faaliyet göstermesi, hem saha operasyonları hem de stratejik planlama süreçleri hakkında kapsamlı bir bilgi derlenmesini sağlamıştır. Bu durum, elde edilen bulguların geçerliliğini ve güvenilirliğini destekleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda, örneklem seçiminde izlenen süreç, araştırma evreninin genişliğini ve çeşitliliğini yansıtan bir yaklaşım benimsemekte ve seçilen STK’lardan elde edilen verilerin Suriye’deki sınır ötesi insani yardım operasyonlarına ilişkin genel bir resim sunmasına olanak tanımaktadır. Araştırmanın odaklandığı nitel bağlamda bu örneklem, hem saha operasyonlarının mevcut durumunu hem de karşılaşılan zorlukları anlamak için yeterli temsiliyeti sağlamaktadır. Bu kapsamda nitel bilimsel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış mülakatlar, derinlemesine bilgi edinme amacıyla yaygın olarak kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Bu yöntem, araştırmacılara belirli bir konu hakkında yönlendirici sorular sormakla birlikte, katılımcının görüşlerini ve deneyimlerini daha serbest bir şekilde ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, esneklik sunarak

katılımcının görüşlerini daha özgürce ifade etmesine olanak tanırken, aynı zamanda araştırmacının belirlediği temel konulara odaklanmasını sağlar (Ali Yıldırım & Hasan Şimşek, 2021, s. 125). Bu yaklaşım, özellikle karmaşık ve derinlemesine analiz gerektiren durumlarda, araştırmanın kalitesini artırır ve daha anlamlı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlar (Ali Yıldırım & Hasan Şimşek, 2021, s. 125).

Bu mülakatlarda sorulan sorular işleyiş süreci, operasyonel zorluklar, koordinasyon değerlendirilmesi, şu ana kadarki sürecin değerlendirilmesi ve yakın gelecekteki fırsat ve zorluklara ilişkin bilgi edinmeye yönelik tasarlanmıştır.

Yapılan 15 mülakatta katılımcılar, Suriye Çatışmasının 2012 yılından bugüne kadar aktif olarak STK'larda çalışmaktadır. Katılımcıların profili, kurumları içinde üst düzey karar alıcı idari personeldir. Bunun sebebi ise onların hem saha operasyonları hem daha yüksek düzeylerdeki vakaya ilişkin bilgi ve birikim sahibi olmalarıdır. Ayrıca, sorular geçmişte yapılan müdahalelerin yanında, HDP Nexus'un değerlendirilmesi, Suriye bağlamında uygulanabilirliğini test etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmada katılımcı gizliliği en üst düzeyde korunmuştur. Araştırmaya katılan STK'lar ve bireyler, etik kurallar çerçevesinde anonimleştirilmiştir. Katılımcılar ve kurumlar, kimliklerini ortaya çıkaracak herhangi bir bilgiyi ifşa etmemek amacıyla özel kodlarla (örneğin, STK1, STK2) tanımlanmıştır. Bu yöntem, hem katılımcıların mahremiyetini korumak hem de elde edilen verilerin tarafsız bir şekilde analiz edilmesini sağlamak için benimsenmiştir. Verilerin kodlanarak sunulması, bulguların şeffaflığı ve güvenilirliğini artırmayı hedeflemektedir.

Sorular 5 bölümden oluşmaktadır;

- 1) Katılımcının çalıştığı STK ile ilgili temel bilgileri toplamaya,
- 2) Kuruluşun Suriye'deki rolünü ve katkılarını sunmaya,
- 3) HDP Nexus'u değerlendirebilmek amacıyla Suriye'deki uygulanmış programlarla ilgili veri toplamaya,
- 4) Geçiş sürecine ilişkin veri toplamaya,
- 5) Geleceğe ilişkin düşünce ve öneriler toplamaya yöneliktir.

Bölüm Bir;

Bu bölüm, mülakat yapılan STK temsilcilerinin profillerini anlamak amacıyla katılımcılara yöneltilen temel soruları içermektedir. Sorular, temsil edilen STK'nın adı, katılımcının kurumdaki görevi, Suriye'deki operasyonlara katılım süresi ve faaliyet gösterdikleri bölgeleri kapsamaktadır. Bu sorular, katılımcıların organizasyonel bağlamını ve operasyonel kapsamını anlamaya yönelik bir temel oluşturmakta, elde edilen verilerin çeşitliliği ve temsiliyeti hakkında bilgi sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında mülakat yapılan katılımcılar, Suriye’de sınır ötesi insani yardım operasyonlarında aktif rol oynayan 15 farklı STK’yı temsil etmektedir. Katılımcılar, çoğunlukla operasyon direktörleri, program yöneticileri ve ülke koordinatörleri gibi üst düzey pozisyonlarda yer almakta ve stratejik planlama, saha operasyonları denetimi gibi kritik sorumluluklar üstlenmektedir. Katılımcıların temsil ettiği kuruluşlar, 7 ila 12 yıllık bir geçmişe sahip olup, Suriye’nin geniş bir coğrafi alanına faaliyet göstermektedir. Bu çeşitlilik, araştırmanın saha çalışmasında elde edilen verilerin geniş bir operasyonel ve sektörel perspektife dayandığını göstermektedir. Ayrıca, katılımcıların uzun yıllara dayanan deneyimi, insani yardım, kalkınma ve barış inşası bağlamında elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmaktadır.

Bölüm İki;

1) Kuruluşunuzun Suriye’deki başlıca faaliyet alanını tanımlar mısınız?

Bu soru katılımcının çalıştığı STK’nın Suriye’deki faaliyet gösterdiği alanları gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Katılımcıların %60’ı (STK1, STK3, STK5, STK6) gıda güvenliği, koruma ve sağlık alanlarında faaliyet gösterdiklerini belirtmiştir. Örneğin, STK1 “Sağlık hizmetlerini temel alıyoruz, özellikle temel sağlık ihtiyaçlarını karşılıyoruz” derken, STK3 daha geniş bir modelle kalkınma projelerine odaklandığını ifade etmiştir. Bu çeşitlilik, HDP Nexus yaklaşımı bağlamında, farklı sektörlerin koordinasyonunun önemini vurgulamaktadır. Ayrıca STK8, barış inşası üzerine yoğunlaşarak diyalog süreçlerini desteklediğini aktarmıştır.

2) Kuruluşunuz, Suriye’deki insani yardıma nasıl katkı sağlamıştır?

Bu soru, operasyonların çalışma yöntemi ve spesifik projelere ilişkin veri toplamayı amaçlamaktadır. STK’lar arasında farklı iş modelleri gözlemlenmiştir. Uluslararası STK’lar (STK4, STK7) genellikle yerel partnerlerle çalışmayı tercih etmiş, yerel STK’lar (STK2, STK10) ise doğrudan müdahalelerde bulunmuştur. Örneğin, STK7: “Yerel partnerlerimizle çalışarak sahadaki esnekliğimizi artırıyoruz” demiştir. Buna karşılık, STK2: “Yerel bir kurum olarak ihtiyaçları ve yerel dinamikleri iyi bildiğimiz için doğrudan müdahale yapıyoruz” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu farklılıklar, yerel bağlama duyarlılığın ve operasyonel esnekliğin önemini ortaya koymaktadır.

3) Kriz sırasında yardım sağlarken kuruluşunuzun karşılaştığı ana zorluklar nelerdir?

Bu soru 08.12.2024 tarihinde biten savaşın, bu tarih öncesi sürece yöneliktir. Sorunun amacı, çeşitli zorlukların belirlenmesi, ortak zorlukların belirlenmesi ve onların yarattığı aksaklıkların saptanmasıdır. Katılımcılar tarafından sıklıkla belirtilen zorluklar arasında güvenlik (%70), erişim (%60) ve fon kısıtlamaları (%50) bulunmaktadır. STK9, “Güvenlik endişeleri yüzünden belirli bölgelere giremiyoruz” derken, STK5 fon eksikliğinin projelerin sürdürülebilirliğini tehdit ettiğini belirtmiştir. Ayrıca STK12, “Donörlerin politikaları, uzun vadeli kalkınma projelerini planlamamızı zorlaştırıyor” diyerek finansman sorunlarına dikkat çekmiştir.

4) Kuruluşunuz ile yerel aktörler (örneğin, Suriye STK'ları, topluluk liderleri) arasındaki koordinasyonu nasıl değerlendirirsiniz?

Bu soru, HDP Nexus'un önemli ilkelerinden koordinasyon ilkesinin Suriye'deki uygulanmasını değerlendirmektedir. Bu kapsamda, tüm STK'ların yerel koordinasyon seviyesi çatışma dönemindeki hassas durumdan dolayı yüksek olmuştur. Bunun nedeni, Suriye'deki yinelenen çatışmaların, faaliyet gösteren tüm STK'lar için zorlu süreçler yaratmış olmasıdır. Bu zorlu süreç, çeşitli aktörlerin koordinasyonunu gerekli kılmıştır.

Yerel STK'lar (STK2, STK3, STK6) koordinasyonu genellikle olumlu değerlendirmiştir. STK3, "Yerel topluluklarla kurduğumuz ilişkiler, müdahalelerimizin etkisini artırıyor" yorumunu yapmıştır. Ancak uluslararası STK'lar (STK4, STK7), yerel ortaklarla ilişkilerde kapasite ve şeffaflık eksikliklerinden kaynaklanan sorunlara dikkat çekmiştir. STK4, "Yerel partnerlerimizle daha iyi bir iş birliği geliştirmek için eğitim programları düzenliyoruz" diyerek bu sorunlara çözüm arayışında olduklarını belirtmiştir.

5) Uluslararası toplum (örneğin, BM, INGOs) ile yerel aktörler arasındaki koordinasyonun ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

Koordinasyonun diğer ayağı olan uluslararası koordinasyon, yerel koordinasyona kıyasen daha sınırlı gelişmiştir. Mülakatlardan alınan sonuçlarda, hem yerel STK'ların Savaş öncesinin sınırlı faaliyeti, hem uluslararası ortamlarda farklı gündemlerin ve aktörlerin farklı öncelikleridir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, uluslararası aktörlerle koordinasyonun sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, STK6, "Farklı önceliklerimiz olduğu için uluslararası aktörlerle uyum sağlamak zor oluyor" derken, STK8, bu uyumsuzluğun projelerde tekrarlara yol açtığını belirtmiştir. Bu durum, uluslararası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bölüm Üç: İnsani Yardım-Kalkınma-Barış (HDP) Nexus

1) İnsani Yardım-Kalkınma-Barış Nexus (HDP Nexus) kavramı hakkında ne kadar bilginiz var?

Bu sorunun amacı, katılımcının HDP Nexus'a ilişkin bilgisini ölçmeyi ve dolayısıyla çalıştığı STK'nın bu yaklaşıma olan bağlantısını ölçmeyi hedeflemektedir. Bu soruyla katılımcıların HDP Nexus'a ilişkin farkındalık ve bilgi düzeyleri ölçülmüştür. Elde edilen verilere göre, katılımcıların %80'i (12 STK) HDP Nexus hakkında orta veya ileri düzey bilgiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, STK4, "HDP Nexus'un hem teorik hem pratik yönlerini uygulamalı olarak biliyoruz" derken, STK7, bu bilgiyi çalışanlarına yönelik eğitimlerle desteklediğini belirtmiştir. Ancak %20'lik bir kesim (3 STK), sınırlı bilgiye sahip olduğunu ifade etmiştir. STK11, Nexus'un detayları hakkında bilgi eksikliğini, saha koşullarının önceliklendirilmesine bağlamış ve "Operasyonel zorluklar nedeniyle

stratejik konseptler ikinci planda kalıyor” demiştir. Bu sonuçlar, Nexus’un uygulama alanlarında eğitim ve kapasite geliştirme ihtiyacını vurgulamaktadır.

2) Kuruluşunuz, HDP Nexus ilkelerini faaliyetlerinde nasıl uygulamaktadır?

Bu soru, Nexus ilkelerinin saha operasyonlarına entegrasyon düzeyini ölçmeyi hedeflemiştir. Yanıtlar, katılımcı STK’ların %87’sinin (13 STK) Nexus ilkelerini uygulamaya çalıştığını göstermektedir. Öne çıkan ilkeler arasında “Yerel bağlama uygunluk” ve “Do No Harm” (Zarar Vermemek) yer almaktadır. Örneğin, STK3, yerel bağlama duyarlı projeler geliştirdiklerini ve yerel topluluklarla iş birliği yaptıklarını belirtmiştir. Buna karşılık, STK10, “Nexus’un uzun vadeli hedeflerini saha koşullarına adapte etmek zaman alıyor” diyerek uygulamada karşılaşılan zorlukları vurgulamıştır.

Bazı STK’lar, Nexus’un entegrasyonunu sadece belirli projelerde gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. STK6, kalkınma ve insani yardım projelerini bütünleştirerek çift yönlü bir yaklaşım benimserken, barış inşası konusuna yeterince kaynak ayıramadıklarını belirtmiştir. Bu durum, Nexus’un her üç boyutunun dengeli bir şekilde uygulanmasının zorluğunu göstermektedir.

3) Suriye bağlamında insani yardım, kalkınma ve barış inşası çabalarının nasıl bir etkileşim içinde olduğunu deneyiminizden paylaşır mısınız?

HDP Nexus’un Suriye bağlamındaki etkileşim düzeyini ölçmeye yönelik bu soru, katılımcıların %80’inin Nexus çabalarının sınırlı bir etkileşim içinde olduğunu düşündüğünü ortaya koymuştur. STK2, “Kalkınma projeleri, genellikle insani yardımların tamamlayıcısı olarak görüldüğünden, barış inşası geri planda kalıyor” derken, STK9, “Yerel toplulukların Nexus’un üç ayağını da benimsemesi için daha fazla katılım gerekiyor” demiştir.

Bu sınırlı etkileşim, operasyonel zorluklar, farklı öncelikler ve bağışçıların kısa vadeli finansman stratejileriyle ilişkilendirilmiştir. Örneğin, STK5, “Güvenlik sorunları ve siyasi belirsizlikler, çabaların entegre edilmesini zorlaştırıyor” diyerek bu durumu açıklamıştır. Ayrıca, barış inşası çabalarının kalkınma projeleriyle daha iyi entegre edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4) HDP Nexus’un Suriye’deki savaş sonrası bağlamda entegrasyonunun önündeki ana engeller nelerdir?

Katılımcılar, Nexus’un savaş sonrası entegrasyonu önündeki ana engelleri sıralamış ve çoğunlukla güvenlik (%90), erişim zorlukları (%75) ve siyasi istikrarsızlık (%60) gibi faktörlere işaret etmiştir. STK8, “Güvenlik riskleri nedeniyle projelerin sürdürülebilirliği ciddi şekilde tehdit ediliyor” yorumunu yapmıştır.

Yeni rejimin güvenlik sağlayamaması ve uluslararası aktörler arasındaki güvensizlik, diğer önemli engeller arasında yer almıştır. STK11, “Güven eksikliği sadece yerel topluluklarda değil,

uluslararası bağışçılar arasında da büyük bir sorun” diyerek bu durumu vurgulamıştır. Bu bağlamda, katılımcılar, Nexus’un başarısı için güven artırıcı önlemlerin alınmasının kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir.

5) İnsani yardım, kalkınma ve barış inşası çabalarının Suriye bağlamında etkili bir şekilde koordine edilebileceğini düşünüyor musunuz? Neden veya neden olmasın?

Bu soru, Nexus’un koordinasyon potansiyelini ve pratikteki uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla sorulmuştur. Katılımcıların %60’ı, koordinasyonun mümkün olduğunu belirtirken, %40’ı endişelerini dile getirmiştir. STK4, “Etkili koordinasyon için uluslararası ve yerel aktörlerin ortak hedeflerde buluşması gerekiyor” diyerek koordinasyonun temel gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak, STK7, “Farklı önceliklerin uyumlaştırılması kolay değil” diyerek bu sürecin karmaşıklığını ifade etmiştir.

Koordinasyonun sağlanabilmesi için bir lider mekanizmanın oluşturulması, uzun vadeli stratejik planlamaların yapılması ve yerel aktörlerin daha fazla dahil edilmesi gerektiği önerilmiştir. Bu durum, Nexus’un yalnızca teorik bir çerçeve değil, aynı zamanda operasyonel düzeyde pratik bir model olarak işlevselleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bölüm Dört;

1) Suriye savaş sonrası döneme geçerken, sınır ötesi yardım operasyonlarından merkezi Şam modeline geçişte karşılaşılan ana zorluklar nelerdir?

Bu soruda katılımcılar, sınır ötesi operasyonlardan Şam merkezli modele geçişin karşılaşılabileceği temel zorlukları belirtti. STK1, “Savaş döneminde sınır ötesi çalışan STK’lar ile Şam merkezli model arasında güvensizlik mevcut” diyerek taraflar arasındaki güven sorununu vurguladı. STK6 ise, “Yeni hükümetin altyapı eksikliği ve operasyonel tecrübesizliği, bu geçişin en büyük engelleri arasında” dedi. Ayrıca, ekonomik yaptırımların ve finansal kısıtlamaların geçiş sürecini yavaşlattığı belirtildi.

STK3, rejim değişikliği sonrası belirsizliğin, yardım operasyonlarının etkinliğini düşürdüğünü ifade etti. Ek olarak, güvenlik sorunlarının devam ettiği bölgelerde yardımların ulaştırılmasıyla ilgili operasyonel zorluklar dile getirildi. Katılımcıların büyük bir kısmı, yerel aktörlerle uluslararası aktörler arasında daha güçlü bir koordinasyon mekanizmasının gerekliliğine vurgu yaptı.

2) Suriye’nin savaş sonrası yeniden yapılanma ve barış inşası süreçlerinde STK’ların/INGO’ların oynayacağı rol nedir?

Katılımcılar, STK’ların savaş sonrası dönemde genişleyen rollerini vurguladı. STK8, “Devlet kurumlarının yetersizliği göz önüne alındığında, STK’lar kalkınma ve barış inşası süreçlerinde temel

bir sorumluluk üstleniyor” dedi. Özellikle uzun vadeli kalkınma projelerinin ve yerel kapasite geliştirme çabalarının önemine dikkat çekildi.

STK11, yaptırımların devam ettiği bir ortamda STK'lara düşen sorumluluğun arttığını belirtti ve “STK'lar, devletin boş bıraktığı alanları doldurmalı ve uluslararası aktörlerle birlikte çalışmalı” dedi. Ancak, bazı katılımcılar bu süreçte yerel aktörlerin daha fazla inisiyatif alması gerektiğini ifade etti. STK4, “Yerel sahiplenme olmadan sürdürülebilir kalkınma ve barış inşası mümkün değil” diyerek yerel katılımın kritik önemine vurgu yaptı.

3) Hangi uluslararası aktörlerin (örneğin, BM, Dünya Bankası, IMF, AB) Suriye'nin savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde merkezi bir rol oynayacağını düşünüyorsunuz?

Bu soruya verilen yanıtlar, çok taraflı kuruluşların rolü konusunda çeşitli görüşler sundu. STK5, BM'nin savaş sonrası fonlama ve koordinasyonda merkezi bir rol oynamaya devam edeceğini belirtirken, STK7, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların kalkınma projelerine odaklanacağını ifade etti.

Bazı katılımcılar, Avrupa Birliği'nin özellikle kalkınma ve barış inşası süreçlerinde teknik ve finansal destek sağlayacağını öngördü. STK9, “AB'nin yerel yönetimlerin kapasitesini artıracak programlara odaklanması kritik olacak” dedi. Ancak, uluslararası aktörlerin etkinliğinin yerel bağlama duyarlılıklarına bağlı olduğu ifade edildi. STK12, “Yerel ihtiyaçların anlaşılmadan uluslararası müdahaleler etkin olamaz” dedi.

4) Suriye'nin başarılı bir geçişi için en önemli unsurun ne olduğunu düşünüyorsunuz: insani yardım, kalkınma ve ya barış inşası?

Katılımcıların yanıtları, uzun vadeli hedeflere odaklanarak barış inşası ve kalkınmayı öne çıkardı. STK3, “Barış inşası olmadan kalkınma projelerinin sürdürülebilir olması mümkün değil” diyerek barışın temel bir öncelik olduğunu ifade etti. Ancak, bazı katılımcılar kalkınmanın da aynı derecede önemli olduğuna dikkat çekti. STK10, “Uzun vadeli kalkınma programları toplumsal istikrarı sağlamak için kritik bir rol oynuyor” dedi.

Bir diğer görüş ise, kısa vadede insani yardımın öneminin altını çizdi. STK2, “Barış inşası ve kalkınma projelerine başlamadan önce acil insani yardım ihtiyaçlarının karşılanması gerekiyor” dedi. Bu, Nexus'un üç bileşeninin birbiriyle uyumlu bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

5) Suriye'de etkili bir barış inşası sağlamak için hangi tür desteklerin en gerekli olduğunu düşünüyorsunuz?

Katılımcılar, barış inşasının kapsayıcı yönetim, ekonomik iyileşme ve uzlaşma programları üzerine inşa edilmesi gerektiğini ifade etti. STK6, “Toplumdaki ayrılıkların giderilmesi için kapsayıcı

siyasi diyalog programları oluşturulmalı” dedi. Bu bağlamda, özellikle kadınlar ve gençlerin barış sürecine katılımının teşvik edilmesi gerektiği vurgulandı.

Ekonomik iyileşme, iş yaratma ve yoksulluğun azaltılması, daha fazla çatışmayı önlemek için kritik bir önlem olarak değerlendirildi. STK9, “Ekonomik kalkınma olmadan sosyal uyumu sağlamak mümkün değil” diyerek ekonomik faktörlere dikkat çekti. Ayrıca, uzlaşma programlarının mağduriyetleri ele alarak topluluklar arasındaki güveni yeniden inşa etmesi gerektiği belirtildi. STK11, “Toplumlar arası güveni artırmak için geçmiş mağduriyetlerin ele alınması gerekiyor” dedi.

Bu bağlamda, uluslararası desteğin yerel sahiplenme ile birleştirilmesi gerektiği vurgulandı. STK12, “Yerel toplulukların aktif katılımı olmadan hiçbir barış inşası programı sürdürülebilir olamaz” diyerek bu sürecin yerel bağlamda şekillendirilmesi gerektiğini ifade etti.

Bölüm Beş;

1) Kuruluşunuz, Suriye’deki faaliyetlerinden hangi dersleri çıkarmıştır ve bu dersler benzer bağlamlardaki gelecekteki insani yardım ve kalkınma çalışmalarına nasıl ışık tutabilir?

Katılımcılar, Suriye’deki faaliyetlerinden önemli dersler çıkardıklarını ifade etmişlerdir. STK1, “Esnekliğin ve hızlı uyum sağlama yeteneğinin, özellikle değişken bir çatışma ortamında başarı için kritik olduğunu” belirtmiştir. Güçlü yerel ortaklıkların önemi birçok katılımcı tarafından vurgulanmıştır. STK4, “Toplum liderliğindeki çözümleri desteklemenin hem sürdürülebilirlik hem de etkinlik açısından büyük avantajlar sağladığını” ifade etmiştir.

Yerel aktörlerin kapasitesini artırmak ve tekrarı önlemek, özellikle insani yardım programlarının etkili bir şekilde uygulanmasında belirgin bir rol oynamıştır. STK7, “Acil müdahaleleri uzun vadeli kalkınma hedefleriyle entegre etmenin daha anlamlı sonuçlar verdiğini” dile getirmiştir. Ayrıca, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının güven inşası ve adil yardım dağıtımı açısından taşıdığı kritik önem vurgulanmıştır. Bu bağlamda, STK9, “Uluslararası organizasyonların yerel aktörlerin liderlik rollerini güçlendirmesi gerektiğini” belirtmiştir. Katılımcılar, bu derslerin benzer bağlamlarda uygulanabilir olduğunu ve gelecekteki insani yardım çalışmaları için değerli bir kılavuz sunabileceğini ifade etmişlerdir.

2) Suriye’de insani yardım, kalkınma ve barış inşası çabalarının koordinasyonunu geliştirmek için hangi fırsatlar bulunmaktadır?

Katılımcılar, Suriye’deki geçiş sürecinde koordinasyonu geliştirmek için birkaç fırsat belirlemiştir. STK3, “Yeni hükümetlerle ilişkilerin yeniden şekillendirilmesinin, hem insani yardımın hem de kalkınma süreçlerinin daha etkili hale gelmesine katkı sağlayacağını” ifade etmiştir. Bilgi paylaşımının artırılması, birçok katılımcı tarafından koordinasyonu geliştirmek için önemli bir adım

olarak görülmüştür. STK5, “Bilgi paylaşımının iyileştirilmesiyle, çabaların tekrarlanmasıyla önlenebileceğini ve ortak hedeflerin daha net bir şekilde belirlenebileceğini” dile getirmiştir.

Yerel kapasitelerin güçlendirilmesi de katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır. STK8, “Yerel aktörlerin karar alma süreçlerine daha fazla katılımının, sürdürülebilirliğin artırılmasında önemli bir faktör olduğunu” ifade etmiştir. Aynı şekilde, tüm paydaşların üzerinde uzlaşabileceği ortak bir çerçeve ve hedeflerin belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. STK11, “Çok paydaşlı koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması ve ortak raporlama sistemlerinin geliştirilmesinin iş birliğini artırabileceğini” vurgulamıştır. Bu fırsatlar, Suriye’deki insani yardım, kalkınma ve barış inşası çabalarının daha etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik önemli potansiyeller sunmaktadır.

3) HDP Nexus modelinin Suriye’de daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi için hangi iyileştirmeler yapılabilir?

Katılımcılar, HDP Nexus modelinin Suriye bağlamında daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi için çeşitli iyileştirme önerileri sunmuştur. STK2, “Yerel koşullara uyum ve esnekliğin artırılmasının, Nexus modelinin başarısı için temel olduğunu” ifade etmiştir. Yerel katılım ve sahiplenme de katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır. STK6, “Suriyelilerin yardımın pasif alıcıları yerine aktif uygulayıcıları olması gerektiğini” dile getirmiştir.

Entegre ve koordineli bir yaklaşımın geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. STK10, “İnsani yardım, kalkınma ve barış inşası çalışmalarını birbiriyle uyumlu hale getirecek mekanizmaların güçlendirilmesinin önemli olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca, uzun vadeli ve esnek finansmanın önemi vurgulanmıştır. STK12, “Donörlerin yalnızca kısa vadeli yardıma değil, uzun vadeli kalkınma ve barış inşası çabalarına da kaynak ayırması gerektiğini” ifade etmiştir.

Katılımcılar, sosyal ve psikolojik desteğin artırılmasının da gerekli olduğunu belirtmişlerdir. STK7, “Travma, yerinden edilme ve topluluk içi bölünmeler gibi çatışma sonrası sosyal sorunlara daha fazla kaynak aktarılması gerektiğini” ifade etmiştir. Son olarak, merkezi koordinasyon ve liderlik mekanizmalarının oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır. STK4, “Donörler, sivil toplum, STK’lar ve hükümet arasında koordinasyonu sağlayacak bir lider mekanizma oluşturulması gerektiğini” dile getirmiştir.

4) Yerel toplulukların Suriye’deki gelecekteki kalkınma ve barış inşası çabalarındaki rolünü nasıl görüyorsunuz?

Katılımcılar, yerel toplulukların Suriye’nin kalkınma ve barış inşası süreçlerinde kritik bir rol oynadığını ifade etmiştir. STK1, “Yerel topluluklar, sadece yardım alan gruplar değil, değişimin öncüsü

olarak görülmelidir” diyerek bu toplulukların süreçteki aktif rollerine vurgu yapmıştır. STK9, “Barış inşası süreçlerinin sahiplenilmesinin, toplumsal uyum ve dirençlilik için hayati olduğunu” belirtmiştir.

Kadınların ve gençlerin bu süreçlerdeki rolü de katılımcılar tarafından önemle vurgulanmıştır. STK3, “Kadınların ve gençlerin, barış süreçlerinde aktif bir şekilde yer almasının toplumsal istikrarı artıracak” ifade etmiştir. Yerel yönetim ve kapasite artırma projelerinin önemi sıkça belirtilmiştir. STK8, “Yerel liderlerin topluluklarına daha fazla söz hakkı verilmesinin barış sürecinin sahiplenilmesini artıracak” dile getirmiştir.

Sonuç olarak, yerel toplulukların daha fazla söz sahibi olduğu ve katılım gösterdiği bir barış inşası süreci, yalnızca daha etkili sonuçlar doğurmakla kalmayacak, aynı zamanda süreçlerin uzun ömürlü olmasını da sağlayacaktır. STK12, “Yerel katılım olmadan hiçbir barış inşası programı sürdürülebilir olamaz” diyerek bu sürecin önemini özetlemiştir.

5.2. Saha Çalışması Bulguları Ve Veri Analizi; İnsani Yardım’dan Nexus’a: Geçiş Süreci

Suriye örneği, HDP Nexus’un uygulanması açısından önemli bir sınav teşkil etmektedir. Suriye’deki iç savaşın 14 yıl süren acımasız mücadeleleri, ülkenin altyapısının büyük ölçüde çökmesi, ölenlerin sayısının yüz binleri aşması, yerinden edilen kişilerin sayısının ve yurt dışındaki mülteci sayısının büyüklüğü, bu süreçte HDP Nexus yaklaşımının gerekliliğini ve karşılaştığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Ayrıca, Suriye’deki etnik ve mezhepsel çeşitlilik, bu durumun diğer çatışma örneklerinden farklı olmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, Irak’ta benzer bir çatışma sürecinin olasılığı göz önünde bulundurulduğunda, HDP Nexus’un Suriye’deki geçiş sürecinde nasıl uygulanacağı konusunda büyük bir belirsizlik bulunmaktadır. Aynı zamanda, farklı jeopolitik aktörlerin müdahalesi ve PKK gibi terör örgütlerinin hala bölgedeki varlıklarını sürdürmesi, Suriye örneğini daha da karmaşık hale getirmektedir. Birçok uzman, “HDP Nexus, hiç uygulanmadığı bir şekilde uygulanmalı” görüşünü dile getirmiştir. Bu, özellikle Suriye’nin durumunu göz önünde bulundurulduğunda, geçiş sürecine dair verilen verilerin analiziyle birlikte oldukça anlamlı bir söylemdir.

Suriye örneğinde HDP Nexus’un henüz tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir. Çatışma, 2024 yılı itibarıyla tamamen sonlanmış olmasa da, savaşın büyük kısmı bitmiştir. Ancak, Suriye’nin yeniden inşası, mevcut güvenlik sorunları ve bölgesel güç mücadelesi, bu süreçte HDP Nexus’un etkinliğini sınırlandırmaktadır. Birçok STK, HDP Nexus’un çerçevesinde Zarar Verme İlkesi gibi ilkeleri önceliklendirmekte ve müdahalelerinde güvenliği sağlamaya yönelik dikkatli adımlar atmaktadır. Çatışmanın sonlanmamış olması, bu tür yaklaşımların geçici olmasını ve bu süreçte daha sınırlı müdahalelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan, HDP Nexus’un literatür eksiklikleri, Suriye gibi karmaşık bir durumu ele alırken, net ve uygulanabilir bir çözüm önerisi sunma

noktasında yetersiz kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, Suriye'deki aktörler, mevcut stratejilere ek olarak, yerel ihtiyaçları daha iyi anlamak ve daha uygun müdahaleler gerçekleştirmek amacıyla daha esnek yaklaşımlar benimsemek zorunda kalmaktadır.

Suriye'deki STK'lar, her ne kadar operasyonel ve sektörel düzeyde bir koordinasyon çabası gösterse de, uluslararası düzeyde bu koordinasyon oldukça sınırlıdır. Savaşın yarattığı yıkım, zaman içinde daha karmaşık hale gelen operasyonel sorunlar ve yerel düzeydeki müdahalelerin önceliği, STK'ları daha sınırlı ama yerel odaklı bir çalışma stratejisine itmiştir. Bu bağlamda, Suriye'deki STK'lar, önceki dönemdeki güvenlik sorunlarını geride bırakmaya başlayarak, artık daha fazla bölgeye ulaşmayı ve daha büyük projeleri hayata geçirmeyi hedeflemektedirler. Ancak, bu ilerlemenin verimli olabilmesi için yapılan çalışmaların uzun vadeli etkileri dikkate alınmalı ve süreçler daha iyi yönetilmelidir. Bu noktada, Suriye'nin ekonomik toparlanma süreci de büyük bir rol oynamaktadır. Suriye'deki mevcut ekonomik yaptırımlar, hem devlet kurumlarının işleyişini engellemektedir hem de yeni hükümetin kapasitesini sınırlamaktadır. Bu durum, STK'lara daha fazla sorumluluk yüklemekte ve uluslararası bağışçı aktörlerin politikalarını yeniden şekillendirmektedir.

Suriye örneğini diğer ülkelerden farklı kılan bir diğer özellik ise, uygulanan ekonomik yaptırımlar dır. Bu yaptırımlar, yalnızca Suriye hükümetini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda insani yardım ve kalkınma çalışmalarını da zorlaştırmaktadır. Yaptırımların etkisi, Suriye'deki hükümetin yeniden inşa kapasitesini sınırlamakta ve yerel aktörlere daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluk, aynı zamanda bağışçı aktörlerin politikalarını etkileyerek, proje ve fonların nasıl dağıtılacağı konusunda değişikliklere yol açmaktadır. Ancak, ekonomik faaliyetlerin yeniden başlamasıyla birlikte, insani yardım ihtiyacı azalacak ve fonlar, kalkınma ve barış inşası süreçlerine kayacaktır. Bu, uzun vadede Suriye'nin ekonomik toparlanmasına ve bölgesel istikrarın sağlanmasına katkı sunacaktır.

Koordinasyonun uluslararası düzeyde yetersiz kalması, Suriye örneğinde de büyük bir sorun teşkil etmektedir. Yerel düzeyde daha güçlü bir koordinasyon bulunsa da, uluslararası aktörler arasında hâlâ ciddi bir eşgüdüm eksikliği söz konusudur. Bu, özellikle kalkınma ve barış inşası gibi uzun vadeli hedeflere yönelik projelerin başarısını etkileyebilir. Suriye örneği, HDP Nexus'un başarılı olabilmesi için daha güçlü bir uluslararası koordinasyona ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Yine de, yerel bağlama uygun bir model geliştirilmesi gerektiği de açıktır. Suriye'deki sosyal ve kültürel yapıyı göz önünde bulundurarak, HDP Nexus'un yeniden şekillendirilmesi, yerel aktörlerde güçlü bir iş birliği kurularak uygulanmalıdır.

HDP Nexus'un Suriye örneğinde uygulanabilirliği hakkında net bir yorumda bulunmak için henüz erken olsa da, diğer ülkelerdeki örnekler, Suriye'ye özel, yerel bağlama uyumlu bir model geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Suriye'deki geçiş süreci, Irak ve Bosna-Hersek gibi

örneklerden farklıdır ve burada uygulanacak modelin de yerel dinamiklere göre şekillenmesi gerekmektedir. Suriye’deki etnik ve mezhepsel boyutlar, bu sürecin her aşamasında dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, yerel liderlerin ve yerel toplulukların süreçlere katılımı, bu sürecin başarılı olabilmesi için kritik bir rol oynamaktadır. Yerel toplulukların barış inşası sürecine katılımı, yalnızca toplumun kendi direncini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda uzun vadeli istikrarın sağlanmasına da katkı sunacaktır. Yerel liderlerin, kadınların ve gençlerin daha fazla katılımı, bu süreçte sağlanacak barışın kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Suriye’deki STK’lar, yalnızca insani yardım sağlamakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda toplumun yeniden inşasında da önemli bir rol üstlenmelidir. Yerel partnerlerle iş birliği yaparak, yerel halkın ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilir ve daha etkili müdahaleler gerçekleştirebilirler. Ayrıca, Suriye’deki STK’lar arasında güçlü bir koordinasyonun sağlanması, hem yerel hem de uluslararası aktörlerin daha verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacaktır. Bu koordinasyonun güçlendirilmesi, barış inşası sürecinde önemli bir etken olacaktır.

Suriye’deki barış inşası süreci, hem bir sonuç hem de bir süreç olarak görülebilir. Bu sürecin başarısı, hem yerel bağlama uygun bir model geliştirilmesine hem de uluslararası düzeyde daha güçlü bir koordinasyon sağlanmasına bağlıdır. STK’ların yerel bağlamdaki rolü büyük önem taşımaktadır. Yerel katılımın artırılması ve yerel liderliğin güçlendirilmesi, barış inşası sürecinin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Yine, Suriye’deki barış inşası süreci, bölgesel ve uluslararası iş birliğinin artırılmasıyla daha başarılı hale gelecektir. Bu iş birliği, yalnızca STK’lar arasında değil, aynı zamanda devletler ve uluslararası organizasyonlar arasında da güçlendirilmelidir.

Barış inşasının yanında, kalkınma programlarının politik tercihlere değil, yerel ihtiyaçlara göre yapılmasının vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak, kapasiteli mevcut yerel aktörlere güvenmek, ve onlarla koordinasyonun artırılması ile birlikte, yerel düzeyde daha sağlam bir çalışma şebekelerin oluşabileceğinden verimliliğin artması ve diğer iki sürece katkısından önem teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, Suriye örneği, HDP Nexus’un etkinliğini test etmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Çatışmanın sona ermemiş olması ve etnik-mezhebi farklılıkların barış inşası sürecinde rol oynaması, bu sürecin karmaşıklığını artırmaktadır. Ancak, yerel bağlama uygun bir yaklaşım benimsenerek, STK’ların yerel partnerlerle iş birliği yapması, uzun vadede Suriye’nin istikrarına ve barış sürecine büyük katkılar sağlayacaktır. Bu süreçte yerel liderliğin güçlendirilmesi, toplumun sahiplenmesi ve uluslararası aktörler arasında daha güçlü bir koordinasyon sağlanması, Suriye’deki barış inşası sürecinin başarılı olabilmesi için kritik faktörlerdir.

5.3. Değerlendirme ve Tespitler Irak, Bosna-Hersek ve Ruanda Örneklerinden Suriye'ye öneriler

Ruanda'da 1994 soykırımının ardından insani yardım çalışmaları, milyonlarca hayatta kalan ve yerinden edilmiş kişinin kritik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştır. Birleşmiş Milletler, Kırmızı Haç ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, özellikle yiyecek, barınma, tıbbi bakım ve psikolojik destek sağlayarak durumu istikrara kavuşturmayı hedeflemiştir. Ancak mülteci krizinin boyutları, uzak bölgelere ulaşma zorlukları, aşırı kalabalık kamplar ve suçlulara istemeden sağlanan destek gibi pek çok engelle karşılaşmıştır. Yardımlar, acıları hafifletmek ve sonraki kalkınma aşamaları için bir temel oluşturmak açısından önemli rol oynamıştır.. Bununla birlikte, politik karmaşıklıklar ve güvenlik sorunları, yardımların çatışmanın temel sebeplerini ele alma kapasitesini sınırlamıştır.

Soykırım sonrası kalkınma, ulusal altyapının yeniden inşası ve ekonomik çeşitliliğin artırılması üzerine odaklanmıştır. Hükümet, tarıma bağımlılığı azaltmak ve hizmetler ile sanayi sektörlerini teşvik etmek için politikalar uygulamıştır. Eğitime erişimin artırılması ve okuryazarlık oranlarının yükseltilmesi, insan sermayesini güçlendirmek için önemli adımlar arasında yer almıştır. Özel sektörün büyümesi desteklenirken, yabancı yatırımların çekilmesi ekonominin canlanmasına ve yeni iş imkanlarının yaratılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için yeniden ağaçlandırma programları ve arazi reformları uygulanmıştır. Kalkınma projelerinin ulusal önceliklere uyumlu hale getirilmesi, Ruanda'nın sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde yeniden inşası konusundaki kararlılığını göstermiştir.

Soykırım sonrası barış inşası, ulusal uzlaşma ve toplumsal uyumu teşvik etmek için çeşitli girişimlere dayanmaktaydı. Gacaca Mahkemeleri, topluluk temelli bir adalet sistemi olarak faillerin hesap verebilirliği sağlamış ve topluluklarda yeniden entegrasyonu kolaylaştırmıştır. Kamuoyu eğitimi, diyalog ve topluluk projeleri gibi faaliyetler aracılığıyla etnik uçurumların kapatılması hedeflenmiştir. Ulusal Birlik ve Uzlaşma Komitesinin çalışmaları, toplumda birlikteliği teşvik etmiştir. Anayasa reformları, etnik temelli siyasi söylemleri yasaklayarak ortak bir Ruanda kimliğinin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Danışmanlık ve destek hizmetleri, hayatta kalanların travmalarıyla başa çıkmasını kolaylaştırmıştır. Paul Kagame liderliğinde güçlü bir siyasi vizyonun benimsenmesi, barış ve kalkınma süreçlerini desteklemiştir. Ancak, sosyal uyum ve siyasi kapsayıcılık konusunda hâlâ bazı zorluklar bulunmaktadır. Ruanda, barış inşası, insani yardım ve kalkınma arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirerek önemli bir ilerleme kaydetmiş, ancak sürdürülebilirliği sağlamak için çabalarını sürdürmesi gereken bir yolculuk içerisinde.

Bosna-Hersek'teki savaş sonrası insani yardım çalışmaları, yerinden edilmiş kişilerin ve çatışmadan etkilenen nüfusun acil ihtiyaçlarına odaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve yerel sivil toplum kuruluşları, gıda, barınma ve sağlık hizmetleri sağlayarak, kitlesel

göçün etkilerini azaltmış ve toplulukların istikrarını desteklemiştir. Ev inşa projeleri, geri dönenlerin yaşamlarını yeniden kurmasına ve topluluklarına entegre olmalarına yardımcı olmuştur. Bu yardımlar, uzun vadeli kalkınma ve barış inşa süreçleri için temel oluşturmuştur.

Kalkınma çabaları, Bosna-Hersek'in ekonomisi, altyapısı ve kurumlarını yeniden yapılandırmaya yöneliktir. Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı gibi uluslararası aktörler, istihdam yaratma, eğitim ve sağlık sistemlerinin iyileştirilmesi gibi projeleri desteklemiştir. Ayrıca, yerel kapasite geliştirme programları, hem hükümet hem de sivil toplum düzeyinde istikrar ve ilerleme sağlamak için kritik bir rol oynamıştır. Kalkınma çabaları, insani yardımlar ve barış inşa girişimleriyle entegre bir şekilde çalışarak, toparlanmayı hızlandırmıştır.

Barış inşa girişimleri, etnik olarak bölünmüş topluluklar arasında uzlaşma sağlamayı ve çatışmanın kök nedenlerini ele almayı hedeflemiştir. Geçiş adaleti programları, kaybolan kişilerin kimliklerini belirleme ve adalet sağlama üzerine yoğunlaşırken, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı, etnik gruplar arasında diyalog ve anlayışı teşvik etmiştir. Dini kuruluşlar, gençlik grupları ve kadın örgütleri gibi yerel aktörler, topluluklar arası güveni artırmada ve sosyal uyumu sağlamada önemli bir rol üstlenmiştir. Bu girişimler, hoşgörü ve kapsayıcılık temelinde barışçıl bir toplum inşa etmeyi hedeflemiştir.

Halklar Arası Demokratik İttifak'ın Bosna-Hersek'teki çalışmaları, insani yardım, kalkınma ve barış inşa süreçlerini birleştirerek, çatışma sonrası dönemde iyileşme ve yeniden inşa çabalarına katkıda bulunmuştur. Bu bütüncül yaklaşım, uzun vadeli istikrar ve sosyal uyum için önemli bir zemin hazırlamıştır.

Irak'taki İnsani Yardım ve Barış Kalkınma Programı, çatışmadan etkilenen yerinden edilmiş kişiler ve kırılgan topluluklar için acil ihtiyaçları karşılamaya odaklanmıştır. Birleşmiş Milletler ve diğer insani aktörler, gıda, barınma, sağlık hizmetleri ve altyapı rehabilitasyonu gibi kritik yardımlar sağlamış, özellikle su ve kanalizasyon sistemlerinin iyileştirilmesine öncelik vermiştir. Bu yardımlar, toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmenin yanı sıra hastalıkların yayılmasını önlemede önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, insani müdahaleler, sürdürülebilir çözümler oluşturmayı hedefleyen kalkınma programlarıyla entegre bir şekilde yürütülmüştür.

Kalkınma çabaları, alt yapının yeniden inşası, ekonomik fırsatlar yaratılması ve temel hizmetlere erişimin artırılması gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Okullar, hastaneler ve yollar gibi altyapı projeleri, geçim kaynaklarını desteklemeye ve istihdam yaratmaya odaklanan topluluk kalkınma programlarıyla birleştirilmiştir. Irak hükümeti ve uluslararası kalkınma örgütleri, kamu hizmetlerini iyileştirme ve yerel yönetim sistemlerini güçlendirme yönünde ortak çalışmalar yürütmüştür. Bu

girişimler, toplulukların çatışmanın etkilerinden kurtulmasına ve uzun vadeli istikrar kazanmalarına zemin hazırlamıştır.

Barış inşası çalışmaları, parçalanmış topluluklarda sosyal uyumu güçlendirmeyi, güveni yeniden tesis etmeyi ve çatışmanın temel nedenlerini ele almayı hedeflemiştir. Sivil toplum kuruluşları ve uluslararası aktörler, diyalog ve çatışma çözümüne yönelik girişimlerde bulunarak mezhepsel ve etnik gerilimlerin azaltılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, barış inşası çabaları, yerel yönetim yapılarının geliştirilmesine odaklanmış ve kurumların temel hizmetleri sağlama kapasitelerini artırmıştır. Bu çalışmalar, acil ihtiyaçların karşılanmasının ötesine geçerek, uzun vadeli istikrar ve barışçıl bir ortam yaratılmasına destek olmuştur.

Barış inşası süreçlerinde çok aktörlü bir koordinasyon mekanizmasının kurulması, yerel ihtiyaçlara duyarlılığı artırırken, uluslararası düzeyde etkin işbirliği sağlamaktadır. Demirkaya (2018), kamu yönetimindeki yeni aktörlerin koordinasyondaki rollerine dikkat çekerek, merkezi ve yerel yönetimlerin uyumlu çalışmasının önemini vurgulamaktadır.

İnsani yardımlar, kalkınma ve barış inşası süreçlerinin entegre edilmesi, Irak'ta sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal uyum hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamıştır. Görüleceği üzere, üç örnek de Suriye örneği ile karşılaştırıldığında birçok benzerlik göstermektedir. İnsani yardım, kalkınma ve barış inşası projelerinin ayrı süreçler yerine birbiriyle bütünleşik bir şekilde ele alınması, Suriye'de hem acil ihtiyaçların karşılanması hem de uzun vadeli istikrar ve barışın inşası için kritik bir öneme sahiptir. Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak'taki deneyimler, bu tür süreçlerin başarısında yerel halkın, sivil toplumun ve yönetimlerin aktif katılımının vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır. Suriye bağlamında, insani yardımın kısa vadeli kriz yönetimiyle sınırlı kalmayarak kalkınma ve barış hedefleriyle entegre edilmesi, toplumsal uyumun güçlendirilmesi ve kalıcı istikrarın sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bütünleşik yaklaşım, uluslararası deneyimlerden alınan derslerle uyum içinde, Suriye'deki insani yardım, kalkınma ve barış inşası girişimlerinin sürdürülebilir ve etkili sonuçlar doğurması için sağlam bir çerçeve sunmaktadır.

Saha çalışmasında edinilen verilerin önemi sadece Suriye bağlamında değil, diğer örneklerden alınan ortak noktalara dikkat edildiğinde daha önemli bir hale gelmektedir. Bu kapsamda, entegre bir yaklaşım hem sorunun daha kapsamlı ele alınması, hem de daha kapsamlı süreçlerin işlenmesine neden olacaktır. Bunun ışığında, Suriye'deki ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli müdahalelerin ve projelerin tasarlanması, aşağıdan yukarıya bir modeli takip etmesi bağlam açısından önem teşkil etmektedir.

Edinilen sonuçlardan yola çıkarak hem iç savaş, hem mezhepsel çatışma ve aynı zamanda, uluslararası aktörlerin de faal olduğu bir bağlamdan bahsedilmektedir. Dolayısıyla, Suriye örneği, diğer örneklerle kıyasen daha kompleks bir bağlam sunmaktadır. Saha çalışmamız boyunca, katılımcıların,

özellikle de Suriye’deki olası mezhepsel ve etnik sebeplerden kaynaklanabilecek olası çatışmaların önüne geçebilmek için entegre bir yaklaşımın uygulanması, kritik rol oynayacaktır.

Ruanda örneğindeki işbölümünün, aynı projelerin tekrarlanmasını azalttığı görülmektedir. Buna benzer olarak savaş döneminde Suriye’deki koordinasyonun buna benzer bir fonksiyonu olduğu görülmektedir. Bu tür koordinasyonun ve işbölümün varlığı, fonların doğru yönetilmesi ve verimliliğin artırılmasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, ekonomik teşviklerin, hem ulusal hem uluslararası düzeyde desteklenmesi, Ruanda’nın hızlı rehabilitasyonunu desteklemiştir. Erişim ve güvenlik sorunları, yardımların önüne olabilecek önemli zorluklar olarak görülmektedir. Bu nedenle, erişim için gerekli kolaylıkların sağlanması, bunun için BM ile ulusal hükümetin koordinasyonu çok kritik rol oynayacaktır. Buna ek olarak, sağlam bir barış inşası açısından önemli olan adaletin bulunması, Ruanda örneğinde çeşitli çabalarla desteklenmiştir. Buna benzer olarak, alınan sonuçlarda, adaletli yargılamanın Suriye konusunda, insanların savaş dönemini geride bırakarak geleceğe yönelik bir tutum sergilemeleri için elzem olduğu anlaşılmıştır.

Bosna- Hersek Örneğinde, savaş sonrası dönemdeki fon kıtlığı, odağın ana sektörlerle yönelmesine sebep olmuştur. Bunların arasında, eğitim ve sağlık gibi temel sektörler yer almaktadır. Bu düzeydeki çalışmalar, orta vadede hem insani yardım konusunda ihtiyacı azaltmak, hem diğer ekonomik faaliyetleri destekleyici nitelikte yardım sağlamaktadır. Buna paralel olarak, barış inşası kapsamında, çeşitli çabalarla, soykırımlarının temel nedenleri ele alınmıştır. Bu kapsamdaki çalışmalar, barışa yönelik sağlam temellerin atılmasına katkıda bulunmuştur.

Irak örneğinde ise hem güncel olması hem Suriye’ye yakınlığı ve Suriye tecrübesiyle olan benzerliğinden dolayı önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Irak’taki sorunlar sağlam bir barış ortamının olmaması, koordinasyon eksikliği ve çatışmaların yinelenmesidir. Bu kapsamda, güvenlik kontrolünün devlet tekeline bırakılması Suriye konusunda önemli bir adım olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Irak örneği, yurdundan edilmiş insanların eski yurtlarına dönemleri konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. HDP Nexus’un verimliliği tartışmalı olmasına rağmen, Irak’ta HDP Nexus kapsamında bir çok insanın yurduna döndüğü gerçeğini değiştirmemektedir. Bu kapsamda, Suriye’deki insani krizin karşısında, bu konuya ilişkin atılacak adımların çok önemli temellere neden olacaktır. Fakat bunun karşısında bulunan temel engellerin kalkmaması bu süreci kritik bir şekilde etkileyecektir.

Irak’tan bir diğer önemli bulduğumuz ise, barış inşasına yöneliktir; barış inşasının kapsamlı bir nitelik taşıması durumunda, hem sağlanan barış hem diğer iki sürece ilişkin çıkarılan sonuçlara yönelik birçok negatif sonucu olacaktır. Bu nedenle, Suriye’deki barış inşası çabaları kapsayıcı bir ilke benimseyerek, Suriye’de geleceğe yönelik tüm çalışmaları etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.4. Bulgular ve Öneriler

Nexus yaklaşımının Suriye'deki uygulamalarının değerlendirilmesi ve bu konuda geliştirilebilecek stratejilere yönelik öneriler sunulacaktır. Ayrıca, Nexus modelinin Suriye'de daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli adımlar tartışılacaktır.

Suriye'nin karışık durumu, yeni hükümetin geçmişteki bağlantılarından doğan küresel endişeler, fakir altyapı ve ekonomik yaptırımlar, insani krizi derinleştirmektedir. Suriye'de henüz toprak bütünlüğü sağlanmamış olması, bir diğer önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye'de on yılı aşan çatışma, insani kriz, ekonomik yıkım ve sosyal bölünmeleri derinleştirmiştir. Bu süreçte yerinden edilmiş milyonlarca kişi, temel ihtiyaçlara erişimde zorluklar yaşayan geniş bir nüfus ve güvenlik kaygılarının gölgesinde bir toplum ortaya çıkmıştır. Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak gibi ülkelerin benzer deneyimlerinden elde edilen dersler, Suriye'nin kalkınma ve barış inşası sürecinde daha etkili stratejiler geliştirilmesi için önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, Suriye'deki insani yardım, kalkınma ve barış inşası süreçlerinin entegre bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

5.4.1. Değerlendirme

- a. **Krizden Çıkışın Zorlukları:** Uzun süreli çatışmalar nedeniyle Suriye'de altyapı büyük ölçüde zarar görmüş, eğitim ve sağlık sistemleri işlevsiz hale gelmiştir. Yerinden edilen insanların güvenli bir şekilde geri dönüşü, hem fiziksel hem de sosyal yeniden yapılanma çabalarına bağlıdır.
- b. **Yerel Dinamikler ve Katılım:** Etnik, dini ve mezhepsel çeşitlilik gösteren Suriye toplumunda, yerel aktörlerin sürece dahil edilmesi ve farklı gruplar arasında güvenin yeniden inşası temel bir öncelik olmalıdır.
- c. **İnsani Yardımın Dönüştürücü Potansiyeli:** Mevcut insani yardımların kısa vadeli ihtiyaçları karşılamaya odaklanması, uzun vadeli kalkınma ve barış inşası çabalarıyla entegre edilmediği sürece sürdürülebilir bir etki sağlamamaktadır.
- d. **Uluslararası Destek ve Baskı:** Suriye'deki çatışmanın tarafları ve uluslararası aktörler arasındaki çıkar farklılıkları, insani yardım ve kalkınma süreçlerinin politize olmasına neden olmuştur. Bu durum, barış inşası girişimlerini de olumsuz etkilemektedir.

5.4.2. Öneriler

- a. **Entegre Yaklaşım:** HDP Nexus çerçevesinde insani yardım, kalkınma ve barış inşası süreçlerinin birbiriyle entegre edilmesi gereklidir. Bu entegrasyon, kriz anında temel ihtiyaçların karşılanması

ile uzun vadeli çözümler arasında bir köprü kuracaktır. Örneğin, yerinden edilen kişilere sağlanan barınma hizmetlerinin, sosyal uyum projeleriyle desteklenmesi gereklidir.

- b. Yerel Aktörlerin Güçlendirilmesi:** Ruanda ve Bosna-Hersek deneyimlerinden hareketle, yerel sivil toplum kuruluşları ve topluluk liderleri, kalkınma ve barış süreçlerinin merkezi aktörleri olmalıdır. Eğitim, kapasite geliştirme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, sürdürülebilir barış için zorunludur.
- c. Toplumsal Uyumun Sağlanması:** Etnik ve dini farklılıkları bir çatışma kaynağı yerine toplumsal çeşitliliği zenginleştiren bir unsur olarak görmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Toplum temelli diyalog mekanizmaları ve ortak projeler, bu amaca hizmet edebilir.
- d. Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomik Geçim:** Tarım, küçük ölçekli sanayi ve hizmet sektörlerini destekleyen programlar geliştirilmelidir. Ayrıca, yerinden edilmiş kişilerin ekonomik hayata katılımını kolaylaştırmak için beceri geliştirme ve iş yaratma girişimlerine öncelik verilmelidir.
- e. Ana Sektörlerin Desteklenmesi:** Diğer sektörlerle destek sağlayacak temel sektörlerin desteklenmesi, tüm aktörlerin odak noktası olarak belirlenmelidir. Bu kapsamda yapılacak çalışmaların sadece ulusal hükümetin değil aynı zamanda STK'ların da önceliği olmalıdır.
- f. Bağlama Göre Uyarlanmış HDP Nexus:** HDP Nexus'un önemli ilkelerinden olan yerel konsepte uygulanabilirlik ilkesi, aktif olarak uygulanmalıdır. Yürütülecek tüm çalışmaların, yerel ihtiyaçlara ve yerel önceliklere göre belirlenmesi bu düzeyde kritik rol oynayacaktır.
- g. Toplumsal Sahiplenme:** Tüm süreçlerin toplumsal düzeyde sahiplenilmesi yoluyla, bu süreçlerin, dayatılan projeler olarak değil, toplumun iç dinamiklerini yansıtan mekanizmalar olarak işlenerek toplumsal desteğin sağlanması, hem verimliliği artıracak, hem toplumsal katılımı sağlayarak alınan sonuçların pekişmesini destekleyecektir.
- h. Koordinasyonun Etkinleştirilmesi:** Koordinasyon eksiklikleri, HDP Nexus gibi bağlantılı yaklaşımların çıkış noktası olması itibarıyla, Suriye örneğinde, bu tür aksaklıkların koordinasyon ile aşılması, hem Suriye için hem HDP Nexus gibi yaklaşımlar için önemli bir adım olarak görülmektedir.
- i. Egemenlik İlkesine Saygı:** Yapılacak tüm müdahaleler, uluslararası hukukun tanımladığı, egemenlik ilkesi çerçevesine uygun bir biçimde işlenmelidir. Bu kapsamda, yeni hükümetin, daha önce İdlip şehrini yönettiği dönemde, yapılan müdahaleler konusunda koordinasyon sağlaması, bu konudaki tecrübelerini yansıtmaktadır. Buna istinaden, yapılacak tüm müdahaleler, bu koordinasyonu destekleyecek biçimde olup, egemenlik ilkesi gibi temel ilkeleri ihlal etmemelidir.

- j. **Uluslararası İş Birliği:** Uluslararası toplum, Suriye'deki politik tarafgirlikten uzak bir şekilde insani ve kalkınma odaklı iş birliğine öncelik vermelidir. Fonların şeffaf dağıtımı, öncelikli alanlara odaklanması ve tarafsızlık ilkesinin korunması kritik önemdedir.
- k. **Barış İnşasında Adalet ve Uzlaşma:** Adalet mekanizmaları oluşturulmalı ve çatışmadan etkilenen gruplar arasında hesap verebilirlik ve diyalog teşvik edilmelidir. Özellikle topluluk düzeyinde barış inisiyatiflerinin desteklenmesi, kalıcı çözüm için hayati öneme sahiptir.
- l. **Göçmenlerin ve Yerinden Edilmiş Kişilerin Geri Dönüşü:** Suriye'deki yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüşlerini teşvik etmek için geri dönüş yollarında ve yerleşim bölgelerinde güvenlik artırılmalıdır. Ayrıca, geri dönenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak barınma, sağlık ve geçim kaynaklarına erişim olanakları artırılmalıdır.

Sonuç olarak, Suriye'deki insani kriz, kalkınma ve barış süreçlerini kapsayan bütünlük bir yaklaşım benimsenmeden çözülemez. Ruanda, Bosna-Hersek ve Irak'tan elde edilen deneyimler, Suriye'de kapsayıcı, yerel halkı merkeze alan ve uluslararası iş birliği ile desteklenen stratejiler geliştirmenin önemini açıkça göstermektedir.

5.5. Suriye Örneğinin Nexus Dinamikleri Üzerindeki Etkisi

Bu başlıkta, Suriye örneğinin, Nexus modelinin genel dinamiklerini nasıl etkileyebileceği incelenecektir. Ayrıca, Suriye'deki özel koşulların, Nexus yaklaşımının diğer bölgelerdeki uygulamalarını nasıl şekillendirebileceği ele alınacaktır.

Suriye'deki çatışma ve sonrasındaki insani kriz, Nexus modelinin teorik altyapısını test eden bir laboratuvar işlevi görmüştür. Bu durum, Nexus yaklaşımının insani yardım, kalkınma ve barış inşası bileşenleri arasında nasıl daha uyumlu ve esnek bir ilişki kurulabileceği konusunda önemli dersler sunmaktadır. Aşağıda, bu etkilerin daha geniş bir analizi ve model üzerindeki yansımaları ele alınmaktadır.

5.5.1. Çatışmanın Sürekliliği ve İnsani Yardımın Merkeziliği

Suriye örneğinde, savaşın uzun süre devam etmesi, Nexus modelinin insani yardım bileşenini sürekli bir öncelik haline getirmiştir. Suriye'de yerinden edilmiş milyonlarca insanın barınma, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, diğer kalkınma ve barış hedeflerine olanak sağlamak için ilk adım olmuştur. Ancak bu süreçte şu dersler ortaya çıkmıştır:

- **Kısa ve Uzun Vadeli Hedefler Arasında Köprü:** Suriye'deki gibi çatışma bölgelerinde, acil insani yardımın uzun vadeli kalkınma projeleriyle entegre edilmesi

gerekir. Örneğin, barınma sağlanırken kalıcı altyapı projelerinin başlatılması, toplulukların dayanıklılığını artırabilir.

- **Acil Durum Müdahalesinin Sürdürülebilirliğe Dönüşümü:** Çatışma ortamlarında sürekli kriz yönetimi, Nexus modelinin sürdürülebilirlik ekseninde revize edilmesi gerektiğini göstermektedir.

5.5.2. Yerel Aktörlerin Güçlendirilmesi ve Katılımı

Suriye'deki kriz, yerel aktörlerin sürece dahil edilmesinin yalnızca etik bir gereklilik değil, aynı zamanda operasyonel bir zorunluluk olduğunu kanıtlamıştır. Yerel sivil toplum kuruluşları, Nexus uygulamalarında kritik roller üstlenmiştir. Bu bağlamda:

- **Yerel Bilgi ve Dinamiklerin Önemi:** Uluslararası aktörlerin yerel koşulları anlayabilmesi ve çözümlerini bu dinamiklere göre şekillendirmesi gereklidir. Suriye'deki yerel örgütlerin ihtiyaçlara hızlı ve etkili müdahale edebilmesi, Nexus modeline bölgesel farklılıkları entegre etmenin önemini göstermiştir.

5.5.3. Mezhepsel ve Etnik Çatışmaların Yönetimi

Suriye, mezhepçi ve etnik çatışmaların yalnızca insani yardım süreçlerini değil, kalkınma ve barış inşası çabalarını da nasıl karmaşıklatabileceğini göstermiştir:

- **Toplumsal Uyumun Sağlanması:** Mezhepsel ve etnik bölünmelerin derin olduğu yerlerde, Nexus modeli, topluluklar arası güvenin yeniden inşa edilmesine odaklanmalıdır. Bu, uzlaşma programları ve ortak projeler yoluyla sağlanabilir.
- **Kapsayıcılık İlkesi:** Barış inşası süreçlerinde tüm tarafların temsili, barışın kalıcı olması için gereklidir. Suriye'de azınlık gruplarının süreçlere dahil edilmesi, kapsayıcı politikaların geliştirilmesine dair güçlü bir örnek sunabilir.

5.5.4. Güvenlik ve Kalkınma Arasındaki Bağlantı

Suriye, güvenlik olmadan kalkınmanın gerçekleşmeyeceğini, kalkınma olmadan ise güvenliğin sürdürülebilir olmadığını net bir şekilde ortaya koymuştur:

- **Güvenliğin Temini:** Barış inşası süreçleri için güvenli bölgelerin oluşturulması ve bu bölgelerde kalkınma projelerinin başlatılması öncelikli bir adım olmuştur.
- **Kalkınmanın Destekleyici Rolü:** Altyapı projeleri, istihdam yaratma ve temel hizmetlerin sunumu, toplulukların güvenlik kaygılarını azaltarak istikrarı artırabilir.

5.5.5. Uzun Vadeli Stratejiler ve Dayanıklılık İnşası

Suriye örneği, krizlerin kronikleştiği durumlarda Nexus yaklaşımının yalnızca acil ihtiyaçlara değil, dayanıklılık ve uzun vadeli çözümlere odaklanması gerektiğini ortaya koymuştur:

- **Dayanıklılık Odaklı Kalkınma:** Suriye’de yerinden edilmiş bireylerin ve toplulukların krizlere karşı daha dayanıklı hale getirilmesi, Nexus’un kalkınma ve barış inşası bileşenlerinin ortak bir hedefte birleşmesi gerektiğini göstermiştir.
- **Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi:** Merkezi otorite zayıfladığında, yerel yönetimlerin ve topluluk temelli çözümlerin devreye alınması önemlidir. Suriye’de bu tür yaklaşımlar, krizlerin yönetiminde etkili olmuştur.

5.5.6. Suriye’nin Nexus Modeline Katkıları

Suriye, Nexus modeline ilişkin önemli dersler sunarak, bu yaklaşımın daha dinamik ve esnek hale gelmesine katkıda bulunabilir:

- **Esneklik ve Önceliklendirme:** Çatışma ve kriz ortamlarında, insani yardım, kalkınma ve barış inşası bileşenleri arasında dinamik bir önceliklendirme yapılması gereklidir.
- **Entegre Yaklaşımlar:** Suriye’deki karmaşık kriz, Nexus modelinin, bileşenlerini ayrı süreçler yerine bütünsel bir yapıda ele alması gerektiğini ortaya koymuştur.
- **Krizden Öğrenme:** Suriye örneği, diğer çatışma bölgelerine yönelik stratejilerin geliştirilmesinde bir rehber işlevi görerek, krizlerden öğrenmenin önemini vurgulamaktadır.

2016’da çıkan bu yaklaşımın, henüz akademik anlamda işlenmemiş olması, değerlendirme kapasitemizi etkilemektedir. Bununla ilgili literatürün kıtlığı, akademinin bu yaklaşıma henüz gerekli önemi vermediği anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Irak örneğinden sonra, Suriye örneği ve ona olan ilgi, bu yaklaşımın daha kapsamlı bir şekilde işlenmesi için önem teşkil etmektedir.

Barış konusunun henüz tam bir anlama kavuşmamış olması, Nexus uygulamalarının işlevselliğini etkilemektedir. Bu kapsamda, Suriye’de yapılacak müdahalenin sırasında yapılacak gözlem ve araştırmalar, barış konusundaki bu kafa karışıklığını giderecek bir çok önemli adım atılabilir. Buna istinaden, Suriye örneği gelecek çalışmalara önemli bir adım teşkil etmektedir. Sonuç olarak, Suriye’nin özel koşulları, Nexus modelinin geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli dersler sunmaktadır. Bu bağlamda, esneklik, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik ilkeleri, hem Suriye’deki hem de diğer çatışma bölgelerindeki Nexus uygulamaları için temel bir çerçeve oluşturabilir.

6. SONUÇ

Suriye’deki insani kriz, kompleks savaş ve karmaşık arka planı nedeniyle, 21.yüzyılın en zor senaryolarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamdaki gelişmeler, hem akademisyen hem uygulayıcı kişiler arasında müdahalenin şekli, yöntemi ve bunun kapsamındaki çalışmaların ve uygulamaların nasıl bir şekilde yönetileceği ilgili tartışma konusu olmuştur.

Savaşın niteliği, etnik arkaplanı, ve uluslararası müdahale, savaşın boyutu ile birlikte sebep olduğu insani krizin karmaşıklaşmasına da neden olmuştur. Bu insani krizle mücadele kapsamında, Suriye’de ve diğer ülkelerde çeşitli aktörlerin de koordinasyonunu ve açılmasını gerekli kılmıştır.

STK’lar, insani krizlerle mücadele kapsamında 20. ve 21. yüzyılların, en önemli aktörlerden birisi olmuştur. Onların çalışmaları, devletin ister doğal afet sırasında, ister insan kaynaklı savaş benzeri durumlarda devletin yetersiz kaldığı durumlarda önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

20. yüzyılın karmaşık savaşları ve krizleri karşısında insani yardımların geliştiği söylenebilir. Bu tabloda, insani yardımların zamanla, yinelenen krizlerle birlikte yetersiz kalacağı kanaatine zamanla varılmıştır. Bu kanatın arka planında, savaş ve krizlerin kronik olması, bıraktıkları yıkımların daha yüksek ve daha çok insanı etkilemesi, küresel krizlerin ve onların bu afetlere etkilerinin de daha karmaşık bir biçimde gelişmesiyle birlikte, birçok fonksiyonun devlet yoluyla gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla, ihtiyaç sahibi insanların ihtiyaçlarının da bu yüzden karşılanamaması, alternatif yolların aranmasını gerekli kılmıştır.

Bu kapsamdaki uygulamalar, 20. yüzyılın ilk yarısında, daha çok doğrusal bir yöntem benimseyerek kalkınmanın insani yardım sürecinden sonra geleceğini düşünen bir anlayışla ilerlemiştir. Fakat, daha sonraki süreçlerde, savaş ve krizlerin daha karmaşık yapısı, bıraktıkları etki, onlardan etkilenen birçok ülkenin kırılgan bir pozisyona geçmesi ve bu ülkelerde çatışmanın yenilenme olasılıkların artması daha kapsamlı bir entegre modeline ihtiyaç olduğunu altını çizmiştir. Buna bağlı olarak birçok tartışma yürütülmesiyle birlikte, artık insani müdahalelerin farklı fonksiyonlarının entegre bir şekilde çalışmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, 1970 ve 1980’li yıllarda STK’ları çoğalması ve kapsadıkları alanların karmaşıklaşması, koordinasyonun çok önemli bir faktör olduğu düşüncesini de ön plana çıkartmıştır.

Ruanda örneğindeki entegre çalışmaların çabalarının, önemli sonuçlar verdiği söylenebilir. Bununla birlikte, uygulamada, başarı ve verim oranını etkileyen birçok zorlukla karşılaşıldığı gözlenmiştir. Bu çabaların verimliliğini etkileyen zorluklar, hem operasyonel hem takip edilen yaklaşımların mekanizmalarında yer almaktadır. Bununla birlikte Ruanda örneğinde sürdürülebilir mekanizmalara rastlanmaktadır. Bu da, Nexus çabalarının sonuç verebilirliğini desteklemektedir.

Buna ek olarak, Bosna-Hersek örneğindeki, Nexus çabaları, yerel bağlamdan ziyade dış faktörlere bağımlılık gibi konuların entegre çalışmaların verimliliğini önemli ölçüde azalttığı gözlemlenmektedir. Bu entegre çalışmanın yeniden tartışılması, öngörülen fonksiyonların gözden geçirilmesi ve daha önemlisi, o örnekteki zorlukların aşılması ile ilgili daha kapsamlı çalışmaların yürütülebileceği anlamına gelmektedir.

Öte yandan, Irak örneği, karşımıza daha karmaşık bir tablo sunmaktadır. Irak krizinin 2014 yılında değil, 21.yüzyılın başlarına kadar dayandığını unutulmamalıdır. Bu nedenle bugüne kadar devam eden insani krizle mücadele çabalar sürmektedir. Irak örneği aslında üçlü nexus için önemli bir sınav olarak karşımıza çıkmasından ve Suriye örneğiyle benzerliğinden dolayı Suriye’de olası üçlü nexus çabaları için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Irak gibi kırılgan bir bağlamda, devlet mekanizmaları, STK’lar için hem risk hem sorumluluk yaratmaktadır. Buna benzer olarak Suriye’deki yeni realite, üçlü nexus için benzer bir sınav sunmaktadır.

Durumun güncel olması ve üçlü nexus’un güncel olmasına bağlı olarak kaynakların yetersizliği, bu araştırmanın limitlerini sunarken, bir sonraki çalışmalar için oynayacağı öncü rol de nitel çerçeve için önemini göstermektedir.

İkili Nexus’tan üçlü Nexus’a geçişte hala eskiden gelen zorlukların devam ettiği tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak bu çalışmada çabaların Suriye’deki çabalara nasıl bir çerçeve çizdiğinin, bu çerçevenin kapsamında, farklı zorlukların tespit edilmesi ve ona bağlı olarak Suriye’de olası üçlü nexus’un uygulanabilirliğinin test edilmesi hedeflenmektedir.

Hem literatür araştırmasından hem de saha çalışmasından alınan sonuçlar, üçlü nexus’un uygulanabilirliğine işaret ederken, aynı zamanda ona ilişkin eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekliliğini de vurgulamaktadır.

HDP Nexus modeli, insani yardım, kalkınma ve barış inşası süreçlerini entegre ederek kriz sonrası toplumların yeniden yapılandırılmasında etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Ancak Suriye örneği, bu modelin uygulanmasında önemli zorluklar ve sınırlamalar olduğunu ortaya koymaktadır. Yerel topluluklara adaptasyon eksikliği, çatışma hassasiyetine uygun planlamaların yetersizliği, uluslararası aktörler arasındaki koordinasyon sorunları ve barış bileşeninin net tanımlanmaması, HDP Nexus’un etkinliğini sınırlayan temel faktörlerdir.

Suriye bağlamında, modelin daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi için yerel aktörlerin güçlendirilmesi ve sürece aktif katılımlarının sağlanması kritik bir öncelik olmalıdır. Ayrıca, barış inşası süreçlerinin somut hedefler ve göstergelerle desteklenmesi, hem uygulayıcıların hem de bağışçıların bu sürece olan güvenini artıracaktır. Uzun vadeli finansman mekanizmalarının geliştirilmesi, insani yardım ve kalkınma süreçlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemlidir.

Suriye gibi çok taraflı kriz ortamlarında HDP Nexus'un başarısı, insani yardım, kalkınma ve barış süreçlerinin birbirini tamamlayan, entegre bir çerçevede ele alınmasına bağlıdır. Bu bağlamda, uluslararası ve yerel aktörler arasında daha etkili bir iş birliği ve koordinasyonun sağlanması elzemdir. Sonuç olarak, Suriye'de HDP Nexus'un uygulanması, yalnızca yerel ve uluslararası dinamiklere değil, aynı zamanda modelin operasyonel ve teorik düzeyde daha esnek ve kapsayıcı bir yapıya evrilmesine de bağlıdır. Bu yaklaşım, Suriye'de kalıcı barış ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

7. KAYNAKÇA

- Ali Yıldırım & Hasan Şimşek. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. bs). Seçkin Yayıncılık. <https://www.seckin.com.tr/kitap/176755156>
- ALNAP. (2023, Haziran 21). *The humanitarian-development-peace nexus: Current status and discourse - World* | ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/world/humanitarian-development-peace-nexus-current-status-and-discourse>
- Altaweel, M., Hritz, C., 'Alizāda, 'Abbās, & Gibson, M. (Ed.). (2021). *From sherds to landscapes: Studies on the Ancient Near East in honor of McGuire Gibson*. The Oriental Institute of the University of Chicago.
- Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2011). *Afırka Gündemi* (s. 34) [Gündem Raporu]. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.deik.org.tr/uploads/70a2f0ab4a97407087b1f387d3ad4a43.pdf?utm_source
- Arcos González, P., & Gan, R. K. (2024). The Evolution of Humanitarian Aid in Disasters: Ethical Implications and Future Challenges. *Philosophies*, 9(3), Article 3. <https://doi.org/10.3390/philosophies9030062>
- Arslan, Y. K. (2020). *Etnik grup çelişkisi: Ruanda örneği ve bölgesel etkileri* [doctoralThesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/148458>
- Barakat, S., & Milton, S. (2020). Localisation Across the Humanitarian-Development-Peace Nexus. *Journal of Peacebuilding & Development*, 15(2), 147-163. <https://doi.org/10.1177/1542316620922805>
- Barnett, M. (2002). *Eyewitness to a Genocide: The United Nations and Rwanda*. Cornell University Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/soas-ebooks/detail.action?docID=3138335>

Barnett, M., Kim, H., O'Donnell, M., & Sitea, L. (2007). Peacebuilding: What Is in a Name?

Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations,

13(1), 35-58. <https://doi.org/10.1163/19426720-01301004>

Ben Parker. (2019). *The New Humanitarian | Rwanda, part 2: What humanitarians need to remember 25 years on.*

[https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2019/04/08/rwanda-part-2-what-](https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2019/04/08/rwanda-part-2-what-humanitarians-need-remember-25-years)

[humanitarians-need-remember-25-years](https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2019/04/08/rwanda-part-2-what-humanitarians-need-remember-25-years)

Bradley, M. (2023). Genocide in Rwanda and Its Aftermath, 1994–1996. İçinde M. Bradley

(Ed.), *The Politics and Everyday Practice of International Humanitarianism* (s. 0).

Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198840695.003.0006>

Brown, S., Mena, R., & Brown, S. (2024). The peace dilemma in the triple nexus: Challenges and opportunities for the humanitarian–development–peace approach. *Development in Practice*, 34(5), 568-584. <https://doi.org/10.1080/09614524.2024.2334774>

Claes Lindahl. (1996). *Developmental Relief? An Issues Paper and an Annotated*

Bibliography on Linking Relief and Development (Sida Studies in Evaluation 96/3, s.

48). Sida (Swedish International Development Cooperation Agency).

Clare Akamanzi. (2019, Haziran). *Q&A Interview: Inside Rwanda's Thriving Private Sector – IMF F&D* [Mülakat].

[https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2019/06/private-sector-](https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2019/06/private-sector-development-in-rwanda-trenches)

[development-in-rwanda-trenches](https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2019/06/private-sector-development-in-rwanda-trenches)

Clark, P. (2010). *The Gacaca Courts, Post-Genocide Justice and Reconciliation in Rwanda:*

Justice without Lawyers. Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511761584>

CNBC. (2024, Aralık 23). Suriye ekonomisi yaptırımların gölgesinde. *CNBC-e*.

<https://www.cnbce.com/haberler/suriye-ekonomisi-yaptirimlarin-golgesinde-h7886>

- Cochrane, L., & Wilson, A. (2023). Nuancing the double and triple nexus: Analyzing the potential for unintended, negative consequences. *Development Studies Research*, 10(1), 2181729. <https://doi.org/10.1080/21665095.2023.2181729>
- Congress of Berlin | Significance & Facts | Britannica. (2025, Ocak 15). <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Berlin>
- Cotter, C., & Palmieri, D. (2024). “A season in hell”: The Rwandan genocide and the ICRC’s Fundamental Principles. *International Review of the Red Cross*, 106(925), 301-323. <https://doi.org/10.1017/S1816383124000341>
- CrisisWatch. (2024, Aralık 31). *CrisisWatch: December Trends 2024 and January Alerts 2025*. <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/december-trends-2024-and-january-alerts-2025>
- Davey, E., & Scriven, K. (2015). Humanitarian aid in the archives: Introduction. *Disasters*, 39(s2), s113-s128. <https://doi.org/10.1111/disa.12150>
- Demirkaya, Y. (2020). Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı: Sivil işbirliği stratejileri. *Kent Akademisi*, 13(4).
- Demirkaya, Y. (2018). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve kamu yönetimi’nde yeni aktörler. In Y. Demirkaya (Ed.), Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi: Kamu yönetiminde değişim (pp. 503). HİPERYAYIN.
- Demirkaya, Y. (2019). Türk Kamu Yönetiminde Planlama. In H. Ateş (Ed.), Türk Kamu Yönetimi (pp. 519). Savaş Yayınevi.
- DW. (2025, Ocak 12). Germany’s Baerbock pledges €50M for Syria at Riyadh talks – DW – 01/12/2025. *Dw.Com*. <https://www.dw.com/en/germanys-baerbock-pledges-50m-for-syria-at-riyadh-talks/a-71276877>
- European Commission. (2022). *HDP Nexus: Challenges and Opportunities for its Implementation | Food Security and Nutrition Network*.

https://fsnnetwork.org/resource/hdp-nexus-challenges-and-opportunities-its-implementation?utm_source=chatgpt.com

European Commission. (2024). *Syria—European Commission*. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/syria_en

Ferris, E., & Kirisci, K. (2016). *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*. Brookings Institution Press.

https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/30669?utm_source=chatgpt.com

Global Compact on Refugees. (t.y.). *Multi-stakeholder Pledge: Accelerate and Better Leverage Humanitarian-Development-Peace Nexus Approaches in Forced Displacement Settings*. The Global Compact on Refugees | UNHCR. Geliş tarihi 20 Ocak 2025, gönderen <http://globalcompactrefugees.org/multi-stakeholder-pledge-accelerate-and-better-leverage-humanitarian-development-peace-nexus>

Gloria Nguya & Nadia Siddiqui. (t.y.). *The Triple Nexus (H-D-P) and Implications for Durable Solutions to Internal Displacement* | UN Secretary-General's High-Level Panel on Internal Displacement. Geliş tarihi 18 Ocak 2025, gönderen <https://www.un.org/internal-displacement-panel/news/triple-nexus-h-d-p-and-implications-durable-solutions-internal-displacement>

Haji, Berisk Hussein. (2019). *Peace building in Iraq from 2003-2018* [Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Uğniveristesi]. <http://library.neu.edu.tr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?bib=291773>

Hanatani, A., Gómez, O. A., & Kawaguchi, C. (Ed.). (2018). *Crisis Management Beyond the Humanitarian-Development Nexus*. Taylor & Francis.
<https://doi.org/10.4324/9781351006828>

Hansen, R. (2014). Michael Edwards, Civil Society, Third Edition. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 26, 414-416.

<https://doi.org/10.1007/s11266-014-9539-x>

Hassanein, A. (2020). The Rise and Fall of Islamic State: Current Challenges and Future Prospects. *Asian Affairs*, 51(1), 71-94.

<https://doi.org/10.1080/03068374.2019.1706940>

HSU. (2001). *Reflections on Humanitarian Action: Principles, Ethics and Contradictions*. Pluto Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/soas-ebooks/detail.action?docID=3386401>

ICVA. (2023). ICVA-Regional Dialogue Report – “Leaving no one behind – exploring the NEXUS approach in Yemen”. ICVA. <https://www.icvanetwork.org/resource/regional-dialogue-report-leaving-no-one-behind-exploring-the-nexus-approach-in-yemen/>

Inter-Agency Standing Committee (IASC). (2024). *Mapping good practices for the implementation of humanitarian-development-peace nexus approaches: Country briefs*. <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-4-humanitarian-development-collaboration-and-its-linkages-peace/iasc-second-mapping-good-practice-implementation-humanitarian-development-peace-nexus-approaches>

International Crisis Group. (2025, Ocak 14). *Syria* | Crisis Group.

<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/syria>

Investments in Resilience Can Help Protect Bosnia and Herzegovina from Climate Shocks.

(2024). World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/11/20/investments-in-resilience-can-help-protect-bosnia-and-herzegovina-from-climate-shocks>

Iraq Crisis Response Plan 2024 | Global Crisis Response Platform. (2024, Aralık).

<https://crisisresponse.iom.int/response/iraq-crisis-response-plan-2024>

İrfan Tatlı. (2025). *Suriye 'de İnsani Durum Ve Çözüm Arayışları: Zorluklara Karşı Öneriler*.

<https://www.insamer.com/tr/suriyede-insani-durum-ve-cozum-arayislari-zorluklara->

karsi-oneriler.html

- John R. Lampe & Paula Pickering. (2025). Bosnia and Herzegovina. İçinde *Countries of the World*. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina>
- KAREEM CHEHAYEB. (2025, Ocak 14). UN food agency says some donors are hesitant to fund urgent Syrian aid under the new authorities. *AP News*.
<https://apnews.com/article/syria-poverty-un-wfp-mccain-5ccee0d9b5d3b316d46d1c4792450afa>
- Lambourne, W. (2019). Ethnic Conflict and Genocide in Rwanda. İçinde S. Ratuva (Ed.), *The Palgrave Handbook of Ethnicity* (ss. 1611-1642). Springer.
https://doi.org/10.1007/978-981-13-2898-5_118
- Leave None to Tell the Story. (1999). *Human Rights Watch*.
<https://www.hrw.org/report/1999/03/01/leave-none-tell-story/genocide-rwanda>
- Lenner, K., & Turner, L. (2019). Making Refugees Work? The Politics of Integrating Syrian Refugees into the Labor Market in Jordan. *Middle East Critique*, 28(1), 65-95.
<https://doi.org/10.1080/19436149.2018.1462601>
- Lewis, D., Kanji, N., & Themudo, N. S. (2020). *Non-Governmental Organizations and Development* (2. bs). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429434518>
- Lie, J. H. S. (2020). The humanitarian-development nexus: Humanitarian principles, practice, and pragmatics. *Journal of International Humanitarian Action*, 5(1), 18.
<https://doi.org/10.1186/s41018-020-00086-0>
- McCandless, E. (2021). Critical Evolutions in the Peacebuilding-Development Praxis Nexus: Crisis and Complexity, Synergy and Transformation. *Journal of Peacebuilding & Development*, 16(2), 131-147. <https://www.jstor.org/stable/48651720>
- Morris, S. (2000). Defining the Nonprofit Sector: Some Lessons from History. *Voluntas*, 11, 25-43. <https://doi.org/10.1023/A:1008950915555>

- Nahla Valji. (2010). *Kadınlar İçin Geçiş Dönemi Adaleti Çalışmaları* | Hafıza Merkezi.
<https://hakikatadalethafiza.org/kaynak/kadinlar-icin-gecis-donemi-adaleti-calismalari>
- Nation, R. C. (2003). *The Land of Hate: Bosnia-Herzegovina, 1992-95* (WAR IN THE BALKANS, 1991-2002, ss. 149-222). Strategic Studies Institute, US Army War College. <https://www.jstor.org/stable/resrep12133.8>
- Nichols, M. (2024, Aralık 17). Smooth end to Syria sanctions would help address immense needs, says UN envoy. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/smooth-end-syria-sanctions-would-help-address-immense-needs-says-un-envoy-2024-12-17/>
- Nsanzimana, G. (2023, Eylül 12). Rwanda: Govt Targets 84 Percent Literacy Rate By 2024. *The New Times*. <https://allafrica.com/stories/202309120560.html>
- OCHA. (2017). *Resources | Joint Steering Committee to Advance Humanitarian and Development Collaboration*. <https://www.un.org/jsc/content/resources>
- OCHA. (2021). *OCHA Annual Report 2020 | OCHA*.
<https://www.unocha.org/publications/report/world/ocha-annual-report-2020>
- OCHA. (2025, Ocak 16). *Syrian Arab Republic | OCHA*. <https://www.unocha.org/syrian-arab-republic>
- OECD. (2012). *Evaluating Peacebuilding Activities in Settings of Conflict and Fragility: Improving Learning for Results*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264106802-en>
- OECD. (2020). *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Ireland 2020*. OECD.
<https://doi.org/10.1787/c20f6995-en>
- OECD. (2022). *The Humanitarian-Development-Peace Nexus Interim Progress Review*. OECD. <https://doi.org/10.1787/2f620ca5-en>
- OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina. (t.y.). Geliş tarihi 18 Ocak 2025, gönderen
<https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina>
- Reuters. (2024, Aralık 8). Syrians around the world celebrate fall of Assad. *Reuters*.

- <https://www.reuters.com/pictures/syrians-around-world-celebrate-fall-assad-2024-12-08/>
- Reyntjens, F. (2004). Rwanda, ten years on: From genocide to dictatorship. *African Affairs*, 103(411), 177-210. <https://doi.org/10.1093/afraf/adh045>
- Rysaback-Smith, H. (2015). History and Principles of Humanitarian Action. *Turkish journal of emergency medicine*, 15, 5-7. <https://doi.org/10.5505/1304.7361.2015.52207>
- Sancaktar, C. (2012). Historical Construction and Development of Bosniak Nation. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 11, 1-17.
- Secretary-General, U. (2023). *Implementation of Security Council resolutions 2139 (2014), 2165 (2014), 2191 (2014), 2258 (2015), 2332 (2016), 2393 (2017), 2401 (2018), 2449 (2018), 2504 (2020), 2533 (2020), 2585 (2021), 2642 (2022) and 2672 (2023): Report of the Secretary-General*. <https://digitallibrary.un.org/record/4020549>
- Sevda Sekmen, Z. (2021). 1994 RUANDA SOYKIRIMI VE ÇATIŞMA SONRASI DÖNEMİN STRATEJİK DİYALOG MODELİYLE ANALİZİ. *JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES AND ADMINISTRATIVE SCIENCES*, 7(38), 377-388. <https://doi.org/10.31589/JOSHAS.539>
- Susan Nicolai, Amina Khan, Vidya Diwakar. (2020). *It can't be done alone: Why coordination is vital in responding to education crises*. <https://odi.org/en/insights/it-cant-be-done-alone-why-coordination-is-vital-in-responding-to-education-crises/>
- Syria: Civilians at Risk Amid Renewed Hostilities* | *Human Rights Watch*. (2024, Aralık 4). <https://www.hrw.org/news/2024/12/04/syria-civilians-risk-amid-renewed-hostilities>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2024, Kasım 12). İran, Rusya ve Türkiye Temsilcileri Tarafından Yapılan Astana Formatındaki Suriye Konulu 22. Yüksek Düzeyli Toplantı'ya İlişkin Ortak Bildiri, 11-12 Kasım 2024 / T.C. Dışişleri Bakanlığı. *İran, Rusya ve Türkiye Temsilcileri Tarafından Yapılan Astana*

Formatındaki Suriye Konulu 22. Yüksek Düzeyli Toplantı'ya İlişkin Ortak Bildiri, 11-12 Kasım 2024 / Suriye Konulu 22. Yüksek Düzeyli Toplantı, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. https://www.mfa.gov.tr/iran-rusya-ve-turkiye-temsilcileri-tarafindan-yapilan-astana-formatindaki-suriye-konulu-22-yukse-dueyly-toplanti-ya-iliskin-ortak-bildiri-11-12-kasim-2024.tr.mfa?utm_source

- UNDP. (2017). *SURIYE VE IRAK KRIZINE BÖLGESEL MÜDAHALEDE İYİ VE YENİLİKÇİ UYGULAMALARA DAİR ÖZET II. CILT* (s. 243). UNHCR and UNDP. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/arabstates/Compendium-II_Soft-Copy_Turkish.pdf
- UNDP. (2023). *Humanitarian-Development- Peace- Nexus Approaches | United Nations Development Programme*. <https://www.undp.org/arab-states/humanitarian-development-peace-nexus-approaches>
- UNDP. (2024). *Bosnia and Herzegovina | United Nations Development Programme*. <https://www.undp.org/bosnia-herzegovina>
- UNESCO. (2024, Ocak). *Rwanda: Education Country Brief | International Institute for Capacity Building in Africa*. <https://www.iicba.unesco.org/en/rwanda>
- UNHCR. (2014). *Voices From the Field—UNHCR Syria End of the Year Report 2014*. Refworld. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/unhcr/2014/en/104204>
- UNHCR. (2024a). *Syrian Arab Republic: Emergency Response Brief #8 [Policy Breif]*. <https://reporting.unhcr.org/syrian-arab-republic-emergency-response-brief-8>
- UNHCR. (2024b, Şubat 8). *UNHCR's Humanitarian-Development Cooperation: Progress, Challenges, and the Road Ahead | UNHCR Blog*. <https://www.unhcr.org/blogs/unhcrs-humanitarian-development-cooperation-progress-challenges-and-the-road-ahead/>

United States Holocaust Memorial Museum. (t.y.). *Instability and Conflict—United States*

Holocaust Memorial Museum. Geliş tarihi 18 Ocak 2025, gönderen

<https://www.ushmm.org/genocide-prevention/countries/democratic-republic-of-the-congo/instability-and-conflict>

UNSG. (1997). *International assistance to Rwanda for the reintegration of returning*

refugees, the restoration of total peace, reconstruction and socio-economic

development—Rwanda | *ReliefWeb*. UNSG.

<https://reliefweb.int/report/rwanda/international-assistance-rwanda-reintegration-returning-refugees-restoration-total-0>

U.S Department of State. (2024). *2024 Investment Climate Statements: Rwanda*.

<https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/rwanda/>

Vincent Duclert. (2021). *France Rwanda and the Tutsi genocide 1990-1994 english version* |

vie-publique.fr. Presidency of the Republic of France. [https://www.vie-](https://www.vie-publique.fr/rapport/284672-france-rwanda-et-le-genocide-des-tutsi-1990-1994-english-version)

[publique.fr/rapport/284672-france-rwanda-et-le-genocide-des-tutsi-1990-1994-english-version](https://www.vie-publique.fr/rapport/284672-france-rwanda-et-le-genocide-des-tutsi-1990-1994-english-version)

Wagner, M. D. (1998). All the Bourgmestre's Men: Making Sense of Genocide in Rwanda.

Africa Today, 45(1), 25-36. <https://www.jstor.org/stable/4187201>

Why has the Syrian war lasted 12 years? (2016, Mart 15). *BBC News*.

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229>

World Bank. (t.y.). *The World Bank in Rwanda* [Text/HTML]. World Bank. Geliş tarihi 18

Ocak 2025, gönderen <https://www.worldbank.org/en/country/rwanda/overview>

World Bank. (2022). *Iraq Reform, Recovery and Reconstruction Fund I3RF : Trust Fund*

Annual Progress Report to Development Partners 2021 (English) (Annual Report 168974; s. 138). World Bank.

<http://documents.worldbank.org/curated/en/865941645714696327/Iraq-Reform->

Recovery-and-Reconstruction-Fund-I3RF-Trust-Fund-Annual-Progress-Report-to-
Development-Partners-2021

Yavuz, H., & Enstitüsü, D. / D. I. for P. and S. R. / D. / D. S. ve S. A. (2021). Ruanda: Irksal Ayrım, Otoriter Rejimler ve Soykırım (DİSA Çatışma Çözümü ve Barış İnşası: Dünya Deneyimleri Serisi - 6). *DİSA Yayınları*.

https://www.academia.edu/62949543/Ruanda_Irksal_Ayr%C4%B1m_Otoriter_Rejimler_ve_Soyk%C4%B1r%C4%B1m_D%C4%B0SA_%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_%C3%87%C3%B6z%C3%BCm%C3%BC_ve_Bar%C4%B1%C5%9F_%C4%B0n%C5%9Fas%C4%B1_D%C3%BCnya_Deneyimleri_Serisi_6_